

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ - ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΚΑΙ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ «ΗΘΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ»

Οι Παιδαγωγικές Αντιλήψεις στον Πλάτωνα – Το Πρότυπο της *Πολιτείας*

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της
Ιωάννας Κοσμά

Διπλωματούχου του Τμήματος Φιλολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών
(2006)

Επιβλέπων Καθηγητής: Παναγιώτης Πανταζάκος , Καθηγητής
Συνεπιβλέποντες Καθηγητές: Ανδρέας Μαρκαντωνάτος , Αναπληρωτής Καθηγητής
Λαμπρινός Πλατυπόδης , Δρ Φιλοσοφίας

Καλαμάτα , Οκτώβριος 2018

«Παιδεία μὲν ἔσθ' ἢ παίδων ὀλκή τε καὶ ἀγωγή πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου λόγον ὀρθὸν εἰρημένον»

(Πλάτων , *Νόμοι* 659d 1 .)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το έργο του Πλάτωνα <<Πολιτεία>> κέντρισε το ενδιαφέρον μου εξαιτίας των παιδαγωγικών αντιλήψεων του συγγραφέα . Αυτές αποτέλεσαν τη βάση , στην οποία οικοδόμησε ο μεγάλος φιλόσοφος την ιδανική του Πολιτεία και συγκίνησαν και συγκινούν πνευματικούς ανθρώπους σε όλο τον κόσμο .

Για την παρούσα εργασία θα ήθελα να ευχαριστήσω τον αναπληρωτή καθηγητή κ. Ανδρέα Μαρκαντωνάτο για την πολύτιμη αρωγή του και τις εξαιρετικές υποδείξεις του κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας μου . Επίσης , ευχαριστώ τον Δρ. Φιλοσοφίας κ. Λαμπρινό Πλατυπόδη , του οποίου οι χρήσιμες επισημάνσεις συνετέλεσαν στην πληρέστερη παρουσίαση της εργασίας μου . Ακόμα, θα επιθυμούσα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Παναγιώτη Πανταζάκο για τις γνώσεις που μου πρόσφερε και κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μαθημάτων και της διπλωματικής εργασίας .

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	σελ.5
1. Περί παιδείας και αγωγής στην πλατωνική φιλοσοφία.....	σελ.6-7
2. Η Παιδεία στην Αρχαία Αθήνα.....	σελ.8-13
3. Το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα στη Φιλοσοφία του Πλάτωνα και Ειδικότερα στην <i>Πολιτεία</i>	σελ.14-20
3.1 <i>Πολιτεία</i> Πλάτωνος: Χρονική Τοποθέτηση.....	σελ.14-20
4. Η <i>Πολιτεία</i> ως Σύγγραμμα και η Δόμησή της.....	σελ. 21-28
5. Το Παιχνίδι στις Παιδαγωγικές Αντιλήψεις του Πλάτωνα.....	σελ.29-30
6. Η Έννοια της Ψυχής και η Γνώση.....	σελ.31-37
7. Η Θεωρία των Ιδεών και του Αγαθού.....	σελ.38-42
8. Η Αλληγορία του Σπηλαίου.....	σελ.43-48
9. Σύνδεση του Μύθου με την Πολιτική και Κοινωνική Μεταρρύθμιση.....	σελ.49-50
10. Η Αγωγή των Φυλάκων και η Στρατιωτική Πειθαρχία.....	σελ.51-53
11. Η Εκπαίδευση των Φιλοσόφων.....	σελ.54-61
12. Η Εκπαίδευση των Παιδιών και των Γυναικών στην <i>Πολιτεία</i>	σελ.62-63
13. Η Παιδεία, μέσα από την Επιστήμη και τη Φιλοσοφία.....	σελ.64-65
14. Η Μουσική Παιδεία.....	σελ.66-68
15.Ο Ρόλος της Ποίησης και οι απόψεις για τη Γυμναστική.....	σελ.69-75
16. Τα Υπόλοιπα Μαθήματα στην <i>Πολιτεία</i>	σελ.76-77
17. Συμπεράσματα εν σχέσει προς την κατά Πλάτωνος Παιδεία και Αγωγή	σελ.78-85
Βιβλιογραφία.....	σελ.86-89

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Κατά τον Πλάτωνα, η παιδεία, αποτελεί το ύψιστο αγαθό για τον άνθρωπο, καθώς συνδέεται άρρηκτα με την πολιτειακή ισορροπία και σταθερότητα. Αποτελεί βασικό απόκτημα στη ζωή του, διότι τον οδηγεί στην *ευδαιμονία*, καθώς η ψυχή του στρέφεται στο *Αγαθό*. Εφόσον, λοιπόν, γίνεται καλύτερος άνθρωπος, διαμέσου της παιδείας, αυτομάτως καθίσταται και ικανός, για να συμβιώσει σε μια ιδεώδη κοινωνία. Το έργο του *Πολιτεία* αποδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα, στην ανθρώπινη ψυχή, για τον εξής λόγο: η ψυχή δύναται να κατακτήσει την υπέρτατη ευτυχία (την *ευδαιμονία*), όχι μόνον μέσα από την θεμελίωση ορθών πολιτειακών θεσμών, αλλά ιδίως μέσα από την παιδεία.

Ο Πλάτωνας, ειδικότερα, υποστηρίζει, ότι η παιδεία αφενός μεν συμβάλλει στην ομαλή πορεία και διακυβέρνηση μιας πολιτείας και αφετέρου συντελεί στην απόκτηση και διατήρηση της κοινωνικό-πολιτικής ισορροπίας. Επομένως, η ύπαρξη φαινομένων κοινωνικής παθογένειας, δυσαρμονικών προς την κοινωνική ισορροπία, μαρτυρεί την έλλειψη παιδείας και κατά φυσικό επακόλουθο, την κακή πολιτειακή αγωγή και διακυβέρνηση. Η κατάσταση, η οποία διαμορφώνεται σε ένα κράτος αποτελεί συνάρτηση της διαλεκτικής σχέσης της ηθικής και πνευματικής προσωπικότητας, αλλά και της αρετής και της δικαιοσύνης. Η αδυναμία της υπαρξής της, θεωρείται ως υπεύθυνη για τον προοδευτικό εκφυλισμό της πολιτικής.

Η ιδέα, λοιπόν, του Αγαθού στηρίζει όλη την *Πολιτεία*, η οποία αποτελεί προϊόν παιδείας. Μέσα από το έργο του ο Πλάτωνας καταδεικνύει, ότι δίχως παιδεία, κάθε ανθρώπινο ον, οδηγείται σε καταστάσεις βάρβαρες και απαίδευτες, οι οποίες βλάπτουν και τον ίδιο, αλλά και τους συναθρώπους του. Άρα, λοιπόν, η παιδεία, που δεν είναι μόνο μετάδοση γνώσεων, αλλά στροφή προς την αλήθεια και την Ιδέα του Αγαθού, αποτελεί θεμέλιο της ιδανικής πολιτείας, για να διαμορφωθεί ο άνθρωπος «κόσμιός τε καί θεῖος εἰς τὸ δυνατόν ἄνθρωπῳ» (*Πολιτεία* 500 d 1.)

Λέξεις – Κλειδιά

Πλάτωνας, *Πολιτεία*, Αγωγή, φιλοσοφία, εκπαίδευση, Αγαθό, παιδεία

1. Περί παιδείας και αγωγής στην πλατωνική φιλοσοφία

Αποτελεί κοινό τόπο , πως η εκπαίδευση ήταν για τους αρχαίους Έλληνες κοινωνική και πολιτική κατασκευή . Είχαν θέσει συνειδητά την εκπαίδευση και την καλλιέργεια , τις οποίες αποκαλούσαν με τον ευρύ όρο από κοινού Παιδεία , ως κριτήρια προσδιοριστικά της ελληνικής ταυτότητας . Η εκπαίδευση είναι αυτή , η οποία μπορεί να καταστήσει διαχρονικά και αναντίρρητα το άτομο έτοιμο , ψυχικά και πνευματικά και κοινωνικά , ώστε να γίνει «πολιτικό και κοινωνικό ον» , κατά τον Αριστοτέλη .

Ο ρόλος της εξ αρχής, είναι να μας βοηθάει να νιώθουμε την ενίσχυση που μας δίνει η ένταξη στην ομάδα και , ότι ανήκουμε όλοι σε έναν κοινό πολιτισμικό χώρο , ενώ από την άλλη , λειτουργεί διαχωριστικά , αφού η ποιότητα και η ποσότητα της παρεχόμενης παιδείας , καθώς και η ικανότητα των ατόμων να την αφομοιώσουν , αντίστοιχα , περισσότερο ή λιγότερο γρήγορα , καθορίζει σε μεγάλο βαθμό , την κοινωνική τους προσαρμογή .

Η παιδεία , αποτελεί άγημα ή παράγοντα για την αλλαγή της κοινωνίας , ή για την αναπαραγωγή της ; Υφίστανται και οι δύο απόψεις. Την πρώτη υιοθετεί ο Πλάτων , που είναι και ο πρώτος που κατανοεί τη δύναμη που έχει η παιδεία , στο να μεταμορφώσει την κοινωνία . Για αυτό , είναι ο πρώτος που εισηγείται και την θεσμοθέτηση εγκυκλίου παιδείας . Την δεύτερη , φαίνεται να την υιοθετεί ο Αριστοτέλης.

Ουσιαστικά, η παιδεία, συνιστά δύναμη για τη μετάδοση της γνώσης , αλλά και άσκηση για τη διάπλαση της κριτικής μας ικανότητας , η οποία μπορεί και πρέπει να οδηγήσει στην αυτονομία.

Ποιος είναι ο τελικός (απώτατος) σκοπός της παιδείας ; Για τους αρχαίους (Πλάτων, Αριστοτέλης, Στωικοί, Πλωτίνος) , η διαμόρφωση της λογικής ικανότητάς μας , έτσι ώστε να μπορέσουμε να διαμορφώσουμε την εσωτερική μας αυτονομία ,

ως σκεπτόμενα όντα . Τελικός σκοπός: η ευδαιμονία, δηλαδή να γίνουμε καλύτεροι πολίτες και καλύτεροι άνθρωποι¹ .

Σύμφωνα με τον Πλάτωνα , η παιδεία σχετίζεται άμεσα με την αρετή και όπως συγκεκριμένα αναφέρει:

<<Αυτό το είδος της ανατροφής καθορίζει, όπως μου φαίνεται, ο λόγος μας και τώρα μονάχα αυτήν θέλει να ονομάσει παιδεία . Εκείνην που βάζει στόχο της τα χρώματα ή εκείνην που αποβλέπει στην απόκτηση πολιτικής δυνάμεως ή κανένα άλλο είδος σοφίας , χωρίς σύνεση και δικαιοσύνη , τη θεωρεί βάνανυση και ανελεύθερη και τελείως ανάξια να ονομάζεται παιδεία >>².

(μτφρ : Β . Μοσκοβής)

Ο Πλάτωνας ήταν εκείνος που πρώτος κατέστησε την παιδεία αντικείμενο συστηματικής διερεύνησης και τη συνέδεσε με τη φιλοσοφία. Μέσα από τη φιλοσοφία του μας προβληματίζει για το πώς θα δημιουργηθεί ο νέος τύπος και τα νέα υποδείγματα ηθικών αξιών για τη ζωή . Εμβάθυνε στο ουσιαστικό υπόβαθρο που πρέπει να έχει και κατέληξε , ότι σκοπός τη παιδευτικής διαδικασίας είναι η μόρφωση της ψυχής του ανθρώπου , μέσα από την ενόραση των ιδεών . Η Παιδεία είναι αυτή που οδηγεί τον άνθρωπο σε ανάταση ψυχική και πνευματική , τον βοηθά να «ανέβει» σε υψηλότερα επίπεδα θεώρησης των πραγμάτων , να ατενίσει « τὰ ὄντως ὄντα » .

Πίστευε , ότι οι αισθήσεις δεν μας μεταδίδουν βέβαιες πληροφορίες για τον έξω κόσμο . Απλά διαμορφώνουν μια «γνώμη» (δόξη) , χωρίς αυτή να μπορεί να αποδώσει την πραγματικότητα καθεαυτή . Αυτά που μεταδίδουν οι αισθήσεις , δεν είναι βέβαιες πληροφορίες για τον έξω κόσμο . Αυτό που είναι αληθινό είναι οι ιδέες . Αυτές δεν αποκτώνται με τις αισθήσεις και τις εμπειρίες , αλλά γεννιούνται και πηγάζουν μέσα στον άνθρωπο , είναι δηλαδή έμφυτες .

Οι ιδέες έχουν την καθαρότητα ως προς τον τρόπο που εκλαμβάνονται , όταν η ψυχή είναι στον άλλο κόσμο , πριν ενσαρκωθεί στο σώμα κάποιου ανθρώπου , που θα γεννηθεί . Η ένωση της «αθάνατης ψυχής» με «το θνητό σώμα» , βοηθά να χαθεί αυτή η καθαρότητα . Τότε γίνονται δυσθεώρητες και αβέβαιες . Για να μορφώσει

¹ <https://eclass.upatras.gr/.../Πλάτων-Πολιτεία%20%26%20Νόμοι.%20>

² Βλ. *Νόμοι* 644 α 1 -5 . [http://www.greek-](http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?m=1&t=518)

[language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?m=1&t=518](http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?m=1&t=518)

κάποιος έναν νέο , δεν χρειάζεται κατά τη φιλοσοφία του Πλάτωνα, να του διδάξει πράγματα που δεν τα ξέρει , να προσφέρει στην ψυχή του γνώσεις «από έξω προς τα μέσα» . Σύμφωνα με αυτόν , η μόρφωση αποτελεί προσπάθεια , βοήθεια προς τον άνθρωπο να ξαναφέρει στη μνήμη του τα στοιχεία που ήδη γνωρίζει . Ο σωστός τρόπος διδασκαλίας , οδεύει την πορεία της κίνησης « από μέσα προς τα έξω» , πράγμα που σημαίνει , από τον εσωτερικό κόσμο του εφήβου προς την επιφάνεια , αυτό που ονομάζουμε συνείδηση . Η μέθοδος αυτή της διδασκαλίας στηρίζεται στη «μαιευτική» , Σωκρατική μέθοδο , με τις καλοδοουλεμένες ερωτήσεις του δασκάλου προς το μαθητή του και την κοινή πορεία προς την αναζήτηση της αλήθειας .

Σκοπός λοιπόν της αγωγής κατά τον φιλόσοφο , είναι η θέαση των Ιδεών και κυρίως του Αγαθού , που αποτελεί προϋπόθεση για τη θέαση των άλλων ιδεών . Αυτό αποτελεί την ανώτατη οντολογική αρχή , που συγκρατεί τον κόσμο και αποτελεί όρο της γνώσης , ο οποίος καθιστά τον κόσμο κατανοητό και το νου ικανό να κατανοεί . Η ψυχή του ανθρώπου πρέπει με τη βοήθεια της παιδείας να απελευθερωθεί από τα δεσμά του σώματος και να προχωρήσει προς την αλήθεια , προς τη θέαση του Αγαθού . Οι αλήθειες αυτές βρίσκονται μέσα στην ψυχή του ανθρώπου και δεν έρχονται από έξω .

Τα μάτια της ψυχής μπορεί να τα ανοίξει μόνο η παιδεία . Η παιδεία αποτελεί τη στροφή της ψυχής προς το νοητό ήλιο , δηλαδή προς την ιδέα του Αγαθού . Η μεταστροφή της ψυχής από τα πάθη , τα μεταβαλλόμενα τα αισθητά , στη λογική , το λόγο , τη σύνεση . Κατ' αυτόν τον τρόπο θα διαμορφώσει ο άνθρωπος την ψυχή του σύμφωνα με τα ιδεατά πρότυπα . Έτσι πραγματώνεται και η «μόρφωση» . Αποτελεί καθήκον του ανθρώπου και βρίσκει έδαφος μέσα στην ιδεώδη πολιτεία του , η οποία είναι ένα μορφωτικό περιβάλλον, που θα παράσχει τα απαιτούμενα εφόδια , ώστε το άτομο να μορφωθεί σε προσωπικότητα αγαθή και τέλεια , ολοκληρωμένη .

2. Η Παιδεία στην Αρχαία Αθήνα

Ξεκινώντας την οριοθέτηση της έννοιας της παιδείας , θα ήταν δόκιμο να αναφερθούμε στην ιστορική της παρουσία στο βασικό χώρο της , αυτόν της αρχαίας Ελλάδας και , ειδικότερα , εκείνον της αρχαίας Αθήνας .

Ο Πλάτωνας , αναφέρει ότι , η παιδεία , είναι η προσέλκυση και καθοδήγηση των νέων προς τον ορθό λόγο, όπως τον είχε ορίσει ο Νόμος³. Ο ίδιος , όμως , αναφέρει για τον Όμηρο: «*Ελλάδα πεπαιδευκε*»⁴ καθώς , μέσα από το είδος της ομηρικής ποίησης , προβάλλεται η διάθεση για την ηθικοπλαστική διαμόρφωση των νέων , διότι προβάλλονται αξίες , όπως η ευσέβεια στους Θεούς , το οικογενειακό ιδεώδες , η αναγκαιότητα της ηθικής τάξης , η συζυγική αγάπη , η στοργή των γονέων προς τα τέκνα , η αφοσίωση στην πατρίδα , καθώς και το ηρωικό ιδεώδες . Παράλληλα , όμως , προβάλλεται και η αναγκαιότητα να συνδυαστεί η πνευματική καλλιέργεια , με τη σωματική δύναμη και την πολεμική αρετή , διαφορετικά θα είχε ανυπόστατη αξία από μόνη της η απλή δράση⁵.

Μετά την περίοδο των ομηρικών χρόνων, έχουμε αναδιαμόρφωση του ελληνικού πολιτισμού , με πολλές μεταναστεύσεις , καθώς και τη διαμόρφωση διαφορετικών παιδευτικών συστημάτων , όπως το σπαρτιατικό και το αθηναϊκό . Όμως , πάντοτε η παιδεία , ήταν συνυφασμένη με τη διαμόρφωση της πολιτείας και τη πολιτειακή της οργάνωση , «*τό πεπαιδευθαι προς τάς πολιτείας*»⁶. Έτσι , η ανάγκη της σπαρτιατικής πολιτείας να επιβιώσει από τους εχθρούς που την περιστοίχιζαν , έδωσε στην παιδεία και την αγωγή των νέων στρατιωτικό και αυστηρά πειθαρχημένο χαρακτήρα , αφού η εκπαίδευση είχε στόχους στρατιωτικούς , δίνοντας έμφαση στη σωματική άσκηση . Χαρακτηριζόταν δε , από μια μονομέρεια , αφού έθετε ως βασική αξία και προτεραιότητα , την προετοιμασία στρατιωτών , ικανών να θυσιάσουν για την πατρίδα τους⁷. Αντίθετα προς το πνεύμα της σπαρτιατικής αγωγής , διαμορφώνεται και η βάση του αθηναϊκού εκπαιδευτικού συστήματος , το οποίο και στόχευε να προετοιμάσει τους νέους ως ελεύθερους πολίτες , οι οποίοι έχουν αναπτύξει μια προσωπικότητα ολοκληρωμένη , εξελίσσοντας τις ψυχοσωματικές δυνάμεις .

³ Βλ. Πλάτωνος *Νόμοι* 659d 1 .

⁴ Βλ. *Πολιτεία* 606e 2 .

⁵ Ισηγόνης Α., *Ιστορία της Παιδείας*, Αθήνα 1964, σελ 9-15 .

⁶ Βλ. Αριστοτέλους *Πολιτικά*, 1310a, καθώς και Ισηγόνη Α., ό.π., σελ.21-22 .

⁷ Ισηγόνης Α., ό.π., σελ.22-26 .

Η παιδεία αποτελούσε στην αρχαία Ελλάδα έναν όρο αναφοράς ολόκληρης της κλασικής φιλοσοφίας . Δεν θα αποτελούσε υπερβολή , αν υποστηρίζουμε , ότι η παιδεία , ταυτίστηκε με τη φιλοσοφία , η οποία , αν επιθυμούσαμε να κάνουμε μια ολιστική θεώρηση , αποσκοπούσε στην προστασία της ζωής , καθώς και στην πληρότητα όλων των ανθρωπίνων αναγκών που μπορούσαν να προσδιορίσουν το «είναι» και το «γίγνεσθαι». Κατά το σκεπτικό τούτο, η κλασική παιδεία μπόρεσε και υπηρέτησε σε μεταγενέστερες εποχές το όραμα του *homo universalis*.

Είναι αναγκαίο , προτού αναφερθούμε στις απόψεις του Πλάτωνα , σχετικά με το ζήτημα της παιδείας , να προβούμε εις μια γενική θεώρηση , αναφορικά στις παιδαγωγικές απόψεις που επικρατούσαν στην αρχαία Ελλάδα και , κυρίως , στην πόλη της Αθήνας , απόψεις , οι οποίες εκφράστηκαν από εξέχουσες προσωπικότητες προγενέστερών του . Έτσι , μας δίνεται η δυνατότητα να κατανοήσουμε το βάθος της φιλοσοφικής σκέψης του Πλάτωνα , καθώς επίσης και την πορεία διαμόρφωσης των ιδεών του .

Διερευνώντας το εκπαιδευτικό σύστημα της Αθήνας , το οποίο όχι μόνον έρχεται σε αντίθεση με το σπαρτιατικό ιδεώδες , αλλά και υπηρετούσε τη διαμόρφωση στρατιωτών , έτοιμων να θυσιαστούν για την πατρίδα τους , παρατηρούμε , ότι απέβλεπε στο να προπαρασκευάσει το νέο ως μέλλοντα ελεύθερο πολίτη , ο οποίος θα έχει αναπτύξει ολόπλευρα τις ψυχοσωματικές του ικανότητες . Βασικός δε στόχος του , ήταν να διαμορφώσει τον ολοκληρωμένο και ελεύθερο άνθρωπο . Ήδη από το 7ο έτος , τα κορίτσια παρέμεναν στο σπίτι , ασχολούμενα με τα οικιακά . Τα αγόρια δε , τα αναλάμβανε ο παιδαγωγός , ο οποίος είχε ως σκοπό , το να επιβλέπει την ορθή συμπεριφορά τους και να τα πηγαίνει σχολείο .

Στην αρχαία Αθήνα , δεν υπήρχαν δημόσια κρατικά μορφωτικά ιδρύματα , τα οποία να λειτουργούν υπό τον έλεγχο της *Πολιτείας* , αλλά μόνον ιδιωτικά σχολεία . Η κάθε οικογένεια , ήταν ελεύθερη να επιλέξει το χώρο το σχολικό , αλλά και την παλαίστρα στην οποία θα φοιτούσε το παιδί της . Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Πλάτωνα στην Αθήνα , οι νομοί λειτουργούσαν ως εξής : «...*παραγγέλοντες έν μουσική και γυμναστική παιδεύειν*» . Ως εκ τούτου , η εκπαίδευση , συνιστούσε νομική υποχρέωση της κάθε οικογένειας .

Δυο κύκλους περιλάμβανε το πρόγραμμα της γενικής μόρφωσης : ο *βασικός* και *στοιχειώδης* , ο πρώτος , που ξεκινούσε από το 7ο μέχρι το 13ο έτος και το *μέσον* , ο

δεύτερος , από το 13ο μέχρι το 18ο έτος . Στον πρώτο κύκλο , περιλαμβάνονταν ανάγνωση και γραφή , στις οποίες αφιερώνονταν τρία χρόνια . «Διδασκαλείον» ονομαζόταν το σχολείο για τα μαθήματα αυτά . Μετά την ανάγνωση και τη γραφή , οι μαθητές μάθαιναν και αποστήθιζαν μύθους του Αισώπου , ελεγείες του Σόλωνα και του Θεογενή , τα ποιήματα του Ησίοδου και κυρίως τα έπη του Ομήρου . Όσον αφορά στην αριθμητική , αυτή περιοριζόταν στη στοιχειώδη εκμάθηση των τεσσάρων πράξεων , ενώ βασικό συμπλήρωμα της αγωγής θεωρούνταν η μουσική καλλιέργεια των νέων , την οποία αναλάμβανε ο «κιθαριστής» .

Απαραίτητο συμπλήρωμα στην καλλιέργεια του πνεύματος , ήταν η άσκηση του σώματος , η οποία ολοκληρωνόταν στην «παλαιίστρα» και το «γυμναστήριο» . Η στοιχειώδης εκπαίδευση , αφορούσε τα παιδιά των ελεύθερων πολιτών , ενώ στη μέση εκπαίδευση συμμετείχαν τα παιδιά των πλουσίων . Εκείνα συμπλήρωναν τη μουσική , λογοτεχνική και γυμναστική τους εκπαίδευση μέχρι το 18ο έτος της ηλικίας τους . Η πνευματική μόρφωση , κατά την εφηβική ηλικία , είχε θεωρητικό χαρακτήρα , καθώς διδάσκονταν γεωμετρία , κοσμογραφία και , αργότερα , ιχνογραφία . Όσοι επιθυμούσαν ανωτέρα κατάρτιση , μπορούσαν να φοιτήσουν σε φιλοσοφικές και ρητορικές σχολές , οι οποίες ξεκίνησαν να υπάρχουν στην Αθήνα , από τα μέσα του 5ου αιώνα . Μετά από το 18ο έτος , μπορούσαν να υπηρετήσουν τη θητεία τους , που ήταν διετής . Ο Αριστοτέλης τόνισε , βασικά, την ιδέα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης , με το συλλογισμό : από τη στιγμή που δικαίωμα όλων είναι να μετέχουν στα κοινά , είναι ανάγκη όλοι να εκπαιδεύονται , να μορφώνονται⁸ . Ως προς την ανώτερη παιδεία , θα μπορούσαμε να ονοματίσουμε τα σχολεία ειδικής ή ανώτερης παιδείας , δηλαδή τα ιδρύματα που διαμορφώθηκαν , από τα τέλη του 5ου αιώνα π.Χ. , γύρω από μεγάλες προσωπικότητες επιστημονικής και φιλοσοφικής έρευνας : η σχολή του Κρότωνα (Πυθαγόρειοι) , η Ακαδημία (Πλάτων) , το Λύκειο (Αριστοτέλης) , η Ιπποκρατική Σχολή στην Κω , η Στοά (φιλοσοφική σχολή του Επίκουρου) , αλλά στην ανώτερη παιδεία μπορεί να ενταχθεί και η διδασκαλία των σοφιστών (Γοργία , Πρωταγόρα , Προδίκου , Ιππία) , που δίδασκαν κυρίως πολιτική ρητορική .

Το ιδανικό της αγωγής , στην αθηναϊκή παιδεία , ήταν διπλό : βασικά απέβλεπε στην καλλιέργεια του πνεύματος και την άσκηση του σώματος , στοχεύοντας στην

⁸ Βλ. Αριστοτέλους *Πολιτικά*, 1332a, 1332b 13, όπου αναφέρεται ότι, η παιδεία από το ένα μέρος, πρέπει να είναι γενική για όλους και, από το άλλο, να περιέχει δυνατότητα ειδικευσης στον καθένα.

αρμονική ανάπτυξη , καθώς στην Αθήνα η συμπληρωματική παιδεία , δεν απέβλεπε στην πολεμική προπαρασκευή , αλλά και στην ηθική βελτίωση . Η αθηναϊκή αγωγή , είχε σαν ύψιστο στόχο της την «καλοκαγαθία» , τη διάπλαση του τέλειου ανθρώπου, του ωραίου στο σώμα και του χρηστού στη ψυχή . Οι Αθηναίοι δεν υπερείχαν μόνο για τα καλαισθητικά τους χαρίσματα , αλλά και για την αφοσίωση στις ηθικές αρχές⁹ .

Νέα κατεύθυνση στην αγωγή , καθώς επίσης και νέα δρομολόγηση στη φιλοσοφία , έδωσαν οι σοφιστές , κατά το δεύτερο μισό του 5ου αιώνα . Αν και κατάγονταν από διαφορετικά μέρη , το βασικό κέντρο δράσης τους ήταν η Αθήνα . Ουσιαστικά ήταν οι πρώτοι δάσκαλοι εξ επαγγέλματος , δάσκαλοι ανώτερης εκπαίδευσης . Βασικό μοτίβο της διδασκαλίας τους ήταν η ρητορική μόρφωση , μέσα από την οποία καθιστούσαν ικανούς τους μαθητές τους να μπορούν να πείθουν τα πλήθη και να επιβάλλουν τις απόψεις τους . Αυτή τη ρητορική αγωγή , την επεδίωξαν οι σοφιστές , τόσο θεωρητικά όσο και πρακτικά . Αυτό το κατάφεραν , μέσα από τη μύηση των νέων στους κανόνες της ρητορικής τέχνης θεωρητικά , αλλά και πρακτικά μέσα από τη δυνατότητα που τους έδιναν να εκφωνούν ρητορικούς λόγους και να έχουν ανοιχτές ακροάσεις . Βασικό χαρακτηριστικό δεν ήταν ο ανιδιοτελής τους χαρακτήρας , αλλά κυρίως η ανάληψη εκφώνησης λόγων , η οποία αποσκοπούσε και σε χρησιμοθηρικές επιδιώξεις , αλλά και στην απόκτηση φήμης στη δημόσια ζωή . Στόχος της διδασκαλίας τους δεν ήταν η ανακάλυψη και ανεύρεση της αλήθειας , αλλά η παρουσίαση των θέσεων τους , ως ευλόγων και κοινώς αποδεκτών , χαρακτηριστικό το οποίο και τους διαφοροποιεί , από τους φιλοσόφους .

Σύμφωνα με τους σοφιστές , η δύναμη της αγωγής ήταν απεριόριστη , διότι θα μπορούσε να επιτύχει κοινωνικά τα πάντα . Παράλληλα με τη διδασκαλία της ρητορικής , καλλιεργούσαν και το λόγο , τη χρήση της γλώσσας , την οποία και πρώτοι μελέτησαν , όσον αφορά στο χειρισμό της . Θεμελιωτής της γραμματικής , αναδείχτηκε ο Πρωταγόρας , ο οποίος διέκρινε τα μέρη του λόγου , τα γένη των ονομάτων και τις εγκλίσεις των ρημάτων . Οι σοφιστές έγιναν και οι πρώτοι εισηγητές της εγκυκλοπαιδικής μόρφωσης . Έθεταν , όμως, ως κέντρο βάρους της τη μορφή , πάρα το περιεχόμενό της . Σύμφωνα με αυτό το σκεπτικό , έχουμε σαν κυρίαρχα μέρη στο λόγο τους , τους ρητορικούς διαξιφισμούς και τις διαλεκτικές ακροβασίες , που σκίαζαν το περιεχόμενο των νοημάτων των λόγων . Αυτός ήταν και

⁹ Ισηγόνης Α., ό.π., σελ.26-31.

ο βασικός λόγος που η τεχνική τους και η σοφιστική παιδεία , κατακρίθηκε ιδιαίτερα από τον Πλάτωνα, αλλά και τον Αριστοτέλη¹⁰ .

Βασικός πολέμιος της παιδευτικής αντίληψης και της φιλοσοφίας των σοφιστών , αναδείχτηκε ο Σωκράτης , ο οποίος δεν έγραψε έργα όπως γνωρίζουμε από τα συγγράμματα του Πλάτωνα , του Ξενοφώντα και του Αριστοτέλη . Η φιλοσοφία του όλη , εμπεριέχεται μέσα στην έκφραση: «*ἐν οἴδᾳ, ὅτι οὐδέν οἴδᾳ*». Αφετηρία της φιλοσοφίας του , ήταν ο σκεπτικισμός . Δηλαδή , η αναγκαιότητα του να θέτει σε λειτουργία τη σκέψη και τον προβληματισμό του συνομιλητή του . Δεν συμμερίζονταν το σκεπτικισμό των σοφιστών , ειδικά στη λύση των ηθικών προβλημάτων , ενώ πίστευε , ότι το πνεύμα του ανθρώπου μπορεί , με τη χρήση των λογικών μεθόδων και της επιστημονικής έρευνας , να καταλήξει σε λογικά συμπεράσματα . Ο διάλογος , ήταν το βασικό του μέσο , για την ανακάλυψη της αλήθειας . Η αλήθεια ήταν , για αυτόν , όχι υπαρκτό γέννημα της ανθρώπινης ψυχής , αλλά πηγάζει μέσα από την ψυχή και προκύπτει μέσα από την εκμείευση ιδεών , οι οποίες ήδη προϋπήρχαν σε αυτήν . Αυτή ήταν και η βασική διαφορά του από τους σοφιστές , ότι δηλαδή η διαλογική συζήτηση , αποτελούσε αυτοσκοπό για τους σοφιστές , ενώ για τον Σωκράτη αποτελούσε μέσο για το σκοπό , αποτελούσε δηλαδή βασικό παράγοντα για την αποκρυστάλλωση της αλήθειας .

Η μέθοδός του , «η μαιευτική» , βασιζόταν στην εξής ρεαλιστική διαδικασία της γένεσης . Όπως η μαία δε γεννά το παιδί , αλλά υποβοηθά στον τοκετό , έτσι και ο Σωκράτης , μέσω της μαιευτικής μεθόδου και της διαλογικής συζήτησης , βοηθούσε τους συνομιλητές του στην ανεύρεση της αλήθειας . Η σωκρατική μέθοδος , στρέφονταν γύρω από την ουσία και το περιεχόμενο των νοημάτων και των εννοιών και όχι γύρω από τη δύναμη των λέξεων και του λόγου . Η μέθοδός του, απέβλεπε κυρίως στην ηθική διάπλαση των νέων . Στόχος της παιδευτικής μεθόδου της σωκρατικής τεχνικής , ήταν η ηθική μόρφωση , γιατί πίστευε , ότι υπήρχε ουσιαστική επαφή μεταξύ γνώσεως και πράξης , σοφίας και αρετής . Πίστευε , ότι η αρετή μπορεί να διδαχτεί , μέσα από την ταύτιση της αρετής με τη γνώση¹¹ . Ήταν υποστηρικτής της δύναμης της αγωγής , αλλά δεν παραγνώριζε και τη δύναμη των φυσικών προδιαθέσεων . Θεωρούσε ότι , τις γνώσεις θα πρέπει να τις επιδιώκουμε , εφόσον

¹⁰ Ισηγόνης Α., ό.π., σελ.34-37.

¹¹ Βλ. *Πρωταγόρα* 361 b.

μας βοηθούν στον έμπρακτο βίο . Επίσης , πίστευε πως η αξία του παιδαγωγού δεν έγκειται μόνο στις αντιλήψεις περί μεθόδου αγωγής , αλλά στη μέχρι αυτοθυσίας πιστή του στα ιδανικά της αλήθειας και της ηθικής¹².

3. Το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα στη Φιλοσοφία του Πλάτωνα και Ειδικότερα στην Πολιτεία .

3.1 Πολιτεία Πλάτωνος : Χρονική Τοποθέτηση

Κάνοντας μια θεώρηση στην αρχαία Αθήνα , ο 4ος αιώνας μπορεί να χαρακτηριστεί ως αιώνας της παιδείας , κυρίως με την οπτική της διαμόρφωσης και της πραγμάτωσης ενός παιδευτικού και πολιτιστικού ιδεώδους . Οι λόγοι αυτής της ιστορικής καμπής , ανάγονται στις ιστορικές συνθήκες της εποχής που διαμόρφωσαν και τα κοινωνικά πλαίσια¹³.

Κατά το 404 π. Χ., έχουμε το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου , τον οποίο ακολούθησαν ραγδαία γεγονότα (κατάλυση της δημοκρατίας , άνοδος των τριάκοντα τυράννων στην εξουσία , πτώση των τριάκοντα και επαναφορά του δημοκρατικού πολιτεύματος) . Η Αθήνα παρουσιάζεται αδύναμη , ηττημένη , να έχει απολέσει την πολιτιστική ακμή της , εκείνη του 5ου αιώνα . Σε αυτή την χρονική περίοδο , προσπαθεί να ανακτήσει τις δυνάμεις της , να ανορθωθεί εσωτερικά και εξωτερικά . Τα ισχυρά της θεμέλια , όπως και εις το παρελθόν , είναι η πνευματική της δύναμη , που στηριζόταν σε έναν ορθολογικό προσανατολισμό. Πάνω στα θεμέλια τούτα , καλείται να οικοδομήσει το νέο της πρόσωπο .

Μέσα σε αυτό το ιστορικό και κοινωνικό υπόβαθρο , αναπτύσσει ο Πλάτωνας τη δική του φιλοσοφία , κάνοντας ζυμώσεις από το παρελθόν , και ανασκευάζοντας επίσης και κάποια άλλα στοιχεία .

Γεννήθηκε το 428/9 από γονείς Αθηναίους αριστοκράτες . Ο πατέρας του ονομαζόταν Αρίστωνας και ήταν γιος του Αριστοκλή . Μητέρα του ήταν η Περικτιόνη , της οποίας η καταγωγή έφτανε έως και το Σόλωνα . Ο Κριτίας ήταν θείος της μητέρας του , ο οποίος συνδέθηκε με το κίνημα των σοφιστών και κυρίως με το πραξικόπημα των τριάκοντα τυράννων , όπου εμφανίζεται ως ηγετική παρουσία

¹² Ισηγόνης Α., ό.π., σελ.37-43.

¹³ Jaeger W., *Παιδεία*, τόμοι Α και Β. μτφρ. Γ.Π. Βερροίου, Αθήνα 1971, σελ.19-35 και 2-26.

. Αδερφός της Περικτιόνης ήταν ο Χαρμίδης , ο οποίος συνεργάστηκε με την ομάδα των τριάκοντα , ενώ κατά τη νεανική του παρουσία , είχε σχετιστεί και με το Σωκράτη¹⁴ .

Η παιδεία του Πλάτωνα , συμπεριλάμβανε τη μουσική και τη γυμναστική παιδεία που ελάμβαναν και οι αριστοκράτες της Αθήνας . Στη νεαρή του ηλικία , ασχολήθηκε και με τη συγγραφή της τραγικής ποίησης . Όταν , όμως , γνώρισε τον Σωκράτη , δεν ασχολήθηκε ξανά με τον ποιητικό λόγο . Από τη νεαρή του ηλικία , έδειξε ενδιαφέρον για την πολιτική . Στην 7^η επιστολή , δίνεται καθαρή η εικόνα του νεαρού Πλάτωνα , που ήταν προορισμένος αρχικά να ασχοληθεί με την πολιτική , αλλά μετά την αποτυχία των τριάκοντα και την καταδίκη του Σωκράτη , από την αποκατεστημένη Δημοκρατία , δεν θέλησε να ζήσει μέσα σε αυτή την άδικη πόλη . Με το θάνατο του Σωκράτη , κατά τον Πλάτωνα , γίνεται και η απομάκρυνση της φιλοσοφίας από την Αθήνα . Το γεγονός ότι παράγοντες της οικογένειας του είχαν αναμειχθεί στην υπόθεση των τριάκοντα από τη μια πλευρά , άλλα και προσπάθεια των φορέων κατά την αποκατάσταση της δημοκρατίας να εκδικηθεί τους ολιγαρχικούς , καταδικάζοντας το πρόσωπο του Σωκράτη άδικα , τον απομάκρυναν από τη σκέψη να ασχοληθεί με τα κοινά της Αθήνας .

Ο Πλάτωνας , λοιπόν , παραιτήθηκε από τη σκέψη της ανάμειξης στα πολιτικά θέματα και εξορίστηκε στα Μέγαρα , μαζί με άλλους μαθητές του Σωκράτη . Ταξίδεψε ως την Αίγυπτο και τη Μεγάλη Ελλάδα (Νότια Ιταλία και Σικελία) και συσχετίστηκε με Πυθαγόρειους κύκλους . Ο φίλος του ο Δίων , τον κάλεσε στις Συρακούσες , κοντά στον τύραννο τον Διονύσιο τον Α΄. Εκεί , ο Πλάτωνας πίστεψε ότι είχε βρει τον ιδανικό χώρο , για να εφαρμόσει τις πολιτικές του απόψεις , καθώς και όλη του τη φιλοσοφία . Ωστόσο , δεν μπόρεσε να κάνει κάτι ουσιαστικό , γι ‘ αυτό και επέστρεψε στην Αθήνα και ίδρυσε στον κήπο του ήρωα Ακάδημου , το 388 π.Χ., τη φιλοσοφική του σχολή , την Ακαδημία . Εκεί σύχναζαν και σημαντικά πνεύματα , όπως ο Εύδοξος ο μαθηματικός και ο Αριστοτέλης .

Η 7^η επιστολή , αποτελεί και μια αυτοβιογραφική μαρτυρία , που διαφαίνεται και η πολιτική τελεολογία της φιλοσοφικής κλίσης του . Η φιλοσοφία που ανέπτυξε , είναι πολιτική και στοχεύει στη διαμόρφωση της ιδεώδους πολιτείας του , όπου οι

¹⁴ Κοπιδάκης Μ.Ζ. & Πατρικίου Ε., *Αρχαίος Ελληνικός Φιλοσοφικός Λόγος*, Έκδ. Η΄, Εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2006, σελ.40.

φιλόσοφοι θα είναι και βασιλείς , αλλά και οι βασιλείς φιλόσοφοι . Συγκεκριμένα , το χωρίο (7^η Επιστολή , 325e-326b) , αναφέρει τα εξής :

«Οι γραπτοί νόμοι και τα ήθη είχαν διαφθαρεί σε τέτοιο βαθμό ώστε εμένα που πρώτα ήμουν γεμάτος ζήλο για να ασχοληθώ με τα κοινά, επειδή έκρινα αυτή την κατάσταση και έβλεπα ότι τα πάντα προχωρούσαν άτακτα και χωρίς συνοχή, στο τέλος μ' έπιασε ίλιγγος και μολονότι συνέχιζα να εξετάζω με ποιόν τρόπο θα βελτιωνόταν αυτά και όλη η πολιτική ζωή, πάντα περίμενα την κατάλληλη στιγμή να δράσω . Τελικά όμως κατάλαβα ότι όλες οι σύγχρονες πολιτείες κυβερνώνται κακά , διότι η νομοθεσία τους είναι αθεράπευτη, χωρίς ενεργητική προετοιμασία συνδυασμένη με κάποια τύχη . Και αναγκάστηκα να πω , επαινώντας την ορθή φιλοσοφία, ότι χάρη σ' αυτήν μπορούμε ν' αναγνωρίσουμε ότι είναι ορθό, τόσο στα ζητήματα της πόλης όσο και στα ιδιωτικά ζητήματα . Επομένως , το ανθρώπινο γένος δεν θα δώσει τέλος στις συμφορές του πρωτού η γενιά αυτών που μέσα σε καθεστώς ορθότητας και αλήθειας , επιδίδονται στη φιλοσοφία , έλθει στην πολιτική εξουσία ή αυτοί που βρίσκονται στην εξουσία στις διάφορες πόλεις επιδοθούν πραγματικά στη φιλοσοφία δυνάμει κάποιας θεϊκής δωρεάς»¹⁵.

Διαμόρφωσε , λοιπόν , τη φιλοσοφική του θεωρία , σχετικά με την παιδεία , θεωρώντας την ως βασικό έρεισμα στην ομαλή κοινωνική και πολιτική λειτουργία . Στόχος του ήταν να διασώσει την πόλη κράτος και να διαμορφώσει , να καταστήσει σαφή τη διάπλαση ικανών κυβερνητών για τη στήριξη υγιών κοινωνιών¹⁶ . Με τη φιλοσοφία που διαμόρφωσε , ήρθε σε αντίθεση με τους σοφιστές , οι οποίοι διέσπειραν ένα πνεύμα κριτικής απόρριψης των αξιών που προϋπήρχαν , ωθώντας σε μια τάση μηδενισμού και σχετικότητας για τα πάντα , τάση που φυσικά πρόκυπτε και από το γενικότερο πνεύμα που είχε αφήσει ο μακροχρόνιος πόλεμος . Ήταν μια τάση γενικότερης ηθικής αμφισβήτησης .

Συγκεκριμένα , ήρθε σε αντίθεση με το όλο πνεύμα τους περί αγωγής των σοφιστών , καθώς πίστευαν , ότι μπορούν να εμφυτεύσουν την επιστήμη και τη

¹⁵ Βλ. Said S., Trede M. & Le Boulluec A., *Ιστορία Της Ελληνικής Λογοτεχνίας*, Έκδ. Β', Τόμος Ι, Επιστ. Επιμ. Γ. Ξανθάκη-Καραμάνου, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2001.

¹⁶ Βλ. *Πολιτεία* 377 b, *Νόμοι* 671c, καθώς και Jaeger W., ό.π., σελ.29.

γνώση μέσα στην ψυχή¹⁷. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Πλάτωνα, ο γενικός σκοπός της παιδείας, ήταν η γενική στροφή της ψυχής προς την ιδέα του αγαθού, ώστε να μπορέσει να διορθώσει τη λανθασμένη της πορεία από τον κόσμο του «γίγνεσθαι», στον κόσμο του «όντος», δηλαδή στο αγαθό¹⁸. Η σταθερότητα του Πλάτωνα απέναντι στις παραδόσεις, ουσιαστικά λειτούργησε ως ισόρροπη δύναμη στην πολιτική αστάθεια της εποχής του. Η φθορά που είχαν υποστεί οι κοινωνικό-πολιτικοί θεσμοί, έπρεπε να αντιμετωπιστεί με σώφρονα πολιτική και κοινωνική αναμόρφωση, στηριγμένη κυρίως στο χώρο της παιδείας, θεμελιωμένη με αυστηρότητα. Για αυτό και η παιδεία, ως βασικό στήριγμα της Πολιτείας, σχεδιάστηκε από τον Πλάτωνα με απόλυτο, κατά κάποια έννοια, τρόπο. Αποτελούσε, στο πλατωνικό σύστημα, το «εν μέγα»¹⁹.

Η ίδρυση της Ακαδημίας, αποτέλεσε το επιστέγασμα που ένωνε τη φιλοσοφία του με τη ζωή. Αποτέλεσε και μεγάλη πολιτική πράξη, καθώς του έδινε το δικαίωμα να μιλάει ελεύθερα με φιλοσοφικό λόγο στους Αθηναίους πολίτες και να συντελεί στη διαμόρφωσή τους. Βασική του θέση ήταν, ότι ψυχή της Πολιτείας ήταν η παιδεία. Μέσα από τις ιδέες του και τη φιλοσοφία του, έδωσε συγκεκριμένες προτάσεις περί αγωγής και αναδείχθηκε ιδρυτής της²⁰. Οι αντιλήψεις για την παιδεία υπάρχουν σε όλα σχεδόν τα έργα του όπως στην *Πολιτεία*, στον *Μένωνα*, στο *Φαίδρο*, στο *Θεαίτητο*, στο *Συμπόσιο*, στον *Πρωταγόρα* και στους *Νόμους*. Κυρίως, όμως, τις βασικές του θέσεις τις συναντούμε εις τα έργα του *Πολιτεία* και *Νόμοι*.

Ο Πλάτωνας είναι ο βασικός φιλόσοφος που διαμόρφωσε μια φιλοσοφία αγωγής²¹. Παιδαγωγικό χαρακτήρα έχουν οι πρώτοι σωκρατικοί διάλογοι στο έργο του, αλλά και έργα της ώριμης ηλικίας του. Φιλοσοφία και παιδεία διαπλέκονται. Μέσα από το πνεύμα της φιλοσοφίας πρέπει να διαπλαστούν νέοι άνθρωποι και να διαμορφωθούν παραδείγματα ηθικών αξιών για το βίο των ανθρώπων²². Ο Πλάτωνας

¹⁷ Adam J., *The Republic of Plato II*, Cambridge University Press 1975, σελ.97.

¹⁸ Βλ. *Πολιτεία* 518 c d.

¹⁹ Βλ. *Πολιτεία* 423 e 1, καθώς και Δεσποτόπουλο Κ.Ι., *Πολιτική Φιλοσοφία του Πλάτωνος*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1980, σελ.103.

²⁰ Γεωργούλης Κ.Δ., *Ιστορία της Ελληνικής Φιλοσοφίας*, Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1994, σελ.175.

²¹ Σατώ Ζ., *Οι Μεγάλοι Παιδαγωγοί: Από τον Πλάτωνα και τον Σωκράτη ως το Τζον Ντιούι και τη Μαρία Μοντεσσόρι*, μτφρ. Κ. Κίτσου, Εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1983, σελ.25.

²² Ισηγόνης Α., ό.π., σελ.52.

θεώρησε πρώτος την παιδεία ως αντικείμενο συστηματικής έρευνας και τη συνέδεσε με τη φιλοσοφία .

Πρέσβευε , ότι οι αισθήσεις μας μας παραπλανούν στη αντίληψη του κόσμου και βοηθούν μόνο στη διαμόρφωση μιας «δόξης» , γνώμης , χωρίς να έχουμε σαφή εικόνα για την πραγματικότητα . Αυτό που είναι αληθινό , όμως , είναι οι ιδέες . Για τις ιδέες αυτές , πίστευε , ότι δεν αποκτώνται με τις αισθήσεις ή τις εμπειρίες , αλλά είναι έμφυτες στον άνθρωπο , γεννιούνται μαζί του και πηγάζουν από μέσα του²³ . Οι ιδέες αυτές , είναι γνήσιες στη παρουσία τους , προτού δηλαδή εισέλθει η ψυχή στο θνητό σώμα του ανθρώπου . Πριν δε γεννηθεί , η ένωση της ψυχής με το σώμα , δημιουργεί αυτή την ασάφεια στην αντίληψη των ιδεών αυτών , από πολλούς ανθρώπους . Έτσι , υποστήριζε , ότι, για να διδάξει κανείς έναν νέο , δε χρειάζεται να του μεταδώσει στοιχεία που δεν τα ξέρει , γνώσεις από έξω προς τα μέσα , γιατί η μόρφωση του πνεύματος και της ψυχής δεν είναι τίποτε διαφορετικό από το να επαναφέρουμε στη μνήμη του ανθρώπου στοιχεία που ήδη γνωρίζει²⁴ .

Η ορθή διδακτική πράξη, ακολουθεί την πορεία από μέσα προς τα έξω, από το εσωτερικό του νέου προς την επιφάνεια της μνήμης του, αυτό που ονομάζουμε συνείδηση. Αυτός, λοιπόν, ο τρόπος διαπαιδαγωγήσεως, «η μαιευτική» πορεία (αφού ωθεί στη γέννηση της ιδέας), αποτέλεσε και τη μέθοδο διδασκαλίας του Σωκράτη. Η μέθοδος ετούτη, βασίζεται σε εύστοχες ερωτήσεις προς τον μαθητή και, μέσα από τη συζήτηση, τελείται μια πορεία προς την κοινή αναζήτηση της αλήθειας. Κατά τον Πλάτωνα, η αγωγή της ψυχής, γίνεται μέσα από τη θέα των ιδεών και στόχος της αγωγής, είναι η θέαση του Αγαθού²⁵. Για την ψυχή του ανθρώπου, υποστήριζε ότι εκείνη, θα πρέπει και να απελευθερωθεί από το σώμα που την κρατά εγκλωβισμένη και να οδηγηθεί προς την ανακάλυψη της αλήθειας, προς το Αγαθό. Οι αλήθειες αυτές, βρίσκονται μέσα στην ψυχή του ατόμου και αυτή την ενόραση της ψυχής και την ενατένιση, θα την προκαλέσει η παιδεία²⁶.

Έχοντας, επομένως, ως βασικό στόχο του, ο άνθρωπος να διαμορφώσει την ψυχή του, οφείλει να στρέψει τα μάτια του προς το Αγαθό κι έτσι να γίνει

²³ Βλ. *Πολιτεία* 509 d 1 - 511 a 1 , 523 a 10 - 524 d 5 , 532 a 1 – d 1 .

²⁴ Βλ. *Μένων* 81e 2 .

²⁵ Γεωργούλης Κ.Δ., *Ιστορία της Ελληνικής Φιλοσοφίας*, Αθήνα 1975, σελ.21-24.

²⁶ Σίτος Σ.Κ., *Πλατωνικά Παιδαγωγικά Κείμενα*, Ιωάννινα 1990, σελ.22.

διαμορφωτής, και της ψυχής του και του εαυτού του, μέσα σε ιδεατά πλαίσια. Τούτο θα το καταφέρει, μέσω της μόρφωσης. Σε αυτό το σημείο, εμπλέκεται και ο ρόλος της πολιτείας, που έρχεται να παράσχει στους ανθρώπους/πολίτες, τα απαραίτητα εφόδια, για να διαμορφώσουν μια «υψηλή» και ολοκληρωμένη προσωπικότητα. Μόνο μια τέτοιου είδους πολιτεία, με υψηλούς στόχους ηθικής καλλιέργειας των πολιτών της, δικαιολογείται κατά τον Πλάτωνα, διαφορετικά εκπίπτει στο επίπεδο σύμπραξης πονηρών ανθρώπων, που στοχεύουν στο προσωπικό όφελος και τον ατομικό ευδαιμονισμό²⁷. Μέσα στην *Πολιτεία* ορίζεται και η βασική επιδίωξη της, δηλαδή η παιδεία.

Η ορθή εκπαίδευση, λοιπόν, στο πολιτειακό σύστημα του Πλάτωνα, αποτελεί «τό ἐν μέγα»²⁸. Βασικοί οργανωτές των θεμάτων της εκπαίδευσης, είναι μέσα σε αυτήν, οι φιλόσοφοι-άρχοντες, που συνδυάζουν τη γνώση με την εξουσία. Προϋπόθεση, όμως, να είναι υποδείγματα ήθους και γνώσεων, ώστε να διαμορφώνουν μια λειτουργική εκπαιδευτική πολιτική. Στόχος απώτερος, συνεπώς, αυτής της *Πολιτείας*, είναι να διαμορφώσει ολοκληρωμένους πολίτες, οι οποίοι θα συμμετέχουν λειτουργικά στα κοινά, θα υπακούουν συνειδητά στους νόμους της πολιτείας και θα υπηρετούν το σύνολο.

Στην λειτουργική παιδεία, θα στηρίζει ο φιλόσοφος και την οργάνωση την πολιτειακή κατά το ιδεώδες, το οποίο θα επιφέρει και την ευδαιμονία. Για τον φιλόσοφο η παιδεία, αποτελεί βασική φιλοσοφία της πολιτικής πράξης. Μέσα από την κατάλληλη παιδευτική πράξη μπορούμε, υποστήριζε, να επιδράσουμε στην ψυχοσωματική υπόσταση των νέων και να διαμορφώσουμε την ψυχή τους. Με αυτή την παιδεία, θα διαπλάσει τους Άρχοντες και τους φύλακες, που θα κατευθύνουν την πορεία των νέων. Θεωρούσε πως ο καλύτερος παιδαγωγός, είναι ο φιλόσοφος, ο οποίος και μπορεί να ωθήσει τους νέους στο Αγαθό και στην Αλήθεια. Βέβαια, η αγωγή δεν περιλαμβάνει μόνο το περιεχόμενο το γνωστικό, αλλά και τις μορφές με τις οποίες περιβάλλονται τα όσα διδάσκεται, δηλαδή την άσκηση που την πλαισιώνει ή τη μουσική που επιλέγει να ακούσει.

²⁷ Γεωργούλης Κ.Δ., ό.π., σελ.232.

²⁸ Βλ. *Πολιτεία* 423 e 1 .

Κατά τον Πλάτωνα, δεν υπάρχει ταύτιση της παιδείας με το σχολείο. Η παιδεία, κατ' αυτόν, καλύπτει όλο το φάσμα της ανάπτυξης της προσωπικότητας των νέων. Πουθενά στην *Πολιτεία*, δεν γίνεται μνεία σε εξετάσεις και βαθμολογίες των νέων. Υπάρχει απόλυτη απουσία, όσον αφορά στις σχολικές επιδόσεις των νέων, στις παιδαγωγικές του αντιλήψεις. Σύμφωνα με τις παιδαγωγικές του θέσεις, η διαδικασία της εκπαίδευσης, νοείται ως διαδικασία πρόσληψης πληροφοριών ή απόκτησης δεξιοτήτων, οι οποίες ελέγχονται σε τακτά χρονικά διαστήματα, ενώ τα παιδιά ελέγχονται ως προς τη δύναμη του χαρακτήρα τους²⁹.

Ο εκπαιδευόμενος, κατά τον Πλάτωνα, δεν είναι ένας συσσωρευτής γνώσεων σε κάποιο αντικείμενο, αλλά η ικανότητα του προβάλλεται μέσα από την υγιή αντίληψη για τον κόσμο, μέσα από μια ώριμη ηθικά σκέψη. Ο φιλόσοφος υποστήριξε ότι, ο κεντρικός πυρήνας της εκπαίδευσης, συνίσταται στην καλλιέργεια του ήθους του, παρά στην απόκτηση γνωστικών πληροφοριών και ικανοτήτων³⁰.

Σημαντική παρουσία έχει, στο έργο του Πλάτωνα, και το θέμα της μίμησης. Συγκεκριμένα, ο φιλόσοφος, θεωρεί τη μίμηση αρνητική για τον άνθρωπο, ιδιαίτερα σε αυτόν που μιμείται. Θεωρεί ότι, αυτός που μιμείται έναν ρόλο ή κάποιο άτομο, κινδυνεύει να μετατραπεί σε μια διχασμένη προσωπικότητα, χάνοντας την ηθική του υπόσταση³¹. Διακρίνει τη μιμητική ποίηση από τη μη μιμητική, σε καλή και σε κακή ποίηση, από τη στιγμή που θεωρεί τη μίμηση κακή. Ανάλογα χωρίζει και τα είδη της τέχνης σε καλά ή κακά, σύμφωνα με το πώς επιδρούν στο ήθος του ανθρώπου. Δεν είναι αρνητικός στην ποίηση. Απλά την θέλει να τοποθετείται κοντά στο «λόγο» και την αλήθεια, ως αγωγός φιλοσοφικών ιδεών. Ο ίδιος στην *Πολιτεία* αναφέρει :

«Τότε λοιπόν τους ποιητές μονάχα θα πρέπει να επιβλέπουμε και να τους υποχρεώνουμε να αποτυπώνουν στο έργο τους το αγαθό ήθος, ειδαλλιώς να μη συνθέτουν για την πόλη μας ποιήματα... γι' αυτό η αγωγή με τη μουσική και την ποίηση είναι η πιο σημαντική, επειδή ο ρυθμός και η μελωδία εισχωρούν στα τρίσβαθα της ψυχής κι αδράχνωντάς την με δύναμη μεγάλη φέρνουν μέσα της ευπρέπεια και της

²⁹ Βλ. *Πολιτεία* 413 c 5 – d 5 .

³⁰ Βλ. *Πολιτεία* 401 b 1- 402 a 4 .

³¹ Βλ. *Πολιτεία* 395 c 1 – 396 b 9 .

δίνουν ομορφιά , αμα κάποιος ανατραφεί σωστά, ενώ αν δεν συμβεί αυτό , γίνεται το αντίθετο; »³².

(μτφρ. Σκουτερόπουλος)

Η τέχνη, κατά τον Πλάτωνα αποτελεί «...τον πιο ευαίσθητο δείκτη της πνευματικής κατάστασης του ανθρώπου»³³.

4. Η Πολιτεία ως Σύγγραμμα και η Δόμησή της

Η Πολιτεία, αποτελεί το βασικότερο έργο του Πλάτωνα, ενώ είναι το δεύτερο σε έκταση, μετά τους *Νόμους*. Γράφεται κατά την περίοδο της πνευματικής ωριμότητας του φιλοσόφου και διαιρείται σε 10 βιβλία. Το θέμα του, είναι η έρευνα του δικαίου και του άδικου στον κόσμο. Αυτό το αποδεικνύει και ο τίτλος που εμπεριέχεται εις την έναρξη του έργου: «*Περί Δικαίου Πολιτικός*». Το έργο, δομείται πάνω σε διαλογική μορφή. Τα δε πρόσωπα του διαλόγου, είναι τα εξής: ο Σωκράτης , τα αδέρφια του Πλάτωνα, ο Γλαύκων κι ο Αδείμαντος, ο Πολέμαρχος, ο αδερφός του Λυσία, ο Κέφαλος, πατέρας του Λυσία και του Πολέμαρχου και ο σοφιστής Θρασύμαχος³⁴.

Μέσα στο διάλογο, εξετάζεται αναλυτικά και θεωρητικά η σπουδαιότητα της δικαιοσύνης στη ζωή του ατόμου. Εν τούτοις, ο βασικός στόχος του συγγράμματος, είναι το πώς μπορεί να οργανωθεί η ιδανική πολιτεία, η οποία πρέπει να στηρίζεται στη σωστή παιδεία, κατά το φιλόσοφο, και στη δικαιοσύνη. Είναι το έργο, όπου αντανακλώνται ξεκάθαρα οι παιδαγωγικές, ηθικές και πολιτικές απόψεις του Πλάτωνα.

Χρονικά, οι μελετητές, την τοποθετούν γύρω στο 374 π.Χ αιώνα. Στα πρώτα βιβλία, τίθεται το θέμα της παιδείας, ενώ στο τέλος του 6^{ου} , τίθεται η ιδέα του Αγαθού, από την οποία πηγάζει η Αλήθεια και η πνευματική ύπαρξη, ενώ καθοδηγεί τον άνθρωπο προς το δρόμο της γνώσης, δίνοντας του τη δυνατότητα να συλλάβει τα νοητά αντικείμενα.

³² Βλ. *Πολιτεία* 401 b 1 – 401 e 1 .

³³ Ανδρόνικος Μ., *Ο Πλάτων και η Τέχνη*, Εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1986, σελ.256-257.

³⁴ Σίτος Σ.Κ., *Πλατωνικά Παιδαγωγικά Κείμενα*, Ιωάννινα 1985, σελ.24.

Ο ήλιος, δίνει τη δυνατότητα γένεσης των στοιχείων, μέσα στον ορατό κόσμο και χαρίζει το φως, που μας δίνει τη δυνατότητα να τα βλέπουμε. Η ιδέα, κατά συνέπεια, του *Αγαθού*, αποτελεί την ανώτερη ιδέα στον κόσμο των ιδεών, αφού αποτελεί και την πραγματική αιτία της ύπαρξης των πραγμάτων. Στην έναρξη του 7^{ου} βιβλίου, παρουσιάζεται η εικόνα της πορείας του ανθρώπου, στην προσπάθειά του να γνωρίσει την αλήθεια της ύπαρξής του. Είναι η *Αλληγορία του Σπηλαίου*, η οποία και επέδρασε καταλυτικά στην αρχαιότητα και στη μετέπειτα εποχή, στη διαμόρφωση παιδαγωγικών απόψεων³⁵.

Ξεκινώντας από το πρώτο βιβλίο, αναφέρεται στις ιδέες εκείνες που διαμορφώνουν τον ιδανικό άνθρωπο και την ιδεατή πολιτεία, μέσα από μια συζήτηση μεταξύ του Σωκράτη και του Κέφαλου, αναφορικά με το θέμα της δικαιοσύνης. Ο Σωκράτης, παρωθεί το θέμα στα πλαίσια της πόλης και όχι της ατομικής ζωής, όπως αρχικά το είχε στρέψει ο Θρασύμαχος, υποστηρίζοντας το δίκαιο του ισχυρότερου. Στο δεύτερο και τρίτο βιβλίο, περιγράφεται η μορφή εκπαίδευσης των Φυλάκων, των στρατιωτών, αλλά και ο τρόπος επιλογής των αρχόντων. Στο τέταρτο βιβλίο, αναφέρεται στην πολιτεία και την επιλογή των Φυλάκων. Διαχωρίζει τα δύο φύλα και τονίζει ότι, είναι απαραίτητο να δοθεί κοινή παιδεία στις γυναίκες, ενώ περιγράφει τον τρόπο εκπαίδευσης του ήθους των Φυλάκων. Στο πέμπτο βιβλίο, παρουσιάζει τις παιδαγωγικές του αρχές, όσον αφορά στην τάξη των φυλάκων, για τη σωστή οικοδόμηση του κορμού της πολιτείας. Μέσα από την τάξη των φυλάκων, θα αναδειχθούν οι άρχοντες.

Στο έκτο βιβλίο, ταυτίζει την αρετή με τη γνώση, ενώ στο έβδομο βιβλίο, παρουσιάζεται η μεγαλόπρεπη εικόνα του σπηλαίου. Οι άνθρωποι που βρίσκονται μέσα στο σπήλαιο, παρουσιάζουν την εικόνα των δεσμοτών, που είναι αλυσοδεμένοι και καταδικασμένοι να έχουν εστραμμένα τα βλέμματα τους προς τις σκιές τους, οι οποίες σκιαγραφούνται στους τοίχους του σπηλαίου. Μόνον η παιδεία, μπορεί να καταστήσει ελεύθερους τους δεσμώτες, από τα δεσμά τους και, συνεπώς, να τους απελευθερώσει. Αυτή θα είναι και η πορεία τους η ανοδική προς τον κόσμο, όπου θα κυριαρχεί το φως της γνώσης και της αλήθειας. Η πορεία των ματιών των δεσμοτών, προς το φως του ήλιου, θα είναι αυτή προς το φως και τη ζωή. Η όλη αυτή πορεία της

³⁵ Ζιώγου – Καραστεργίου Σ., *Η Παιδαγωγική Σκέψη από τον Πλάτωνα ως τη Μ. Μοντεσσόρι: Ανθολογία Κειμένων*, Εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1996, σελ.26-27.

ψυχής προς τον ήλιο, έχει παιδευτικό χαρακτήρα και, ουσιαστικά, είναι η στροφή της ψυχής προς την ιδέα του αγαθού, μέσα από τη θέαση του οποίου θα διαμορφωθεί. Κατ' αυτό τον τρόπο, ο άνθρωπος θα διαμορφώσει και τον εαυτό του κατά ένα ιδεατό πρότυπο. Ο φιλόσοφος, θεωρεί ότι, η κοινότητα των πολιτών, ουσιαστικά έχει αυτή την αποστολή, την παιδευτική αποστολή, προορισμένη να παρέχει στους πολίτες τα εφόδια αυτά στον καθένα, ώστε να διαμορφωθεί ως μια οντότητα τέλεια και αγαθή.

Στο όγδοο βιβλίο, αξιολογούνται τα πολιτεύματα, ενώ παρουσιάζονται οι αδυναμίες τους. Ισχυρίζεται ότι, όταν τα πολιτικά πρόσωπα συνδυάζουν τις ικανότητες τους με τη φιλοσοφία, τότε μπορούν να διαμορφώσουν και μια πολιτεία ευδαιμόνα. Διαχωρίζει τη γνώση από τη δοξασία, ενώ εστιάζει στις λειτουργίες του λογιστικού. Στο δέκατο βιβλίο, όπου περιλαμβάνεται και ο μύθος του Ηρός, παρουσιάζει τις σκέψεις του για τη ζωή ύστερα από το θάνατο. Παράλληλα, μέσα από το μύθο του Ηρός, διαφαίνεται και ο θρησκευτικός συγκρητισμός, από τον οποίον είχε επηρεαστεί ο Πλάτωνας.

Το ενδιαφέρον της *Πολιτείας* είναι, ουσιαστικά, η ανθρώπινη ψυχή. Θεωρεί, ειδικότερα, ότι η ψυχή, μπορεί να φτάσει στην «ευδαιμονία», μέσα από τη βοήθεια των ορθών θεσμών της πολιτείας και της παιδείας. Αυτός που κατορθώνει να φτάσει σε αυτό το σημείο, είναι μόνον ο φιλόσοφος: αυτός κερδίζει και τη λύτρωση, καθώς μπορεί να προσφέρει την ευτυχία στην κοινωνία που ζει. Έτσι, διαφαίνεται ευρύτερα, στην *Πολιτεία*, η σχέση πολιτικής και ηθικής³⁶.

Αναφορικά, λοιπόν, με την ψυχή, οτιδήποτε άλλο την πλαισιώνει, είναι απλά για να δώσει την εικόνα της μεγέθυνσής της. Όσον αφορά στο θέμα της ψυχής, ο φιλόσοφος ενδιαφέρεται όχι μόνο θεωρητικά, αλλά και σε πρακτική βάση. Παρουσιάζει τον Σωκράτη, να κινεί ολόκληρη την πολιτεία μέσω ενός και μόνο βασικού μοχλού, εκείνου της παιδείας, μέσω της οποίας άγεται και η ψυχή. Οι προηγούμενοι διάλογοί του, μας είχαν διαμορφώσει το έδαφος για τις απόψεις αυτές και δεν διαφέρουν πολύ από το νόημα που δίνεται κι εδώ, για την πολιτεία. Οι διάλογοι αυτοί, όπως μας δίδονται είναι αυτοί που προηγήθηκαν: «Πρωταγόρας» και «Γοργίας».

Η σπουδαιότερη αρχή, μέσα στα πλαίσια μιας ορθά διαμορφωμένης πολιτείας, είναι η παιδεία. Έτσι, ο φιλόσοφος έθεσε τις αρχές και προϋποθέσεις κατά τρόπο

³⁶ Taylor A.E., *Πλάτων: Ο Άνθρωπος και το Έργο του*, Αθήνα 1992, σελ.312-313.

φιλοσοφημένο, για την ελληνική παιδεία. Η αδυναμία ή απουσία της παιδείας, αποτελεί τη βασικότερη αιτία για την έκπτωση της πολιτικής. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, παρουσιάζεται και η ιδέα του *Αγαθού*, πάνω στην οποία βασίζεται και όλο το οικοδόμημα της πολιτείας. Το *Αγαθό*, παρουσιάζεται ως μια οντολογική αρχή, ως κάτι το απόλυτο και, βάσει αυτού, συγκροτείται όλος ο κόσμος. Η ιδέα του *Αγαθού*, είναι πέρα από τα υπαρκτά στοιχεία που μας περιστοιχίζουν το «είναι»³⁷. Είναι αυτό που δίνει την ουσιαστική διάσταση σε όλα τα υπαρκτά όντα, κάνοντας να είναι αυτά που πραγματικά είναι. Αποτελεί, κατ' ουσίαν, έναν όρο της γνώσης, μέσω του οποίου αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο, ενώ δίνει τη δυνατότητα στο νου να κατανοεί. Αποτελεί, θα λέγαμε, μια έννοια με τη διάσταση τη θεολογική, μέσα από τη διατύπωση της μεταφυσικής.

Μέσα στην *Πολιτεία*, δεν καθίσταται σαφές πως η γνώση του *Αγαθού*, σχετίζεται με τη διακυβέρνηση της πολιτείας. Όμως, η επίδραση του πάνω στους φιλοσόφους – κυβερνήτες, που θεωρεί «...τελεώτερον πεπαιδευμένους»³⁸, τους άρχοντες οι οποίοι έχουν έρθει πιο κοντά του, συνδέεται με τις ηθικές αξίες και με την ιερότητα του λειτουργήματος που έχουν αναλάβει, διαδικασία που συμβαίνει παράπλευρα και με τη θέαση του *Αγαθού*. Η θέαση αυτή, τοποθετείται στο τέλος μιας δεκαπενταετούς περιόδου έμπρακτης πολιτικής ενεργοποίησης. Έτσι, άγεται αβίαστα το συμπέρασμα ότι το *Αγαθό*, δεν προσεγγίζεται μόνο μέσα από τη γνώση, αλλά πραγματώνεται μέσα σε μια πληρότητα ζωής. Όπως φαίνεται και στην έβδομη επιστολή και την *Πολιτεία*, η αιτία της κακής διακυβέρνησης και των συμφορών μέσα στην πολιτεία, είναι η αδυναμία και η ανικανότητα των κυβερνώντων, οι οποίοι χαρακτηρίζονται από απαιδευσιά φιλοσοφική. Γι' αυτό και είναι ανάγκη η σε ικανοποιητικό βαθμό παίδευση των μελλοντικών κυβερνητών, πάνω στο πλαίσιο της εργασίας που πρέπει να φέρουν σε πέρας³⁹. Γι' αυτό τον λόγο, διαχωρίζει την *Πολιτεία* του από άλλη μορφή διακυβέρνησης, όπως η Δημοκρατία, διότι τη θεωρεί κακή, καθώς επιτρέπει στους πολίτες να είναι πολυπράγμονες, ανεξάρτητα από τις γνώσεις τους και την ψυχική τους διαμόρφωση. Θεωρεί ότι, η Δημοκρατία είναι: «...ένα βαρέλι χωρίς πάτο, με πολίτες τεμπέληδες, εριστικούς και ασυγκράτητους και δεν προάγει έναν συγκεκριμένο ηθικό τύπο ανθρώπου. ...Γι' αυτό η δημοκρατία δεν θα

³⁷ Βλ. *Πολιτεία* 509 b 7 .

³⁸ Βλ. *Πολιτεία* 520 b 7 .

³⁹ Βλ. Επιστολή Ζ' 326 a 4 .

πρέπει να θεωρείται Δημοκρατία (κράτος όλων), αλλά οχλοκρατία και τυραννία των φτωχών επί των πλουσίων»⁴⁰.

Στην έβδομη επιστολή, επαναλαμβάνει τις σκέψεις που χρησιμοποίησε ο Σωκράτης στην Πολιτεία 473d: «Εάν δεν συμβεί, ...ή οι φιλόσοφοι να γίνουν βασιλείς στις πόλεις ή οι λεγόμενοι σήμερα βασιλείς και άρχοντες να γίνουν φιλόσοφοι, αυθεντικά και όπως πρέπει, και δεν συμπέσουν πολιτική δύναμη και φιλοσοφία στο ίδιο άτομο (...), λοιπόν αγαπητέ μου Γλαύκωνα, δεν θα υπάρχει τέλος στα δεινά των πόλεων ούτε στα δεινά του ανθρώπινου γένους»⁴¹.

Μέσα, λοιπόν, στην Πολιτεία, σηματοδοτείται η επιστροφή της ψυχής στην ίδια, η ανάταση του ηθικού «εγώ», πάνω σε ένα κράτος που τείνει στην παρακμή, «...μια τελευταία αναλαμπή της ιδέας της ελληνικής πόλης σε μία χρονική στιγμή που οι δυνάμεις την βαστούσαν για τόσους αιώνες διαλύονταν και εντελώς νέες ιστορικές διαφαίνονταν στον ορίζοντα»⁴².

Σύμφωνα με τον φιλόσοφο, σε ένα κράτος αυτό το ιδανικό πλαίσιο που διαμορφώνεται, αποτελεί συνάρτηση της αρετής, της δικαιοσύνης και του ήθους, ειδικά των αρχόντων. Κατ' αυτόν, μόνο οι ειδικά επιλεγμένοι άνθρωποι άρχουν μέσα από την ηθική διάσταση που έχουν λάβει και όχι οι «αδέες» ή ο «λαός». Γι' αυτό και ο Πλάτων, θεωρεί την παιδεία ως την πιο ουσιαστική αναγκαιότητα σε μια πολιτεία και δίνει έμφαση σε αυτήν, για τη διαμόρφωση μιας ηθικής και πνευματικής προσωπικότητας.

Ο Πλάτων, θεωρεί ως βασική παιδαγωγική αρχή, το ότι κάθε αγωγή, θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τον χαρακτήρα του καθενός και την ιδιαιτερότητα του ως προσωπικότητα. Δηλαδή, την ατομικότητα και τη δυναμική του κάθε παιδιού. Όπως αναφέρει: «...φύεται ἕκαστος οὐ πάνυ ὁμοιος ἑκάστῳ, ἀλλά διαφέρων τὴν φύσιν»⁴³. Το κάθε παιδί, λειτουργεί και εξελίσσεται σύμφωνα με τις έμφυτες προδιαθέσεις του, που το ωθούν, ώστε να κλίνει προς την απασχόληση και το έργο, το οποίο και του ταιριάζει. Όταν κάποιο παιδί, δεν έχει την προδιάθεση να διακριθεί σε πολιτικά ή στρατιωτικά αξιώματα, αναγκαστικά θα πρέπει να κατευθυνθεί εργασιακά προς τη

⁴⁰ Πανταζάκος Π., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2017, από: www.ppp.uoa.gr/fileadmin/ppp.uoa.gr/uploads/cvs/pantazakos_memo_gr.pdf.

⁴¹ Saïd S., Tredre M. & Le Boulluec A., ό.π.

⁴² Jaeger W., Παιδεία, Τόμοι 'Α και 'Β, μτφρ. Γ.Π. Βερροίου, Εκδ. Παιδεία, Αθήνα 1971, σελ.86.

⁴³ Σκουτερόπουλος Ν. Μ., Πλάτων Πολιτεία, Εκδ. Πόλις, Αθήνα 2003, σελ.22-23.

γεωργία, τη βιοτεχνία ή το εμπόριο. Αυτά, όμως, που η ευφυΐα τους είναι τέτοια και διακρίνονται για την οξύνοια τους, θα πρέπει να λάβουν την ανάλογη αγωγή ώστε να καταλάβουν τις ανώτερες και ηγετικές μάλιστα θέσεις⁴⁴. Άρα, βασική προϋπόθεση για την αγωγή του κάθε παιδιού, ο Πλάτων θεωρούσε την κληρονομική προδιάθεση⁴⁵. Σημαντικό ρόλο, παράπλευρα με τις έμφυτες ικανότητες του παιδιού – τροφίμου, διαδραματίζει και το περιβάλλον του. Τονίζει ότι, τα έργα τέχνης που θα έρχονται σε επαφή με την αντίληψη των παιδιών, θα πρέπει να είναι επιλεγμένα από ηθικοπλαστικής άποψης, δηλαδή να έχουν: «...τήν τοῦ καλοῦ τέ καί εὐσχήμονος φύσιν», ώστε να επιδράσουν ευεργετικά επιφέροντας την πνευματική και ηθική υγεία⁴⁶. Διαφορετικά αν η ψυχή τους άγεται με εικόνες κακίας, αντίστοιχα θα διαπλάσουν και κακό χαρακτήρα.

Αυτή τη σημασία που δίνει ο Πλάτωνας στην αγωγή, παρουσιάζεται και από την περιγραφή που μας δίνει για τον απαίдеυτο, το άτομο εκείνο που έμεινε απλά στο βιολογικό επίπεδο, της τυπικής συντήρησης της ζωής και δεν δέχτηκε την ευεργετική επίδραση της παιδείας. Ο φιλόσοφος, παρουσιάζει τον απαίдеυτο στο χωρίο ως εξής: «*Νομίζω ότι ένας τέτοιος άνθρωπος καταντά εχθρός του λόγου, άνθρωπος χωρίς καλλιέργεια και διόλου πια δεν χρησιμοποιεί την πειθώ με τα λόγια αλλά εκπληρώνει τους στόχους του με βία και με το άγριο, σαν θηρίο, ζώντας στην αμάθεια και στην χοντροκοπιά, δίχως συμμετρία και δίχως χάρη.*»⁴⁷.

(μτφρ. Σκουτερόπουλος)

Για την εκπαίδευση των πολιτών, κατά τον Πλάτωνα, λαμβάνεται υπόψιν, όπως ο ίδιος καθιστά σαφές, και η τριμερής διαίρεση της ψυχής σε «επιθυμητικών», «θυμοειδές» και «λογιστικών». Η πνευματική ανατροφή των παιδιών – τροφίμων, δεν μπορεί να είναι ομοιόμορφη για όλες τις τάξεις, αλλά διαφοροποιείται ανάλογα με την αποστολή τους και την επαγγελματική αποκατάσταση που θα έχουν μελλοντικά. Ανάλογα, λοιπόν, με τον διαχωρισμό της ψυχής, διακρίνει και την ιδανική πολιτεία που διαμορφώνει, σε τρεις τάξεις: αυτή των «δημιουργών», στην οποία εμπεριέχονται οι βιοτέχνες και οι γεωργοί, αυτή των «φυλάκων», δηλαδή των στρατιωτικών και, τέλος, αυτή των «αρχόντων». Η πρώτη τάξη, αναλογεί στο «επιθυμητικών», η

⁴⁴ Βλ. Πολιτεία 415 c 4 .

⁴⁵ «...αι χρήσται φύσεις καλώς εκπαιδευόμεναι αποκτούν ιδιοσυγκρασίαν ακόμη καλύτεραν από τα φυσικά χαρίσματα των προγόνων των» (Ισηγόνης Α. , ό.π., σελ.55).

⁴⁶ Βλ. Πολιτεία 401 c 5 .

⁴⁷ Βλ. Πολιτεία 411 d 7 – e 2 .

επόμενη στο «θυμοειδές» και η τρίτη στο «λογιστικόν», κατ' αντιστοιχία. Σε αυτές τις τάξεις, τοποθετούνται και οι αντίστοιχες αρετές: η σοφία αναλογεί στους άρχοντες, στους στρατιωτικούς η ανδρεία και, τέλος, στους δημιουργούς η σωφροσύνη⁴⁸.

Στην Πλατωνική *Πολιτεία*, η παιδεία αποτελεί βασικό στοιχείο της αγωγής, της άρχουσας τάξης, δηλαδή των ολίγων. Ο λαός, ήτοι το πλήθος, όπως αναφέρει ο φιλόσοφος, είναι αδύναμοι να λάβουν παιδεία. Είναι αρκετό σε αυτούς να γνωρίζουν μόνο γραφή, αριθμηση και ανάγνωση, στοιχεία που θα τους βοηθήσουν και στο επάγγελμα με το οποίο θα ασχοληθούν. Κατ' αυτό τον τρόπο, η άρχουσα τάξη θα διαμορφώνεται καλύτερα. Στον διάλογο, ο Σωκράτης, αναφερόμενος στο συνομιλητή του, λέει: «...στην πόλη που θεμελιώσαμε, έχεις τη γνώμη πως οι φύλακες, οι οποίοι έλαβαν την αγωγή που περιγράψαμε, έχουν βγει πιο άξιοι άνθρωποι από ότι οι τσαγκάρηδες, οι οποίοι εξασκήθηκαν στην τσαγκαρική;» και ο συνομιλητής του, του αποκρίνεται ότι: « Αυτό που ρωτάς είναι γελοίο.»⁴⁹ (μτφρ. Σκουτερόπουλος), εννοώντας ότι είναι αναγκαίο να γίνει αυτό, για να βελτιώνεται η άρχουσα τάξη. Ο λαός, όμως, δεν χρειάζεται να γνωρίζει κάτι περισσότερο, για να μπορεί να παραμένει στο χώρο που του αρμόζει επαγγελματικά και να δουλεύει.

Ως εκ τούτου, για την εκπαίδευση των «δημιουργών», δεν γίνεται εκτενής λόγος στην *Πολιτεία*, καθώς από αυτούς υπάρχει η απαίτηση της προσήλωσης στην εργασία τους, ώστε να γίνεται με τον πιο άριστο τρόπο: «...τον υποδηματοποιό όμως δεν τον αφήσαμε να είναι συνάμα και γεωργός ούτε υφαντής ούτε οικοδόμος αλλά τον θέλαμε υποδηματοποιό»⁵⁰. Το θεωρεί δεδομένο, ότι οι δημιουργοί λαμβάνουν τη βασική παιδεία .

Όσον αφορά την τάξη των δούλων, δεν γίνεται μνεία στην *Πολιτεία* του Πλάτωνα. Σε αυτή την τάξη, ανήκουν άτομα της τρίτης τάξης, που δεν γίνεται καν λόγος για την εκπαίδευση τους. Όπως αναφέρεται στα χωρία της *Πολιτείας*, οι δούλοι αποτελούσαν εργαλεία (tes) και, ουσιαστικά, η αρμοδιότητα τους ήταν να εργάζονται σε έναν χώρο και να υπακούν. Γι' αυτό τον λόγο, δεν απαιτούνται γράμματα και

⁴⁸ Δεσποτόπουλος Κ.Ι., *Πολιτική φιλοσοφία του Πλάτωνα*, Αθήνα 1957, σελ.39.

⁴⁹ Βλ. *Πολιτεία* 456 d 8 – 11 .

⁵⁰ Βλ. *Πολιτεία* 374 b 6 – 8 .

ιδιαίτερη παιδεία. Η προσφορά γνώσης σε αυτούς, θα είναι βλαβερή για την πολιτεία και επιπλέον με τη μόρφωση, μπορεί να γίνουν και επικίνδυνοι γι' αυτήν⁵¹.

Για την τάξη των στρατιωτικών, η αγωγή περιλαμβάνει την άσκηση του σώματος με τη γυμναστική και τη μουσική για την καλλιέργεια της ψυχικής αρμονίας. Από τη βρεφική ηλικία, αρχίζει η εκπαίδευση τους, ως: «...*ἀρχή παντός ἔργου μέγιστον*», ξεκινώντας με τη μουσική και ακολούθως με τη γυμναστική⁵².

Γίνεται, επομένως, αντιληπτό ότι η παιδεία, συνιστά τον θεμέλιο λίθο για την ομαλή πορεία μιας πολιτείας, καθώς επίσης και λειτουργική προϋπόθεση, για την διατήρηση της πολιτικής και κοινωνικής ισορροπίας. Όλες οι υπόλοιπες παρουσίες φαινομένων, οι οποίες και υποδηλώνουν κοινωνική παθογένεια (κλέφτες, ιερόσυλοι), είναι ξεκάθαρα αποτελέσματα της έλλειψης παιδείας και, κατά συνέπεια, της κακής πολιτειακής δόμησης. Έτσι, αποδεικνύεται ότι η παιδεία, αποτελεί τον βασικό άξονα μέσα σε ένα πολιτικό σύστημα, το οποίο στηρίζει την πολιτειακή δομή και, συνάμα, την προασπίζει από τη φθορά ή την παραβίαση ισορροπιών. Αυτό, φυσικά, συμβαίνει όταν: «... *τροφή καί παιδευσις χρηστή ἔμποιῖ φύσεις ἀγαθάς* »⁵³.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, ακολουθώντας τις παραδοσιακές δομές, από τις οποίες δεν αποκλίνει, απορρίπτει κάθε ρηξικέλευθο ποιητικό στοιχείο, είτε μουσικής τέχνης ή ακόμα και παιγνιώδους κατάστασης, καθώς θεωρεί ότι αλλοιώνει το πνεύμα της ευταξίας «ευήθειας», ενώ διευκολύνει τις παρατυπίες, με τη μορφή της παρανομίας.

Αυτές οι διαφοροποιήσεις εις την μουσική, θεωρεί ότι βάζουν σε κίνδυνο μεταβολές στα ήθη των ανθρώπων και υπάρχει επιπλέον κίνδυνος να καταπατηθούν Νόμοι: «...*πολιτικῶν νόμων τῶν μεγίστων*»⁵⁴. Έχοντας, λοιπόν, μια σφαιρική εικόνα της *Πολιτείας*, αντιλαμβανόμαστε τη σπουδαιότητα του. Επιβεβαιώνοντας τη σπουδαιότητα και τη διαχρονικότητα του συγγράμματος, στο παιδαγωγικό του έργο «*Αιμίλιος ή περί Εκπαιδεύσεως*» ο J.Rousseau (1712 – 1778), αναφέρει χαρακτηριστικά ότι:

⁵¹ Σακκάς Ν.Δ., *Πλάτωνας: Μια Κριτική Ανάλυση της Κοινωνικής – Πολιτικής Θεωρίας του*, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1985, σελ.12-18.

⁵² Ισηγόνης Α., *ό.π.*, σελ.56.

⁵³ Βλ. *Πολιτεία* 424 a 5 -6 .

⁵⁴ Βλ. *Πολιτεία* 424 c 6 , καθώς και Ασπρουλάκη Κ., *Νόμοι και Άρχοντες σε Σχέση με το Παιδαγωγικό Πρόβλημα στον Πλάτωνα*, Αθήνα 1979, σελ 87.

«Η Πολιτεία του Πλάτωνος δεν είναι σύγγραμμα πολιτικό, όπως νομίζουν όσοι κρίνουν τα βιβλία μόνο από τους τίτλους τους. Είναι η καλύτερη πραγματεία που έχει γραφεί μέχρι τώρα για την αγωγή». Ανάλογα τονίζοντας το διαχρονικό παιδαγωγικό της υπόβαθρο και την κορυφαία θέση που κατέχει παγκοσμίως στο θέμα της αγωγής, ο Newton αναφέρει ότι « η Πολιτεία, αποτελεί το πρώτο εγχειρίδιο παιδαγωγικής»⁵⁵.

5. Το Παιχνίδι στις Παιδαγωγικές Αντιλήψεις του Πλάτωνα

Το παιχνίδι αποτελεί, για τον φιλόσοφο, ένα άριστο παιδαγωγικό μέσον, καθώς συμβάλλει στην αγωγή των παιδιών, το γυμνάζει, συμβάλλει στη διαμόρφωση του ήθους του, ενώ μπορεί να διαμορφώσει στα παιδιά το πνεύμα της νομιμότητας.

Γι' αυτό τον λόγο, ο Πλάτων, εισάγει στο παιδευτικό του πρόγραμμα το παιχνίδι. Ο δρόμος προς την αλήθεια και το αγαθό. Το παιχνίδι προσφέρει, με τους κανόνες του, την δυνατότητα του ατόμου να μπορέσει να επιβάλλει στον εαυτό του την απόλυτη τάξη και πειθαρχία. Μέσα από το στοιχείο της έντασης στο οποίο υπεισέρχεται ο παίκτης, που βρίσκεται έξω από την περιοχή του καλού ή του κακού, προσφέρει τη διάσταση εκείνη της δοκιμασίας και της ικανότητας του συμμετέχοντα, το θάρρος, την δύναμη να αντέξει προσκολλημένος στους κανόνες και να σταθμίσει την πορεία του στην προσπάθειά του⁵⁶.

Οι σύγχρονοι κανόνες της παιδαγωγικής, καθώς και οι νεότεροι παιδαγωγοί, δίνουν μεγάλη σημασία στο ρόλο του παιχνιδιού, στην ανάπτυξη των πνευματικών ικανοτήτων και των δυνάμεων του παιδιού. Ήδη από το 1900, καθορίστηκαν νέες μορφές διδασκαλίας, οι οποίες στήριζαν τη δυναμική τους στον παιγνιώδη χαρακτήρα τους, στοιχείο που ήταν πιο κοντά στον τρόπο δράσης των παιδιών. Ο Jean Piaget, ο μεγάλος δάσκαλος της ψυχολογίας, που ασχολήθηκε με τη νοητική ανάπτυξη του παιδιού, στις διάφορες ηλικιακές φάσεις της ζωής του, ανέπτυξε την λεγόμενη «παιγνιοθεωρία», με την οποία προσπαθεί να ερμηνεύσει τις δυνατότητες και την αξία του παιχνιδιού, στην νοητική ανάπτυξη του παιδιού. Σε σχετικό κείμενό, του παραθέτει το εξής:

«Όπως ακριβώς τα παιχνίδια των ζώων δίνουν τη δυνατότητα για την εξάσκηση ορισμένων ενστίκτων (όπως είναι τα ένστικτα της πάλης και του κνηγιού), το ίδιο και

⁵⁵ Σίτος Σ., ό.π., σελ.27.

⁵⁶ Χουζίζγκα Γ., *Ο Άνθρωπος και το Παιχνίδι*, Εκδ. Γνώση, Αθήνα 1989, σελ.12.

το παιδί που εμπλέκεται στην παιγνιώδη διαδικασία αναπτύσσει τις αντιλήψεις του, τη νοητική του ικανότητα, την προδιάθεση του για πειραματισμό, τη τάση του να ενσωματωθεί στα κοινωνικά πλαίσια κλπ. Υπό τους όρους αυτούς το παιχνίδι αποτελεί ένα ισχυρό κίνητρο για τη διαδικασία της μάθησης. Όταν λοιπόν καταφέρουμε να μετατρέψουμε σε παιχνίδι τη μάθηση, την αριθμητική, την ορθογραφία, τότε θα ασχολούνται μαζί τους με μεγαλύτερη διάθεση και όχι σαν αγγαρεία. Γι' αυτό είναι ανάγκη να παρέχουμε στα παιδιά το κατάλληλο υλικό, ώστε παίζοντας να μπορούν να αφομοιώσουν τις νέες νοητικές διαδικασίες που απαιτούνται κάθε φορά, οι οποίες μακριά από το χώρο του παιχνιδιού μένουν απόμακρες στο παιδικό μυαλό»⁵⁷.

Ανάλογα εκφέρεται και ο Πλάτωνας εις τους *Νόμους*, 7^ο βιβλίο, όπου τονίζει τη σημασία του παιχνιδιού: «Μη βία, ὦ ἀριστε, ἀλλὰ παίζων τους παῖδας τρέφε». Τονίζει, κυρίως, τη σημασία στοιχείων διδακτικών, που είναι εντελώς αποστασιοποιημένα από τον κόσμο των αισθήσεων και κινούνται ειδικά στο χώρο της νόησης. Τα μαθήματα που τοποθετεί στο χώρο αυτό των αισθητών και τα βάζει στο κατώτερο σημείο την παιδευτικής βαθμίδας, είναι τα μαθηματικά, η αστρονομία, η γεωμετρία και η αρμονική. Αυτά μπαίνουν στο κατώτατο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, αυτό των φυλάκων⁵⁸. Όλα αυτά, αποτελούν για τον φιλόσοφο, τα στάδια τα προπαιδευτικά, που προετοιμάζουν το πνεύμα για τη διαδικασία, που θα μπορέσει να στρέψει την ψυχή και τα βλέμματα των ανθρώπινων όντων «προς τα επάνω». Αυτά ακριβώς έχουν σαν βάση τους «το ὄντως ὄν», τη γνώση του *Αγαθού*.

Από τα ως άνω προεκτεθέντα, συνάγεται ο γενικότερος σκοπός της Παιδείας, κατά τον Πλάτωνα στην *Πολιτεία*, που είναι η κατεύθυνση της ψυχής προς την ιδέα του *Αγαθού*. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται:

« Απεναντίας η τωρινή διερεύνησή μας δείχνει αυτή τη δύναμη της γνώσης που καθένας έχει μέσα στην ψυχή του κι επίσης το εργαλείο με το οποίο καθένας φθάνει στη μάθηση.

⁵⁷ Βλ. Πιαζέ Ζ., *Ψυχολογία και Παιδαγωγική*, Εκδ. Νέα Σύνορα – Λιβάνη, Αθήνα 1979, σελ.167-168. Πρβλ. Ρουσσώ Ζ., όπου στο βιβλίο του *Αιμίλιος* γράφει: «Να αγαπάτε τα παιδιά, να είστε συγκαταβατικοί για τα παιχνίδια τους, για τις χαρές τους για τα απολαυστικά τους ένστικτα... Όταν αρχίζουν να καταλαβαίνουν τη χαρά αφήστε τα να την απολαύσουν». Στο ίδιο πνεύμα κινούνται και άλλοι παιδαγωγοί, όπως ο Froebel και ο Dewey.

⁵⁸ Βλ. *Πολιτεία* 526 c 1 – 531 c 4 .

Όπως ακριβώς αν δεν υπήρχε άλλος τρόπος να στρέψει κανείς τα μάτια του από το σκοτάδι στο φως παρά μόνο στρέφοντας ολόκληρο το σώμα, έτσι πρέπει να στραφεί με ολόκληρη την ψυχή από την περιοχή του γίνεσθαι προς την άλλη πλευρά, ώσπου να γίνει ικανή η ψυχή να αντικρύζει το *ον* και το πιο φωτεινό από το *όν*· και ισχυριζόμαστε ότι αυτό είναι το *Αγαθό* »⁵⁹.

(μτφρ. Σκουτερόπουλος)

6. Η Έννοια της Ψυχής και η Γνώση

Γενική αρχή, κατά τον φιλόσοφο, όσον αφορά στο βασικό στόχο της παιδείας, είναι η στροφή της ψυχής του ανθρώπου, προς το *Αγαθό*. Ο Jaeger⁶⁰, επισημαίνει ότι, για πρώτη φορά ο Πλάτων, χρησιμοποιεί τη λέξη «μόρφωση», ως την καταλληλότερη παραστατική έκφραση της εκπαιδευτικής διαδικασίας⁶¹. Στόχος της, είναι να στρέψει την ψυχή, από τον κόσμο των αντικειμένων, ήτοι «του γίνεσθαι», εις τον κόσμο «του ὄντος», εκεί όπου και κυριαρχεί το *Αγαθό*. Εδώ, εναντιώνεται στους σοφιστές, οι οποίοι πιστεύουν ότι, μπορούν να εμφυτεύσουν την τέχνη της ρητορικής και τη γνώση μέσα στην ψυχή του ανθρώπου, μέσα από το λόγο του Σωκράτη, ο οποίος θεωρεί ότι, η ίδια η γνώση, βρίσκεται μέσα στην ψυχή και αυτή έχει τη δυνατότητα για τη μάθηση.

Ο Πλάτων, διαχωρίζει τα μέρη της ψυχής στο «λογιστικόν» και το «ἄλογον», το οποίο ταυτίζεται με το επιθυμητικό. Με την είσοδο, όμως, του «θυμοειδοῦς» στοιχείου, που σχετίζεται με τη επιθυμία/βούληση του ατόμου, η ψυχή συγκροτείται σε τρία μέρη: το λογιστικόν, το θυμοειδές και το επιθυμητικόν⁶². Αυτός ο διαχωρισμός, αντιστοιχεί στις τρεις τάξεις, που παρουσιάζονται κατά τη διαμόρφωση της πολιτείας. Το ανώτερο από τα τμήματα της ψυχής, είναι το λογιστικό, ο νους

⁵⁹ Βλ. *Πολιτεία* 518 c 4 – d 1 .

⁶⁰ Jaeger W., *ό.π.*, σελ.29.

⁶¹ Βλ. *Πολιτεία* 377 b 2 .

⁶² Δεσποτόπουλος Κ.Ι., "Περί Ψυχής στο Έργο του Πλάτωνος *Πολιτεία*", *Φιλοσοφία* 25-26 (1995 – 1996), σελ.154.

δηλαδή. Η ψυχή, λοιπόν, είναι αθάνατη και, στην αληθέστατη της παρουσία, είναι απλή, πριν δηλαδή την ενσάρκωση της μέσα στο φθαρτό σώμα⁶³.

Η κατάκτηση της απόστατης γνώσης, η θέαση του *Αγαθού*, γίνεται με το νου. Αρχικά, αυτός είναι θαμμένος μέσα σε μια γλοιώδη λάσπη (*ἐν βορβόρῳ βαρβαρικῷ*)⁶⁴. Η αρετή της φρόνησης αποτελεί τη δύναμη, που θα δώσει την ώθηση για μάθηση στην ψυχή, έτσι ώστε ανάλογα με την περιστροφή της να γίνει ωφέλιμη ή βλαβερή⁶⁵. Σύμφωνα με τον J.Adam, η δύναμη της φρόνησης, αντιστοιχεί στη νοητική δύναμη. Είναι, κατά συνέπεια, έργο της αγωγής, να βοηθήσει το νου και, συνακόλουθα, να δώσει ώθηση, ώστε να βγει από τη λάσπη, όπου είναι κρυμμένος και να δώσει ώθηση στη νοητική δύναμη, ώστε να στραφεί προς τη γνώση της αληθείας⁶⁶.

Αν επιδιώξουμε να αντιληφθούμε το πώς η ψυχή φτάνει στη διαδικασία της γνώσης, θα πρέπει να οδηγηθούμε στην παρομοίωση της διηρημένης γραμμής⁶⁷, ήτοι της γραμμής της πλατωνικής διαίρεσης της γνώσης, η οποία και αναπαρίσταται γραφικά, με τον εξής τρόπο⁶⁸:

Γραμμή της Πλατωνικής Διαίρεσης της Γνώσης⁶⁹

δόξα		νόησις		
εικασία	πίστις	διάνοια	νόησις	} γνωσιολογία
Α	Δ	Γ	Ε	Β

⁶³ Βλ. *Πολιτεία* 611 b 5- c 5 .

⁶⁴ Βλ. *Πολιτεία* 533 d 1 .

⁶⁵ Βλ. *Πολιτεία* 529 a 2 .

⁶⁶ Adam J., *ό.π.*, σελ.100.

⁶⁷ Βλ. *Πολιτεία* 533 d 6 – 534 a 2 .

⁶⁸ Bormann K., *Πλάτων*, μτφρ. Ι. Καλογεράτος, Εκδ. Ινστιτούτου του Βιβλίου-Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα 2006, σελ.30.

⁶⁹ Adam J., *ό.π.*, σελ.64-65.

εικόνες ζώα κλπ. νοητά κατ. νοητά ανώτερα } οντολογία

Το ανωτέρω διάγραμμα, παρουσιάζει την όλη πορεία την οποία ακολουθεί η ψυχή για να φτάσει στην κατάκτηση της γνώσης. Στις περιοχές που συμβολίζονται με τα τμήματα αυτά, αντιστοιχούν και οι ανάλογοι τρόποι γνώσης: εικασία (εικασία), πίστη (πίστις), όπου και οι δύο μαζί, είναι δόξα/γνώμη, η διανοητική ενέργεια (διάνοια) και η νοητική ενέργεια (νόησις ή με την κυριολεκτική έννοια: επιστήμη, γνώση). Η διάνοια και η νόησις, είναι η νόησις με την ευρύτερη έννοια⁷⁰. Η γνώση, πραγματώνεται μέσα από τα τέσσερα στάδια. Η λειτουργία η γνωστική της ψυχής, ανάλογα με το στάδιο στο οποίο βρίσκεται, απεικονίζεται με τα αντίστοιχα πλαίσια, στη διηρημένη γραμμή.

Στο στάδιο της εικασίας, που είναι το πρώτο στάδιο, η ψυχή γνωρίζει δεδομένα, μέσα από τις εικόνες. Στο δεύτερο επίπεδο/στάδιο, η ψυχή αντιλαμβάνεται, μέσα από τα αντικείμενα που απεικονίζονται, στο πρώτο στάδιο της εικασίας. Είναι το στάδιο της πίστης.

Στο επόμενο στάδιο, το τρίτο, αυτό της διάνοιας, αντιστοιχούν οι μαθηματικές επιστήμες. Εις το τέταρτο στάδιο, τέλος, βρίσκεται η νόηση. Τα δύο αρχικά στάδια, αυτά της εικασίας και της πίστης, αντιστοιχούν στο ορατό γνωστικό τμήμα και, τα δύο επόμενα στάδια, της διάνοιας και της νόησης.

Στην περίπτωση του ανθρώπου, επιδιώκεται η μεταστροφή της ψυχής, από τη θέση που βρίσκεται, σε μια παρούσα κατάσταση, προς ένα ανώτερο στάδιο, προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός. Είναι η θέαση της ψυχής και η πορεία της, από το χαμηλότερο επίπεδο της γνώσης, στο υψηλότερο σημείο του σταδίου αυτού. Σε αυτό το επίπεδο, η ψυχή μπορεί να συλλάβει την έννοια του Αγαθού, το οποίο τοποθετείται στο απώτερο σημείο της δομής του όντος⁷¹.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο της γνωσιοθεωρίας, ο Πλάτων διαμορφώνει το εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο αφορά την ιδανική του πολιτεία, μια δίκαιη πόλη,

⁷⁰ Βλ. *Πολιτεία* 534 a 1 -8 .

⁷¹ Chen L., "Education in General (Rep. 518 c4-519b5)", *Hermes* 115 (1987) , p.70.

την οποία «χτίζει» και δομεί πάνω σε αυτό και το χωρίζει σε τρία επίπεδα: αυτό της πρώτης εκπαίδευσης, του ενδιάμεσου προπαιδευτικού επιπέδου και, τέλος, της ανώτερης εκπαίδευσης, που εμπεριέχει τη διαλεκτική και τη φιλοσοφία.

Στο πρώτο επίπεδο, ήτοι εκείνο όπου συμπεριλαμβάνεται η εκπαίδευση των νέων φρουρών⁷², περιλαμβάνονται τα μαθήματα της μουσικής και της γυμναστικής. Στο επόμενο στάδιο, περιλαμβάνονται αυτά τα μαθήματα που θα επιλέγουν από μόνοι τους οι νέοι, στην ηλικία των είκοσι ετών και που θα είναι η αριθμητική/λογιστική, η γεωμετρία, η στερεομετρία, η αστρονομία και η αρμονική.

Μετά τα δέκα χρόνια σπουδών, περίπου στην ηλικία των τριάντα ετών, θα διαμορφώνονται κάποιοι ικανοί ερευνητές, άνδρες και γυναίκες, οι οποίοι θα έχουν φιλοσοφική δυνατότητα και θα ασχολούνται με το κομμάτι της Διαλεκτικής.

Θα πρέπει, σε αυτό το σημείο, να επισημάνουμε δύο βασικά στοιχεία. Ο Πλάτωνας, με το εκπαιδευτικό σύστημα που προτείνει, ουσιαστικά το καθιστά κρατική υπόθεση, δηλαδή αναγκαιότητα παροχής της εκπαίδευσης, μέσα από την πόλη-κράτος και όχι ιδιωτική υπόθεση, όπως ίσχυε μέχρι τότε.

Στο επίπεδο της αρχικής εκπαίδευσης, εντάσσει τα βήματα που ακολουθεί και η παραδοσιακή παιδεία, με τη μουσική και τη γυμναστική. Αυτό, σύμφωνα με τον μελετητή W. Jaeger, αιτιολογείται από το σεβασμό τον οποίο και ο Πλάτων επιδεικνύει, προς την παράδοση, το συντηρητικό του χαρακτήρα, ο οποίος αναμειγνύεται με τις καινοτόμες ιδέες του.

Οι ιδέες του, διαμόρφωσαν ένα σύστημα φιλοσοφικό, σχετικά με την αγωγή, το οποίο εν τούτοις, δεν ήρθε, για να ισοπεδώσει το παραδοσιακό σύστημα παιδείας⁷³.

Παρατηρούμε επίσης, όσον αφορά στη μουσική παιδεία, ότι εκείνη δεν εννοείται της σημερινής σημασίας, αλλά με την έννοια της ευρύτερης καλλιέργειας. Ο «μουσικός άνήρ», ήταν ο πεπαιδευμένος, ο καλλιεργημένος.

Η έννοια της μουσικής, εμπεριέχει τα χαρακτηριστικά που απέδιδαν στις Μούσες, δηλαδή τη μυθολογία, τον λόγο, την ποίηση. Ο όρος σήμερα, αποκτά νόημα, μέσα από την έννοια «καλές τέχνες»⁷⁴.

⁷² Βλ. *Πολιτεία* 376 d 9 - 412b 6 (Β - Γ Βιβλίο: Πρώτη Εκπαίδευση των Φρουρών), 521 d 3 - 535 a 2 (Ζ Βιβλίο: Μαθήματα Προπαιδευτικού Επιπέδου και Διαλεκτική), 535 a 3 - 541 a 7 (Ηλικία και Τρόπος Εκπαίδευσης των Διαφόρων Μαθημάτων).

⁷³ Jaeger W., *ό.π.*, σελ.275.

Εάν επιθυμούσαμε να αποδώσουμε σχηματικά το πλατωνικό εκπαιδευτικό σύστημα, σύμφωνα με τα στάδια της διαδικασίας που προαναφέρθηκε, της πλατωνικής γνωσιοθεωρίας, θα πρέπει να το αποδώσουμε ως εξής:

Το Πλατωνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα

Πρώτο επίπεδο Εικασία - πίστη	Δεύτερο επίπεδο διάνοια	Τρίτο επίπεδο νόηση
Μουσική	Μαθηματικά	Διαλεκτική
Μύθοι	Γεωμετρία	
Ποίηση	Στερεομετρία	
Μουσική	Αστρονομία	
Γυμναστική	Αρμονική	

Αναφορικά με το ανωτέρω πλάνο, ο φιλόσοφος, στο Β΄ και Γ΄ βιβλίο του, κάνει αναφορά στη μουσική και τη γυμναστική, ενώ δίνεται έμφαση στην ηθική διαμόρφωση του χαρακτήρα του ανθρώπου μέσω αυτών. Μόνο στο 536d-537a, γίνεται μνεία στο ότι, η διδασκαλία της αριθμητικής και της γεωμετρίας, καθώς επίσης και των υπόλοιπων μαθημάτων που προετοιμάζουν το άτομο, θα πρέπει να αρχίζει από την παιδική ηλικία, με τη μορφή του παιχνιδιού και όχι με μορφή καταναγκασμού, ώστε να γίνεται καλύτερα η διάκριση της φύσης του.

Ο Σωκράτης, αναφερόμενος στο στόχο της εκπαίδευσης των φυλάκων, τονίζει ότι, στοχεύει στο να διαπλάσει τον θυμοειδή χαρακτήρα τους, ώστε να ανταποκριθούν, όπως απαιτείται στο ρόλο τους, μέσα στην πόλη, όπως επίσης και στο να τους βοηθήσει να αποκτήσουν την ευδαιμονία. Επειδή τα πρώτα χρόνια δεν είναι αναπτυγμένος ο νους και η νόηση τους, θα πρέπει να γίνει προετοιμασία τέτοια,

⁷⁴ Βλ. Μιχαηλίδη Σ., *Εγκυκλοπαίδεια της Αρχαίας Ελληνικής Μουσικής*, Εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1982, ιδίως το λήμμα μουσική «μουσική» και το λήμμα «μουσικός», στο οποίο ο συγγραφέας, αναφέρει ότι ο όρος μουσική, με τη σημασία που του αποδίδουμε σήμερα, τοποθετείται γύρω στον 4^ο αι. π.Χ.

ώστε ο λόγος να γίνει αποδεκτός, μέσα από μια πιο παλιά και γνώριμη διαδικασία, που προετοίμασε η μουσική τους παιδεία⁷⁵. Σε αυτή τη φάση, η ψυχή βασίζεται στις εικόνες. Ακόλουθα, λοιπόν, η Τέχνη εικονίζει^{76 77}. Σύμφωνα με τον Πλάτωνα, συνεπώς, η λειτουργία της Τέχνης, είναι να απεικονίζει και, γι' αυτό, χρησιμοποιείται από τον Πλάτωνα, στο αρχικό στάδιο της εκπαίδευσης των φυλάκων, σύμφωνα και με τη γνωσιοθεωρία του.

Όπως αναφέρεται και στους Νόμους, η παιδεία είναι αυτή που κατευθύνει τον άνθρωπο προς την αρετή, ώστε να έρθει σε εξοικείωση με αυτήν και να καθοδηγήσει το νέο προς τον ορθό λόγο, στοιχείο το οποίο και καθορίζεται από το νόμο και λέγεται και από τους πιο πεπειραμένους πολίτες⁷⁸. Η παιδεία είναι αυτή που θα τους καθοδηγήσει σωστά και σε όσα θα θελήσουν να ασχοληθούν και ως μεγάλοι ηλικιακά πια πολίτες. Η ορθή κατεύθυνση, βέβαια, γίνεται με την τιθάσευση των συναισθημάτων της ηδονής και του πόνου στα παιδιά, στην πρώτη ηλικία, μέσα από τον σωστό εθισμό, ώστε να μπορέσουν να ξεχωρίσουν αυτό που πρέπει να αγαπιέται, καθώς και να αποφεύγουν αλλά και να αρνούνται αυτό που πρέπει να αρνούνται και, κατόπιν, να μπορέσουν να αναπτύξουν την ικανότητα της ορθολογικής σκέψης.

Γι' αυτό και ο Πλάτων, δίνει μεγάλη σημασία στην παιδεία, μέσω του παιχνιδιού. Ο Stanley παραθέτει ότι, ο Πλάτωνας κάνει χρήση το λογοπαίγνιου παιδεία – εκπαίδευση και παιδιά – παιχνίδι, ενώ κάνει διάκριση ανάμεσα στον όρο παιδιά και σπουδή, που σημαίνει σοβαρή προσπάθεια για κάτι. Έτσι, μπορεί να τονιστεί η αντιπαράθεση ανάμεσα στο παιχνίδι, ως κάτι το ψυχαγωγικό, το διασκεδαστικό, που παρέχει ευχαρίστηση και στη σοβαρή προσπάθεια για κάτι.

Ο Πλάτων, συνδέει λοιπόν, την παιδεία με το παιχνίδι, παρουσιάζοντας την ως μία σοβαρή «σπουδή», επειδή η εκπαίδευση των νέων, αποτελεί την πιο σοβαρή και σημαντική διαδικασία.

Εξετάζοντας την αντιστοιχία ανάμεσα στο χωρισμό των τάξεων και τη δόμηση της ιδανικής του πολιτείας, καθώς και στο διαχωρισμό που έκανε στα μέρη της ψυχής ο Πλάτων, θα μπορούσε να λεχθεί ότι, υφίσταται μια αρμονική σχέση. Ο άνθρωπος, χαρακτηρίζεται ως σώφρων, μόνο όταν όλα τα μέρη της ψυχής που σχετίζονται με τις

⁷⁵ Βλ. *Πολιτεία* 402 a 5 .

⁷⁶ Βλ. *Πολιτεία* 377 e 1 .

⁷⁷ Με τον όρο *τέχνη*, νοείται η ζωγραφική, αλλά και οι άλλες εικαστικές τέχνες, παράλληλα με τη λογοτεχνία, την ποίηση, άλλα και τη μουσική.

⁷⁸ Βλ. *Νόμοι* 643 e 1 – 3 .

επιθυμίες του, μπορούν και υποτάσσονται στο λογιστικό. Τότε, και οι αναλογίες της ψυχής, με τις αρετές της πόλης, είναι ξεκάθαρες. Η πόλη, ουσιαστικά, αποτελεί και το «απείκασμα» της ψυχής.

Η εσωτερική δόμηση της ψυχής, μπορεί να αποτελέσει και τη βάση για την ορθή δόμηση της πόλης. Η αρμονία, στα μέρη της ψυχής, διαγράφονται άμεσα και στην παρουσία της πόλης. Οι αρετές της ψυχής, διαμορφώνουν ένα δίκαιο κράτος. Ο άνθρωπος είναι δίκαιος, μόνον όταν το λογιστικό εξουσιάζει, ακολούθως το θυμοειδές εξασφαλίζει ότι, το λογιστικό θα μπορεί να υποστηριχθεί από αυτό, ενώ το επιθυμητικό μπορεί το ίδιο να δώσει τη δικαιοδοσία στα άλλα μέρη να το ελέγχουν, χωρίς αυτό να μπορεί να κυριαρχεί.

Σχηματικά, αυτή η εναρμόνιση της τριμερούς διάστασης της ψυχής, με το χωρισμό της πόλης, θα μπορούσε να αποδοθεί ως εξής:

Ο Τριμερισμός της Πόλης και της Ψυχής⁷⁹

Συστατικά Μέρη		Λειτουργία Συστατικών Μερών		Αρετή	Δικαιοσύνη
Πόλης	Ψυχής	Λειτουργία Πόλης	Λειτουργία Ψυχής	Πόλης και Ψυχής	
Άρχοντες	Λογιστικό	Διακυβέρνηση	Νόηση	Σοφία	
Φύλακες	Θυμοειδές	Στρατιωτικές Δραστηριότητες	Θάρρος «οργή»	Ανδρεία	
Δημιουργοί	Επιθυμητικών	Κάλυψη οικονομικών αναγκών	Ορμές, Επιθυμίες, Απαιτήσεις	Σωφροσύνη	

⁷⁹ Βλ. Κατσιμάνη Κ. *Πλάτων και Αριστοτέλης*, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2001, σελ.132.

7. Η Θεωρία των Ιδεών και του Αγαθού

Μέσα στο πέρασμα των αιώνων, βασικό θέμα προβληματισμού της φιλοσοφικής έρευνας, ήταν η ερμηνεία της πραγματικότητας. Ο εν λόγω προβληματισμός, απασχόλησε και τον Πλάτωνα, ο οποίος διαφοροποιήθηκε από τους προηγούμενους φιλοσόφους. Συγκεκριμένα, ο Πλάτωνας, διαφοροποιείται από τη θεωρία περί μεταβλητότητας και φθοράς του κόσμου, όπως είχε επισημάνει ο Ηράκλειτος, ενώ δεν πιστεύει ότι ο κόσμος αυτός, ο φθαρτός, μπορεί να γίνει εστία γνώσης. Ο κόσμος, όπως τον αντιλαμβάνεται ο Πλάτωνας, είναι διττός: είναι ο κόσμος της νόησης (νοητός), που δίνει έμφαση στο καθολικό, δηλαδή σε ότι είναι κοινό στα στοιχεία που ανήκουν σε ένα είδος και στον κόσμο της αίσθησης (ορατός).

Αυτό, ο Πλάτωνας, το ονομάζει «Ιδέα», «είδος»⁸⁰, είναι αυτό που αργότερα ο Αριστοτέλης το ονομάζει «Έννοια». Ο φιλόσοφος, θεωρεί ότι, δεν μπορεί να ταυτιστεί η αίσθηση με τη γνώση, αλλά ότι η γνώση αποκτάται με τα βιώματα που φέρνουν στο άτομο οι αισθήσεις, όταν αυτό προχωρήσει, στη συνέχεια, σε ορισμούς αυτών. Οι ορισμοί αυτοί δεν γίνεται να πραγματωθούν με τα αισθητήρια όργανα. Μόνο η ψυχή είναι δυνατόν να ξεδιαλύνει την αλήθεια. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο όταν απαλλάσσεται από το σώμα, το οποίο δίνει ψευδείς εικόνες και ερμηνείες. Η ψυχή, λοιπόν, όταν αφήσει το σώμα και μείνει μόνη της, μπορεί να φτάσει στη γνώση των πραγμάτων και στην πραγματική *Αλήθεια*⁸¹.

Ο Πλάτων, δεν παραμερίζει τις αισθήσεις, αλλά θεωρεί ότι, μπορούν να δώσουν γνώσεις, όχι όμως τις τέλειες. Μπορούν, ωστόσο, να λειτουργήσουν αφυπνιστικά, για την ανάμνηση μιας τέλειας γνωστικής εικόνας, που είχε κάποτε ως εμπειρία η ψυχή. Οι αισθήσεις, μας δίνουν την ικανότητα να κατανοήσουμε ότι, η ψυχή, είχε κάποτε την εμπειρία να γνωρίσει αυτή την έννοια και, κατά συνέπεια, ότι μπορεί να την ξαναβρεί⁸². Παράλληλα, τονίζει ότι οι αισθήσεις, δεν έχουν την ικανότητα να κρίνουν. Την ικανότητα ετούτη, την έχει μόνον ο νους.

Η φιλοσοφική θεώρηση του Πλάτωνα, εστιάζει στο ότι, στη μεταβλητή συνεχόμενα πραγματικότητα, υπάρχουν κάποιες αμετάβλητες, νοητές οντότητες, οι οποίες είναι αυτόνομες και αυθύπαρκτες. Αυτές είναι οι Ιδέες. Θεωρεί, επομένως, ότι

⁸⁰ Βλ. *Πολιτεία* 596 a 6 .

⁸¹ Τσέλλερ Ε. & Νέστλε Β., *Ιστορία της Ελληνικής Φιλοσοφίας*, μτφρ. Χ. Θεοδωρίδη, Εκδ. Εστία, Αθήνα 2008, σελ.165.

⁸² Παππά Ε., *Ο Πλάτωνας στην Εποχή μας*, Εκδ. του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 1997, σελ.153.

τα αντικείμενα αυτού του κόσμου, του κόσμου των αισθήσεων, οφείλουν την παρουσία τους, στη σχέση τους με τις Ιδέες. Μέσα, λοιπόν, από τη θεωρία των Ιδεών, ο Πλάτων υποστηρίζει ότι αντιλαμβανόμαστε από την πραγματικότητα.

Η φύση των *Ιδεών*, ανήκει μάλλον στο χώρο τον πνευματικό, αφού η γνώση αυτών, γίνεται μέσα από τη νόηση, πέρα από τη βοήθεια που δίνουν οι αισθήσεις⁸³. Κατ' αυτόν, οι *Ιδέες*, είναι μέρος της εστίασης που κάνει ο νους, παρά οι αισθήσεις. Γι' αυτό, λοιπόν, όταν φέρνουμε στο μυαλό μας κάτι, εστιάζουμε στην *Ιδέα* αυτού, που αντιστοιχεί στην παρουσία του. Σύμφωνα με την θεώρηση τούτη, η *Ιδέα* είναι η έννοια που έρχεται στο μυαλό μας, κατά τη σκέψη ενός αντικειμένου και αυτό, στη συνέχεια, γίνεται αντιληπτό, μέσα από τη νόηση. Σε αυτό το σημείο, μπορεί να δοθεί το παράδειγμα της κλίνης. Η *Ιδέα*, ειδικότερα, της κλίνης, υφίσταται σε όλες τις κλίνες, είτε έχουν ίδιο είτε διαφορετικό σχεδιασμό, αφού αποτελεί την κυρίαρχη έννοια του είδους, που αφορά και τις υπόλοιπες κλίνες⁸⁴. Η *Ιδέα της κλίνης*, είναι κυρίαρχη, διότι αυτή έχει αρχικά ο κλινοποιός στο μυαλό του κατασκευαστικά, ο οποίος όμως, δεν έχει στο μυαλό του την απόλυτη ιδέα της κλίνης, αλλά τη μορφή αυτής: «...ού γάρ που τήν γε ιδέαν αὐτήν δημιουργεῖ οὐδείς τῶν δημιουργῶν». Την απόλυτη ιδέα αυτής, την έχει μόνο ο Θεός και όχι ο κατασκευαστής ξυλουργός. Ο φιλόσοφος, συνεπώς, εστιάζει στην ιδεώδη κλίνη και όχι στον αριθμό αυτών, που θα βρει στον κόσμο των αισθήσεων.

Μέσα από τη *Θεωρία των Ιδεών*, ο Πλάτων, έθεσε για πρώτη φορά, φιλοσοφικά το θέμα το οντολογικό, το πρόβλημα που αφορά την «ουσία». Ειδικότερα, η «ουσία», κατά τον Πλάτωνα, είναι αυτή που μπορεί να δώσει την ύπαρξη σε όλα τα πλάσματα και αποτελεί, μέσα στο απέραντο σύμπαν, μια βασική σταθερή αξία. Το «ον», όπως ο ίδιος πρέσβευε, κινείται και χαρακτηρίζεται από φρόνηση, ερχόμενος σε αντίθεση με τους Ελεάτες φιλοσόφους, που πίστευαν ότι είναι σταθερό και ακίνητο. Το ον, σύμφωνα με τον Πλάτωνα, ταυτίζεται με το Θείο. Ο δε φιλόσοφος, οφείλει να στρέψει τα μάτια της ψυχής, προς το απόλυτο «ον» και να δει το βάθος της ουσίας των πραγμάτων. Τα «ον» αυτό, εκπέμπει εκτυφλωτική λάμψη. Γι' αυτό και ο φιλόσοφος, θα πρέπει να έχει τέτοια ψυχική δύναμη, ώστε να

⁸³ Βλ. *Πολιτεία* 507 b 10 («...τάς δ' αὐτὰς ιδέας νοεῖσθαι μὲν, ὁρᾶσθαι δ' οὐ»).

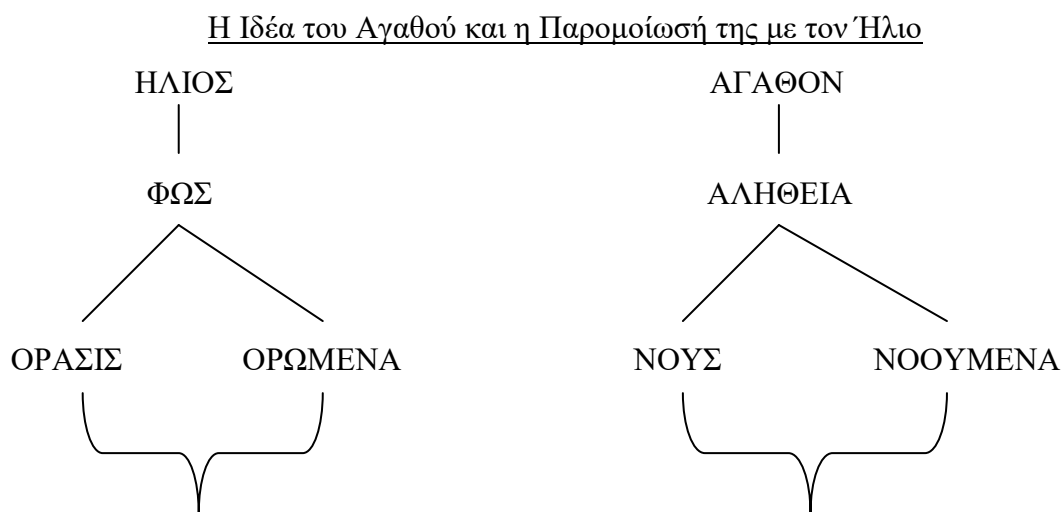
⁸⁴ Βλ. *Πολιτεία* 596 b 8.

ατενίσει το ον και να αντικρίσει την λεγόμενη «Ιδέα του όντος». Τούτο κατορθώνεται, μόνο όταν η θέαση του όντος τελείται «διά λογισμών», αλλά με τα μάτια του πνεύματος και όχι με τις αισθήσεις.

Είναι, επομένως, εύλογο να κατανοήσουμε ότι, οι *Ιδέες*, δεν είναι ορατές, αλλά γίνονται αντιληπτές μέσα από την ενατένιση προς αυτές, της ψυχής. Όταν, λοιπόν, η ψυχή αντικρίσει το φως της αλήθειας και αυτό που έχει την ουσία, ήτοι την ουσία του όντος, τότε μπορεί και να αντιλαμβάνεται, με τη βοήθεια του λογισμού, του νου. Όταν, όμως, έχει μια ασαφή εικόνα, γιατί θα σταθεί σε αυτό που είναι περιπεπλεγμένο με το σκοτάδι, το φθαρτό, τότε και η ψυχή, αποκτά μόνον απόψεις και εικόνες, άρα δεν δύναται και να διακρίνει καθαρά. Αυτό δηλώνει ότι, δεν χαρακτηρίζεται μέσα της, από λογισμό.

Μέσα σε αυτή την *Θεωρία των Ιδεών*, ο Πλάτωνας, παρουσιάζει και την έννοια του «Άγαθού». Αυτό (το *Άγαθό*), παραλληλίζεται με τον ήλιο των ορατών αντικειμένων. Η θέασή του, είναι πολύ δύσκολη και, για να το πετύχει αυτό, ο άνθρωπος, θα πρέπει και να χαρακτηρίζεται από αρετή, ώστε να στρέψει τα μάτια της ψυχής στο «ον». Αυτό, μπορεί να το κάνει μόνο ένας φιλοσοφημένος νους. Ο ήλιος, αντιστοιχεί στο Άγαθό, το οποίο δίνει τη δυνατότητα, στα αντικείμενα της γνώσης, να γίνουν γνωστά, μέσα από τις διαδικασίες του νου, ενώ στα αντικείμενα, τα αισθητά να γίνουν γνωστά, μέσω της όρασης και των αισθήσεων.

Ο Κ. Γεωργούλης⁸⁵, παρουσιάζει στη μελέτη του, δύο διαγράμματα, για να μας δώσει την ιδέα του Άγαθού και το πώς αυτή παρομοιάζεται με τον ήλιο:

⁸⁵ Γεωργούλης Κ.Δ., ό.π., σελ.193.

Τόπος Αισθητός

Τόπος Νοητός

Το «Άγαθόν», αποτελεί την υψηλότερη αρχή, η οποία έχει τη δυνατότητα να δίνει στα όντα, τη δύναμη να υπάρχουν και να μπορούν να γίνονται αντικείμενα προς γνώση. Αποτελεί την αρχή του «είναι» και, ταυτόχρονα, του «γιγνώσκεισθαι». Είναι αρχή που χαρακτηρίζεται ως οντολογική, αλλά και γνωσιολογική. Βασική επιδίωξη του φιλοσόφου, είναι να έρθει σε επαφή με την απώτερη γνώση, δηλαδή την ιδέα του *Αγαθού* και, στη συνέχεια, να κατευθύνει τις ενέργειες, όσον αφορά την πολιτεία σε αρμονία. Αποτελεί τη δύναμη που μπορεί να ενώνει μέσα της όλες τις ιδέες και να τις πραγματώνει. Στην *Πολιτεία*, η ανάγκη να φτάσει ο φιλόσοφος στην ιδέα του *Αγαθού*, συνιστά το βασικότερη προϋπόθεση για την ολοκλήρωση του. Αυτό, αποτελεί και τον βασικό άξονα, στο εκπαιδευτικό σύστημα της *Πολιτείας*, όσον αφορά στην εκπαίδευση των φιλοσόφων⁸⁶.

Θέλοντας να αποδώσουμε σχηματικά την πορεία της νόησης, θα είχαμε την εξής σχηματική παρουσίαση:

*Η Πορεία της Νοήσεως*⁸⁷

Νοούμενα

Ιδέα του Αγαθού

Νόησις

Καθαρός λόγος

Επιστήμη } Νόησις

Γενικές έννοιες που δεν
έχουν απαλλαγεί από τα ορατά

Διάνοια

Ορώμενα

Ορατά

Πίστις

} Δόξα

Εικόνες

Εικασία

⁸⁶ Ricoeur P., "Plato et Aristotele", *Centre de Documentation Universitaire* 953 (1954), σελ.18.

⁸⁷ Παππά Ε., ό.π., σελ.214.

Το ως άνω σχήμα, μας αποκαλύπτει άμεσα το πώς γίνεται η θέαση της γνώσης, γεγονός το οποίο και θα βοηθήσει άμεσα στην κατανόηση του *Μύθου του Σπηλαίου* που θα ακολουθήσει. Η αρχική βαθμίδα της γνώσης (εικασία), η οποία, κατ' αντιπαραβολή, αναφέρεται στις εικόνες, ουσιαστικά αντιστοιχεί στις σκιές που βλέπουν οι δεσμώτες, στο μύθο του σπηλαίου⁸⁸. Η δεύτερη βαθμίδα (πίστις), αναλογεί στη γνώση των αισθητών. Στην τρίτη βαθμίδα, η οποία είναι και η ανώτερη, βρίσκεται η γνώση (διάνοια), η λογική και σχετίζεται με την Ιδέα του Αγαθού. Η αλληγορία του σπηλαίου, άπτεται του διαγράμματος. Οι δεσμώτες, αρχικά, βρίσκονται στην κατάσταση της εικασίας. Όταν εκείνοι στρέφονται προς τις σκιές και τη φωτιά, φτάνουν στο στάδιο της «πίστεως».

Η πορεία τους προς το φως, που οδηγεί έξω από το σπήλαιο, αποτελεί την πορεία προς τον κόσμο των αισθήσεων και των στοιχείων που μας δείχνουν εκείνες, που είναι ο κόσμος ο νοητός. Η κατάσταση κατά την οποία αντικρίζουν τα είδωλα, αντιστοιχεί στο στάδιο της διάνοιας, ενώ η όραση των πραγματικών στοιχείων/αντικειμένων, είναι και η «νόησις».

Η παρουσία του Ήλιου, αποτελεί την Ιδέα του Αγαθού. Αυτό, λοιπόν, αποτελεί και την άνοδο της ψυχής προς το «ὄν». Ο φιλόσοφος, χαρακτηριστικά είχε αναφερθεί στην άνοδο ετούτη, λέγοντας ότι, ομοιάζει με το πέρασμα της ψυχής, από το πραγματικό σκοτάδι, στην αληθινή μέρα⁸⁹.

⁸⁸ Βλ. *Πολιτεία* 514 a 1 - 517 a 4 .

⁸⁹ «...ψυχῆς περιαγωγή ἐκ νυχτερινῆς τινοσ ἡμέρας εἰς ἀληθινὴν τοῦ ὄντος οὐσαν ἐπάνοδον» (*Πολιτεία* 521 c 6-7) .

8. Η Αλληγορία του Σπηλαιίου

Στην αρχή του Ζ' βιβλίου της *Πολιτείας*⁹⁰, αναπτύσσεται η *Αλληγορία του Σπηλαιίου*, η οποία αναφέρεται στην επίδραση την οποία και έχει η παιδεία στην ανθρώπινη φύση, στην υποχρέωση που έχει ο πεπαιδευμένος, δηλαδή ο φιλόσοφος, να δια φωτίσει τους συνανθρώπους του, αλλά και γενικότερα, στην αντίθεση ανάμεσα στον κόσμο που συλλαμβάνουμε με τις αισθήσεις μας και στον κόσμο της νόησης.

Στόχος της, είναι να μας αποδείξει την κατάσταση στην οποία επέρχεται η ψυχή, αναφορικά με την παιδεία που της παρέχεται, αλλά και την απαιδευσία, την άνοδο της ψυχής προς την κατάκτηση του *Αγαθού*, τα επακόλουθα που έχει αυτή η πορεία και, τέλος, τη σχέση μεταξύ της ανάπτυξης της φιλοσοφίας και της κοινωνίας των πολιτών, της ιδανικής πολιτείας, κατά τον φιλόσοφο.

Σύμφωνα, λοιπόν, με το μύθο, ο Σωκράτης λέει:

«Ύστερ' από αυτά, είπα, δοκίμασε να απεικονίσεις την ανθρώπινη φύση μας ως προς την παιδεία και την απαιδευσία της πλάθοντας με το νου σου μια κατάσταση όπως η ακόλουθη. Φαντάσου δηλαδή ανθρώπους σ' ένα οίκημα υπόγειο, κάτι σαν σπηλιά, που το άνοιγμά της, ελεύθερο στο φως σε μεγάλη απόσταση, θα απλώνεται σε όλο το πλάτος της σπηλιάς, και τους ανθρώπους αυτούς να βρίσκονται μέσα εκεί από παιδιά αλυσοδεμένοι από τα σκέλια και τον αυχένα ώστε να μένουν ακινητοποιημένοι και να κοιτάζουν μόνο προς τα εμπρός χωρίς να μπορούν, έτσι αλυσοδεμένοι καθώς θα είναι, να στρέφουν γύρω το κεφάλι τους· κι ένα φως να τους έρχεται από ψηλά κι από μακριά, από μια φωτιά που θα καίει πίσω τους, κι ανάμεσα στη φωτιά και στους δεσμώτες, στην επιφάνεια του εδάφους, να περνάει ένας δρόμος· κι εκεί δίπλα φαντάσου ένα τειχάκι χτισμένο παράλληλα στο δρόμο σαν εκείνα τα χαμηλά παραπετάσματα που στήνουν οι ταχυδακτυλουργοί μπροστά στους θεατές για να δείχνουν απο 'κει τα τεχνάσματά τους.

Το φαντάζομαι, είπε.

Φαντάσου ακόμη ότι κατά μήκος σ' αυτό το τειχάκι κάποιοι άνθρωποι μεταφέρουν κάθε λογής κατασκευάσματα που εξέχουν από το τειχάκι, αγάλματα και άλλα ομοιώματα ζώων, από πέτρα, από ξύλο ή από οτιδήποτε άλλο, κι ότι, όπως είναι φυσικό, άλλοι από τους ανθρώπους που κουβαλάνε αυτά τα πράγματα μιλούν ενώ άλλοι είναι σιωπηλοί.

Αλλόκοτη, είπε, η εικόνα που περιγράφεις, και οι δεσμώτες αλλόκοτοι κι αυτοί.

Όμοιοι με εμάς, έκανα εγώ· γιατί πρώτα–πρώτα μήπως φαντάζεσαι ότι οι δεσμώτες αυτοί εκτός από τον εαυτό τους και τους διπλανούς τους βλέπουν ποτέ τους τίποτε άλλο πέρα από τις σκιές που ρίχνει το φως αντικρύ τους στον τοίχο της σπηλιάς;

⁹⁰ Βλ. *Πολιτεία* 514 a 1 – 520 a 4 .

Μα πώς θα ήταν δυνατόν, είπε, αφού σ' όλη τους τη ζωή είναι αναγκασμένοι να έχουν το κεφάλι τους ακίνητο;

Και με τα πράγματα που περνούν μπροστά στο τειχάκι τι γίνεται; Τι άλλο εκτός από τις σκιές τους βλέπουν οι δεσμώτες;

Σαν τι άλλο θα μπορούσαν να δουν;

Αν, τώρα, είχαν τη δυνατότητα να συνομιλούν, δεν νομίζεις ότι θα πίστευαν πως αυτά για τα όποια μιλούν δεν είναι παρά οι σκιές που έβλεπαν να περνούν μπροστά από τα μάτια τους;

Κατανάγκην, είπε.

Κι αν υποθέσουμε ακόμη ότι στο δεσμωτήριο ερχόταν και αντίλαλος από τον αντικρυνό τοίχο; Κάθε φορά που θα μιλούσε κάποιος από όσους περνούσαν πίσω τους, φαντάζεσαι ότι οι δεσμώτες δεν θα πίστευαν ότι η φωνή βγαίνει από τη σκιά που θα έβλεπαν να περνά από μπροστά τους;

Μα το Δία, είπε, και βέβαια.

Ασφαλώς λοιπόν, είπα εγώ, οι άνθρωποι αυτοί δεν θα ήταν δυνατόν να πιστέψουν για αληθινό τίποτε άλλο παρά μονάχα τις σκιές των κατασκευασμάτων.

Ανάγκη αδήριτη, είπε.»

(μτφρ. Σκουτερόπουλος)

Η εικόνα, λοιπόν, του σπηλαίου, παρουσιάζει τους ανθρώπους να αντιλαμβάνονται ως ορθό, ως γνώση, αυτό που λαμβάνουν μόνο μέσω των αισθήσεων τους. Η παραμονή τους στο σπήλαιο αντικατοπτρίζει την κατάσταση του ορατού κόσμου που αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι μέσω της όρασης και των αισθήσεων⁹¹. Οι σκιές στον τοίχο, αποτελούν την εικόνα του αισθητού κόσμου, αυτή που μπορεί να αντιληφθεί κάποιος/ο δεσμώτης, ο οποίος και ευρίσκεται εις κατάσταση άγνοιας. Ως εκ τούτου, θεωρεί πραγματικό ότι του παρουσιάζουν οι αισθήσεις. Ως δεσμώτης, ο άνθρωπος, σε κατάσταση απαιδευσιάς, αντιλαμβάνεται και γνωρίζει μόνον ότι του παρέχουν οι αισθήσεις, ενώ θεωρεί πραγματικότητα ότι του παρέχουν αυτές. Δεν μπορεί να αναγνωρίσει και να αντιληφθεί τις βασικές αιτίες

⁹¹ Βλ. Πολιτεία 517 b 1 – 4 .

των φαινομένων, οπότε και περιορίζεται στο να διαπιστώνει κάθε στιγμή ότι του παρουσιάζεται, με τις αισθήσεις.

Έτσι κι ο εμπειρικός επιστήμονας, ο οποίος και στηρίζεται στην αισθητηριακή αντίληψη, θεωρώντας την ως γνώση, είναι δεμένος με την άγνοια, καθώς δεν μπορεί να διαλευκάνει τις αιτίες των φαινομένων. Βασική, όμως, αρχή της αγωγής και της παιδείας, είναι να υπάρξει λύση του ανθρώπου, από τα δεσμά της άγνοιας/αφροσύνης. Η λύση αυτή, στον μύθο, γίνεται με εξαναγκασμό⁹², όπου οι δεσμώτες σύρονται με τη βία προς το φως της γνώσης. Ο άνθρωπος, αντιστέκεται στο να αποκοπεί από τη συνήθεια, την άγνοια του και αντιμετωπίζει με σύγχυση και απροθυμία την προσπάθεια για την έξοδό του από την πλάνη αυτή. Έτσι, μόνον ο εξαναγκασμός, μπορεί να τον τραβήξει από το σπήλαιο της άγνοιας, στον κόσμο της γνώσης και έχει ανάγκη από καθοδήγηση⁹³.

Η στροφή αυτή της ψυχής και του ανθρώπου προς το *Αγαθό*, αποτελεί ένα δύσκολο έργο, το οποίο και ονομάζεται «περιαγωγή». Ο Πλάτωνας, την δηλώνει ξεκάθαρα αυτή την βίαιη μεταστροφή, μέσα από τις λέξεις: «ἀναγκάζειν», «ἔλκειν», «ἐξελκύειν», «περιάγειν», «μεταστρέφειν». Αυτές, λοιπόν, οι εκφράσεις, δηλώνουν και τη δυσκολία της προσπάθειας της εξόδου από το σκοτάδι του σπηλαίου, μέσα από τη βοήθεια της διαφώτισης της παιδείας.

Ο Πλάτωνας, ονοματίζει ξεκάθαρα την αναγκαιότητα ανάτασης της ψυχής προς το *Αγαθό*⁹⁴: «...πρέπει να στραφεί με ολόκληρη την ψυχή από την περιοχή του γίνεσθαι προς την άλλη πλευρά, ώσπου να γίνει η ψυχή ικανή να αντέχει να αντικρύζει το ον και το πιο φωτεινό από το ον. Και ισχυριζόμαστε ότι αυτό είναι το *Αγαθό*». Ως εκ τούτου, διαφαίνεται ότι, ο Πλάτων, έθετε σαν βασικό στόχο της παιδείας, την «περιαγωγή» της ψυχής, προς το «φανότατον του όντος», την ιδέα του *Αγαθού*, που οδηγεί στην πιο υψηλή τελειότητα⁹⁵. Μέσα από το χωρίο αυτό, φαίνεται και η διαφορά της ιδέας του Πλάτωνα, η οποία και εναντιώνεται σε αυτήν των σοφιστών. Δηλαδή, ο στόχος της παιδείας για την ανάταση της ψυχής προς το *Αγαθό* και όχι για

⁹² ἀναγκάζοιτο ἐξαίφνης (515 c 6).

⁹³ Borgmann K., ό.π., σελ.105-107.

⁹⁴ Βλ. *Πολιτεία* 518 c 8 – d 1.

⁹⁵ Παπανούτσος Ε., *Φιλοσοφία και Παιδεία*, Εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1966, σελ.115.

τη «χρήση» της για αυστηρά κοινωνικούς σκοπούς χρησιμοθηρικά, όπως την αντιμετώπιζαν οι σοφιστές.

Αυτός που θα μπορέσει να επικοινωνήσει με τον κόσμο του πνεύματος, να εμπνευστεί και να μπορέσει να μεταδώσει στους νέους αυτήν την πνοή την πνευματική, είναι ο παιδαγωγός. Ο παιδαγωγός, αποτελεί την λεγόμενη «έγκύμων ἢ τὴν ψυχὴν»⁹⁶, η οποία και θα μπορέσει να γονιμοποιηθεί, μέσα από τη θέαση του όντος, τη θέαση του *Αγαθού*⁹⁷. Ο παιδαγωγός, έχει αυτό το χάρισμα, δηλαδή την ικανότητα να προσεγγίσει τον νέο και, συνακόλουθα, να τον βοηθήσει, σε αυτή την προσέγγιση του *Αγαθού*: «...ἀπτόμενος γάρ τοῦ καλοῦ καὶ ὁμιλῶν αὐτῷ». Μέσα, λοιπόν, από τη συνομιλία και τη συναναστροφή «ομιλία», θα μπορέσει ο παιδαγωγός να επικοινωνήσει, με την ψυχή του αδημιούργητου νέου. Αποτελεί την ενσάρκωση των αξιών και, όπως αναφέρει και ο Kerschensteiner, ο δάσκαλος ενσαρκώνει τις αξίες που πρεσβεύει και αυτό το έβλεπε μέσα από το πρόσωπο του Σωκράτη, που προσέγγιζε τους νέους και έκανε διάλογο μαζί τους. Βασική προϋπόθεση, λοιπόν, είναι να υπάρχει αυτός ο εμπνευσμένος παιδαγωγός. Όπως αναφέρεται⁹⁸, οι ορθοί παιδαγωγοί είναι αυτοί που θα ελκύσουν την ψυχή του νέου. Ο Σωκράτης, πρεσβεύει ότι, η παιδεία, δεν είναι ένας τρόπος να γεμίζουμε απλά την ψυχή των νέων, όπως τα κενά δοχεία, αλλά και ούτε να τους «φυτεύουμε» μάτια. Η έλλειψη ορθής παιδείας, είναι και η αφετηρία της κακής μοίρας των λαών. Γι' αυτό τον λόγο, αποδίδει παιδαγωγικό ρόλο και στους πολιτικούς. Ο Σωκράτης, στους διαλόγους του, ελέγχει τους πολιτικούς ηγέτες της Αθήνας και τους βρίσκει αμαθείς⁹⁹. Τους κατακρίνει διότι, πάνω απ' όλα, δεν κατανόησαν ότι, η αποστολή τους, είναι να γίνουν ορθοί παιδαγωγοί. Γι' αυτό τον λόγο, και δίνει μεγάλη σημασία στον ηγέτη, καθώς και στο πώς αυτός θα λειτουργήσει το ρόλο του, μέσα στην πολιτεία. Αυτοί, λοιπόν, οι άρχοντες, θα είναι δημιουργήματα «βέλτιστης φύσεως» και ιδιαίτερης αγωγής, αρκετά προσεγμένης¹⁰⁰.

⁹⁶ Βλ. *Συμπόσιον* 209 b 1 – 2 .

⁹⁷ Βλ. *Πολιτεία* 518 c 9 – d 1 .

⁹⁸ Βλ. *Πολιτεία* 518 b 7 – 10 .

⁹⁹ Βλ. *Απολογία* 21 b 7 .

¹⁰⁰ Ο Πλούταρχος ταυτίζεται, σε αυτό το σημείο, με τον Πλάτωνα (Πρβλ. *Περί Παίδων Αγωγής*, μτφρ. Ε. Κεχροπούλου, Εκδ. Ενάλιος, Αθήνα 1997, σελ.19: «...όπως συμβαίνει και στη γεωργία, που πρέπει πρώτα να είναι εύφορο το χώμα, ύστερα να ξέρει ο γεωργός καλά τη δουλειά του και τέλος οι σπόροι να είναι καλοί...»).

Αυτοί, λοιπόν, που θα αντικρίσουν την αλήθεια, κατά τον Πλάτωνα, που θα φτάσουν στη θέαση του όντος, είναι οι φιλόσοφοι. Ο Πλάτων, ζητάει από τον φιλόσοφο, να μη μένει στη θέαση απλά του όντος, αλλά να συνηθίζει να παρατηρεί το σκοτάδι. Και τούτο, για τον εξής λόγο: *«Ας κατεβείτε λοιπόν, καθένας με τη σειρά του, στον τόπο που μένουν οι άλλοι κι ας συνηθίσετε μαζί μ' εκείνους κι εσείς να βλέπετε τις σκιές· γιατί όταν το συνηθίσετε, θα διακρίνετε χίλιες φορές καλύτερα απ' όσο οι δεσμώτες εκεί στη σπηλιά και θα αναγνωρίζετε τα είδωλα ένα προς ένα, τι λογής είναι και ποιανού πράγματος αποτελούν είδωλο, διότι εσείς έχετε δει την αλήθεια των όμορφων, των δίκαιων, των αγαθών πραγμάτων.»*¹⁰¹ (μτφρ. Σκουτερόπουλος). Την πραγματική γνώση των φαινομένων μπορεί μόνο ο φιλόσοφος να την έχει , γιατί μόνο αυτός πασχίζει να αντιληφθεί τις αιτίες των φαινομένων. Αυτός που θεωρεί ότι το αισθητό ταυτίζεται με το ον, βρίσκεται εγκλωβισμένος στην άγνοια. Αυτή είναι και η αιτιολογία που ο Πλάτωνας θεωρεί ότι οι φιλόσοφοι θα πρέπει να ασκούν την εξουσία ή οι κυβερνώντες να γίνονται φιλόσοφοι¹⁰². Ο φιλόσοφος, δύναται και να αφοσιωθεί στις υποθέσεις του κράτους, διότι μόνον εκείνος θα μπορέσει να επιφέρει την αγαθότητα σε αυτό και τη δικαιοσύνη, ενώ επίσης έχει το χρέος να επαγρυπνά για τη στήριξη και συνέχιση ενός δικαίου και αγαθού κράτους.

Όπως χαρακτηριστικά παρουσιάζεται στο κείμενο από το Σωκράτη:

«Σκέψου τώρα, είπα εγώ, ποια μορφή θα μπορούσε να πάρει η απαλλαγή τους από τα δεσμά και η γιατρεία τους από την πλάνη και την αφροσύνη, αν, όπως είναι φυσικό, τους συνέβαιναν τα εξής: Κάθε φορά που κάποιος από αυτούς θα λυνόταν και θα αναγκαζόταν ξαφνικά να σηκωθεί και να στριφογυρίζει το κεφάλι και να περπατάει και να βλέπει προς τα πάνω το φως -και όλα αυτά πονώντας πολύ και αδυνατώντας από την εκτυφλωτική λάμψη να κοιτάζει εκείνα τα πράγματα που ως τώρα έβλεπε τις σκιές τους- τι φαντάζεσαι πως θα έλεγε ο άνθρωπος αυτός αν κάποιος του έλεγε ότι όσα έβλεπε τότε ήταν ανοησίες κι ότι τώρα είναι κάπως πιο κοντά στην πραγματικότητα και έχοντας στραφεί σε αντικείμενα πιο πραγματικά βλέπει τώρα σωστότερα; Ιδίως μάλιστα αν δείχνοντάς του καθένα από τα αντικείμενα που θα περνούσαν από μπροστά τον ρωτούσε και τον υποχρέωνε να απαντήσει τι είναι το καθένα τους. Δεν νομίζεις ότι ο

¹⁰¹ Βλ. *Πολιτεία* 520 c 1 – 6 .

¹⁰² Βλ. *Πολιτεία* 473 c 11 – d 3 , καθώς και Bormann K., ό.π., σελ.109-110.

άνθρωπος εκείνος θα τα 'χανε και θα πίστευε ότι όσα έβλεπε τότε ήταν αληθινότερα απ' ό,τι αυτά που του έδειχναν τώρα;

- Και πολύ μάλιστα.

- Κι άμα θα τον ανάγκαζε να κοιτάζει σε αυτό καθαυτό το φως, δεν θα αισθανόταν έντονο πόνο στα μάτια και δεν θα προσπαθούσε να το αποφύγει στρέφοντας το βλέμμα του πάλι σ' εκείνα που μπορεί να τα βλέπει, και δεν θα νόμιζε ότι αυτά είναι στ' αλήθεια πιο σαφή και ευκρινή από όσα του δείχνουν τώρα;

- Έτσι, είπε. Αν, τέλος, είπα εγώ, κάποιος τον τραβούσε διά της βίας προς τα έξω από ένα ανέβασμα κακοτράχαλο και απότομο, και δεν τον άφηγε προτού να τον βγάλει στο φως του ήλιου, άραγε ο δεσμώτης δεν θα πονούσε και δεν θα αγανακτούσε που τον τραβολογούσαν, κι όταν θα έβγαινε στο φως, έτσι καθώς τα μάτια του θα ήσαν πλημμυρισμένα από την εκτυφλωτική λάμψη, δεν θα του ήταν εντελώς αδύνατο να διακρίνει έστω ένα από τα πράγματα, για τα οποία του λένε τώρα πως είναι αληθινά;

- Θα του ήταν αδύνατον, είπε· έτσι στα ζαφνικά τουλάχιστον.

- Θα χρειαζόταν, νομίζω, κάποιος χρόνος προσαρμογής, προκειμένου να αντικρίσει τα πράγματα επάνω. Έτσι, πρώτα-πρώτα, θα διέκρινε ευκολότερα τις σκιές, έπειτα τα είδωλα των ανθρώπων και των άλλων πραγμάτων στο νερό κι ύστερα τα ίδια τα πράγματα· κι από αυτά όσα είναι στον ουρανό, και αυτό τον ίδιο τον ουρανό, θα μπορούσε να τα κοιτάζει πιο εύκολα τη νύχτα με το φως των άστρων και του φεγγαριού παρά την ημέρα, με τον ήλιο και το φως του.

- Ασφαλώς.

- Και τελευταίο απ' όλα θα μπορούσε να αντικρίσει τον ήλιο, όχι είδωλά του στο νερό ή σε κάποια θέση άλλη από τη δική του, αλλά τον ήλιο αυτόν καθαυτόν στον δικό του τόπο και να θεαθεί τη φύση του.

- Κατ' ανάγκην, είπε.

Και ύστερα από αυτά θα έφθανε να συλλάβει με το λογισμό του ότι αυτός, ο ήλιος, είναι που δωρίζει τις εποχές και τα χρόνια και διαφεντεύει τα πάντα στη σφαίρα των ορατών πραγμάτων, και που κατά κάποιον τρόπο είναι η αιτία για όλα όσα έβλεπαν ο ίδιος και οι άλλοι δεσμώτες.- Προφανώς, είπε, αυτό θα είναι το επόμενο συμπέρασμά του.- Λοιπόν; Καθώς θα ξαναθυμάται τον τόπο, στον οποίο έμενε πρώτα, και τη «σοφία» που είχαν εκεί, και τους συγκρατούμενούς του, δεν νομίζεις ότι θα καλοτυχίσει τον εαυτό του για την αλλαγή, ενώ για εκείνους θα αισθάνεται οίκτο;- Και πολύ μάλιστα.» (μτφρ. Σκουτερόπουλος)

Έτσι, λοιπόν, αφού οι άνθρωποι απελευθερώσουν τον εαυτό τους από την ψευδαίσθηση της αντίληψης της πραγματικότητας, τότε θα κατορθώσουν και να αντικρίσουν το φως του ήλιου, δηλαδή το Αγαθό. Το δε Αγαθόν, παρουσιάζεται ως η απώτατη/ύψιστη ιδέα, απ' όπου εξαρτώνται και όλες οι υπόλοιπες. Το Αγαθόν, επίσης, δεν διαπλάθει/δημιουργεί τις ιδέες, αφού οι ιδέες αυτές, είναι αιώνιες. Οι άνθρωποι, οφείλουν και να γνωρίζουν τις ιδέες, αφού πηγάζουν από το Αγαθό, το οποίο και όλοι επιθυμούν να το εντοπίσουν. Συγκεκριμένα, αναφέρει ο Πλάτων, ότι: «...το Αγαθόν είναι πέρα από το ον και είναι ανώτερο του σε αξία και δύναμη»¹⁰³. Το Αγαθόν, δεν είναι ακριβώς ιδέα, διότι οι ιδέες αποτελούν το ον και διαθέτουν μόνον την αλήθεια. Η ψυχή, λοιπόν, γίνεται μέσα από τη διαλεκτική της σχέση με το Αγαθό, η περιοχή όπου συλλαμβάνεται και εκφράζεται η αλήθεια, με βασικό στόχο την ηθικοπολιτική δραστηριοποίηση και την πραγμάτωση της δικαιοσύνης. Ο Πλάτων, ως εκ τούτου, θεωρεί ότι, η βασική επιστήμη για την προσέγγιση του αγαθού, είναι η «διαλεκτική».

Το Σπήλαιο του Πλάτωνα¹⁰⁴

9. Σύνδεση του Μύθου με την Πολιτική και Κοινωνική Μεταρρύθμιση

¹⁰³ Vegetti M., *Ιστορία της Αρχαίας Φιλοσοφίας*, 17^η Έκδ., Εκδ. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ.176.

¹⁰⁴ <https://arxaia-ellinika.blogspot.gr/2017/01/mythos-spilaiouy-platona-doyleyei-perivoito-matrix.html>.

Ο σχεδιασμός της πνευματικότητας και της δόμησης της φιλοσοφίας της αλληγορίας αυτής, ουσιαστικά στοχεύει στη διαμόρφωση ενός θεμελιώδους σχεδίου, για την ένταξη της γνώσης στο χώρο της ηθικής και της πολιτικής και πως αυτό θα συντελέσει στην κοινωνική αλλαγή, την οποία προγραμμάτιζε ο φιλόσοφος. Ο Πλάτωνας, επιθυμούσε να διαμορφώσει ένα σχέδιο παιδευτικό, για την κατάρτιση των φιλοσόφων, οι οποίοι θα αναλάμβαναν και τη διαχείριση και διοίκηση της εξουσίας, ώστε να εκπαιδεύσουν και την κοινωνία. Έτσι ήθελε, λοιπόν, να διαμορφώσει το παιδαγωγικό σύστημα, σύστημα το οποίο θα εφαρμόζε και στην Ακαδημία του¹⁰⁵.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα του, οι νέοι στην πολιτεία του, όφειλαν να έχουν τις βασικές μορφές γνώσης, δηλαδή να διδαχθούν χορό, μουσική και στρατιωτικές τέχνες, όχι όμως την ποίηση. Θεωρεί για την ποίηση, ότι δεν διαμορφώνει τις προϋποθέσεις διδασκαλίας μια συγκεκριμένης κοσμοαντίληψης, στοιχείο που διδάσκει μόνο η φιλοσοφία. Οι επίλεκτοι από αυτούς, οι οποίοι θα ξεχωρίσουν εξαιτίας της εξυπνάδας τους ή της ευγενικής τους καταγωγής, θα διδαχθούν την αληθινή επιστήμη, αυτή των μαθηματικών. Όταν φτάσουν στα τριάντα πέντε τους χρόνια, θα ασχοληθούν με το χώρο της πολιτικής. Όταν ωριμάσουν πλέον θα ασχοληθούν με την αναζήτηση της γνώσης, της διαλεκτικής, και θα κυβερνούν εναλλακτικά, ως φιλόσοφοι-βασιλείς.

Αυτή, λοιπόν, τη θεωρία μεταφέρει ο Πλάτωνας, μέσα από το μύθο του σπηλαίου. Το κράτος, θα καλέσει τους φιλοσόφους, να αναλάβουν τη διακυβέρνηση της πόλης. Αυτό θα πραγματωθεί, με το να γίνουν οι ίδιοι βασιλείς ή να κατορθώσουν να μνησούν ένα βασιλιά στη φιλοσοφία. Στην Ακαδημία, ο Πλάτων, πρόβαλλε τον δεύτερο τρόπο. Προτείνει, ωστόσο, να αποδιώξουν κάθε μορφή από το παλιό καθεστώς. Γι' αυτό και έφτασε στο σημείο, να προτείνει να εξοριστούν οι άνθρωποι άνω των δέκα χρόνων, ώστε να διαμορφωθεί το έδαφος για τη φιλοσοφική αγωγή των νέων. Στη συνέχεια, το κοινωνικό σώμα, θα χωριστεί σε τρεις τάξεις: τους κυβερνήτες, τους πολεμιστές και τους δημιουργούς.

Τονίζει ακόμη ότι, θα απαγορευτεί κάθε μορφή ιδιοκτησίας στους φιλοσόφους και τους πολεμιστές, ώστε να απομακρυνθεί κάθε υποψία διχόνοιας. Φτάνει δε, στο σημείο να υποστηρίζει ότι, ακόμη και οι γυναίκες, θα είναι μέσα στην πολιτεία κοινές

¹⁰⁵ Vegetti M., ό.π., σελ.176 -177.

και τα παιδιά, θα τα αναλαμβάνει, ως προς την ανατροφή τους, το κράτος, ώστε να μη χρειάζεται η παρουσία της οικογένειας. Αυτή η σκέψη του, ουσιαστικά απεγκλωβίζει τις γυναίκες και από την ιδέα της παραμονής τους στο σπίτι παραδοσιακά, στοιχείο το οποίο και τους στερεί τη δυνατότητα πνευματικής καλλιέργειας. Μια από τις νεωτεριστικές θέσεις του Πλάτωνα, ήταν και η κάτωθι: ότι δεν αρνείται τη σκέψη να έχουν και οι γυναίκες τη δυνατότητα να ασκηθούν στην παιδαγωγική διαδικασία και, εφόσον το αξίζουν, να μπορέσουν και αυτές να συμμετάσχουν στην εξουσία και, συνακόλουθα, να γίνουν φιλόσοφοι. Αυτή, λοιπόν, η σκέψη αποτελεί, μαζί με την «κοινοκτημοσύνη», μια από τις πρωτοποριακές ιδέες του πλατωνικού οραματισμού.

Όσον αφορά, εν συνεχεία, στη συντήρηση των πολεμιστών και των φιλοσόφων, αυτοί θα συντηρούνται από το κράτος. Η περιουσία, θα επιτρέπεται μόνον στην τάξη των δημιουργών και θα ορίζεται από το κράτος, στοιχείο που θα στηρίζει και την παραγωγή την οποία, με τη σειρά της, θα στηρίζει και το κράτος. Η εμπορική δράση, θα είναι περιορισμένη, ενώ θα αποφεύγονται και οι επεκτατικές βλέψεις, με αυτό τον τρόπο. Ως φυσικό επακόλουθο, θα διαμορφωθεί μια κοινωνία, όπου ο καθένας, θα έχει τις αρμοδιότητές του, θα κατέχει συγκεκριμένη θέση, θα μπορεί να χαλιναγωγεί τις άπληστες επιθυμίες του και τις φιλοδοξίες του, ενώ θα υπάρχει πνεύμα συνεργασίας, για την ορθή πορεία της πολιτείας. Μακριά από τα πλαίσια αυτής της πολιτείας, μόνον η καταστροφή μπορεί να επέλθει (στο παρόν σημείο, τίθεται και ο υπαινιγμός για την πόλη-κράτος, η οποία και παρακαμάζει πλέον).

Καταληκτικά, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι, το πρότυπο εξουσίας και νόμων που διαμορφώνεται, μέσα από τις παιδαγωγικές κατευθύνσεις που δίνει ο Πλάτωνας και την αριστοκρατική δρομολόγησή του, συνδέεται άρρηκτα με τη συνολική επιστημονική γνώση. Παρά ταύτα, η διάσταση που υπάρχει ανάμεσα στον κόσμο των ιδεών και του κόσμου της πραγματικότητας, αποτέλεσε και την αδυναμία της πραγμάτωσής του¹⁰⁶.

10. Η Αγωγή των Φυλάκων και η Στρατιωτική Πειθαρχία

Στην *Ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα*, λοιπόν, η τάξη η οποία και κατέχει θέση ηγετική, είναι εκείνη των φυλάκων και των φιλοσόφων. Οι φύλακες, είναι οι

¹⁰⁶ Vegetti M., ό.π., σελ.178-179.

στρατιωτικοί και οι φιλόσοφοι, οι οποίοι διέρχονται και από την τάξη των φυλάκων. Σε πρώτο επίπεδο, είναι τα πρόσωπα εκείνα, τα οποία και θα ενασχοληθούν με την πολιτική ηγεσία και τη διοίκηση.

Αναφορικά με την εκπαίδευσή τους, αυτή είναι πολύ σκληρή, η οποία και παρομοιάζεται με εκείνην που εκπαιδεύουν τους σκύλους, οι οποίοι είναι ράτσας, «γενναίους κύνας». Τονίζει δε, ότι θα πρέπει να έχουν τόλμη, αντοχές, επίμονη επιθετικότητα, δύναμη και να μην υποχωρούν στον εχθρό. Η αγωγή τους, είναι σπαρτιάτικη. Η ζωή τους πολύ σκληρή, με στρατιωτική πειθαρχία, λιτή και δίχως ανέσεις. Ζουν σε στρατιωτικά παραπήγματα, γυμνάζονται σκληρά και πολεμικά, χωρίς ανέσεις και στόχος τους, είναι στους να νικούν, εις τους αγώνες. Δεν έχουν περιουσία, αλλά ούτε και οικογένεια. Η δε εκπαίδευσή τους, άρχεται από νεαρή ηλικία. Η γυμναστική τους εξάσκηση, θα πρέπει να συνοδεύεται και από καλλιέργεια του πνεύματος, αλλά και μουσική παιδεία. Και τούτο διότι, έχει την πεποίθηση ότι, από μονή της η γυμναστική, δημιουργεί ανθρώπους βάνανους, «έν άμαθία και σκαιότητα»¹⁰⁷.

Η εκπαίδευση του ήθους των φυλάκων, πραγματοποιείται και με αισθητικό και με ηθικό τρόπο. Θεωρεί ότι, από την παιδική τους ηλικία, θα πρέπει να διαμορφώνονται τέτοιες συνήθειες στα παιδιά, ώστε να ελκύονται από το αισθητικά και πνευματικά όμορφο και να αποστρέφονται το άσχημο, το κακό, ώστε να μάθουν αργότερα πως ηθικά είναι κακό κάτι. Στην παιδική ψυχή, η αρχική αίσθηση που δημιουργείται, είναι η ευχαρίστηση, η ηδονή και η λύπη. Έτσι, πιστεύει ότι, ο αρχικός σκοπός της αγωγής, είναι να οδηγήσει την ηδονή προς την αρετή και να ωθήσει τη λύπη και την οργή, προς το κακό. Ο εν λόγω σκοπός, θα πρέπει να διαμορφώνεται ως αρχή στο παιδί, πριν εκείνο αποκτήσει αντίληψη και ορθή σκέψη, ώστε μετά να διαμορφώσει τη συνήθεια των ορθών επιλογών¹⁰⁸.

Η παιδεία τους, λοιπόν, ξεκινά με μουσική, στην οποία εμπεριέχεται ο ρυθμός και η αρμονία, ενώ αρχίζει και με ηθικοπλαστικούς μύθους. Οι μύθοι αυτοί, είναι επιλεγμένοι, διότι καθετί που επιλέγεται και δίνεται στο παιδί, σε αυτή την ηλικία, το

¹⁰⁷ Βλ. Πολιτεία 411 e 2 .

¹⁰⁸ Νασιάκου Κ., "Η Παιδεία στον Πλάτωνα", στο: Αραμπατζής Γ. (επιμ.), *Πλάτων: Οντολογία, Γνωσιοθεωρία, Ηθική, Πολιτική, Φιλοσοφία, Φιλοσοφία της Γλώσσας, Αισθητική (Αφιέρωμα στον Δ.Ζ. Ανδριόπουλο)*. Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 2002, σελ.320.

επηρεάζει, γι' αυτό και απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή και στις επιλογές, ώστε να διαμορφωθεί και ο χαρακτήρας που πρέπει να διαπλάσουν¹⁰⁹.

Παράλληλα με τη μουσική, ακολουθούν και τα όργανα που επιλέγονται, ώστε να καλλιεργούν σεμνό και σοβαρό ήθος. Αυτά είναι η λύρα, η κιθάρα και η φλογέρα, σε συνδυασμό με τη δωρική μελωδία ή και θρησκευτικές μελωδίες. Απαγορευτικά είναι τα άσματα τα συμποτικά, τα θρηνητικά ή τα ηδονικά, όπως η λυδική μελωδία, που καθιστά τους ανθρώπους μαλθακούς.

Επιπροσθέτως, και στη ζωγραφική και οποιαδήποτε άλλα καλλιτεχνικά, όπως και η γλυπτική, απαγορεύεται όποιο στοιχείο φθείρει τον χαρακτήρα των νέων, ενώ είναι αποδεκτά αυτά που καλλιεργούν το σοβαρό, το γενναίο και το συνετό ήθος¹¹⁰.

Ο Πλάτων στο σύστημα που διαμορφώνει για τη στρατιωτική αυτή αγωγή, προσπαθεί να ενώσει τα δυο ρεύματα αγωγής, που προέρχονται από τους δυο προϋπάρχοντες τύπους παιδείας, οι οποίοι και υπήρχαν ήδη, στην Ελλάδα. Αφενός μεν, στη Σπάρτη, η στρατιωτική εκπαίδευση ήταν η βασική μορφή εκπαίδευσης όπου και επικεντρώνονταν η προσοχή των πολιτών εκεί, αφετέρου δε, στην Αθήνα, χρειάζονταν δυο χρόνια εκπαίδευσης, με αυτό τον τύπο αγωγής, χρόνια τα οποία και ήσαν υποδεέστερα από τη μουσική και τη γυμναστική, παράλληλα.

Στα πλαίσια ετούτης της εκπαιδύσεως, εμπεριέχονται και ορισμένοι στρατιωτικοί νόμοι περί διεξαγωγής πολέμου, οι οποίοι δεν καταλαμβάνουν μεγάλο χώρο, ανάμεσα στη μουσική και την αθλητική εξάσκηση. Από τη διδαχή του Ομήρου, αφαιρεί τα τμήματα εκείνα, τα οποία πιθανόν να προξενούν το φόβο προς το θάνατο, ενώ τονίζει το στόχο της γυμναστικής εξάσκησης, ο οποίος είναι η προετοιμασία για ενδεχόμενο πόλεμο. Επίσης, αποκλείει και διάφορες τεχνικές νουθεσίες, εν προκειμένω να εστιάζει στην ουσιαστική παιδεία.

Στόχος του ήταν οι άντρες, αλλά και οι γυναίκες φύλακες, να διαμορφώσουν το σώμα και το πνεύμα του αληθινού στρατιώτη¹¹¹. Τα παιδιά των φυλάκων, θεωρεί ότι θα πρέπει να μάθουν την τέχνη τη στρατιωτική των πατέρων τους και, κατ' επέκταση, οι πατεράδες τους, τα παίρνουν μαζί τους στη μάχη, με μεγάλη προσοχή, όσον αφορά στην ασφάλειά τους. Γι' αυτό τον λόγο, αναθέτουν την προστασία τους σε πεπειραμένους φύλακες, οι οποίοι θα είναι και φρουροί τους και θα προσέχουν για

¹⁰⁹ Βλ. *Πολιτεία* 377 b 5 – 9 .

¹¹⁰ Βλ. *Πολιτεία* 401 a 1 – 8 .

¹¹¹ Βλ. *Πολιτεία* 466 e 4 - 6 .

την ασφάλειά τους¹¹². Βασική ιδέα του Πλάτωνα, δεν είναι να τα διδάξει τεχνικές, αλλά να τα σκληραγωγήσει, στο πεδίο της μάχης με τα θεάματα και όλα αυτά που θα αντιμετωπίζουν οι μεγάλοι. Έδινε, όπως φαίνεται, μεγάλη σημασία στην πείρα, ενώ δίνει ιδιαίτερη σημασία στην στρατιωτική ηθική και την εφαρμογή κανονισμών από του μαχόμενους και τους αντιπάλους τους. Μέσα στο στρατιωτικό εκπαιδευτικό του σύστημα, δεν έλαβε υπόψιν τη συμμετοχή στις μάχες, αλλά και ολόκληρο τον κώδικα που έπρεπε να εφαρμοστεί και τον προσάρμοσε καταπληκτικά στο κράτος του, ώστε να διαμορφώσει τους ανθρώπους εκείνους σωματικά και ηθικά, που θα θωράκιζαν την πολιτεία του¹¹³.

Κατά τη διεξαγωγή μιας μάχης, μεγάλη ντροπή θεωρούσε τη φυγή, την λιποταξία και την παρουσία ενός ρίψασπη στρατιώτη, ο οποίος θα εγκατέλειπε τη μάχη, λόγω δειλίας. Την πράξη ετούτη, την θεωρούσε «ατιμία». Η δε ποινή, θα ήταν η αφαίρεση των πολιτικών του δικαιωμάτων. Σε ανάλογη πράξη δειλίας, ο Πλάτων στερεί από το στρατιώτη, τη θέση και την οποία κατέχει μέσα στην πολιτεία και τον κατεβάζει στην τάξη των εργατών ή των γεωργών.

Στη συνέχεια, όσον αφορά στη σύλληψη κάποιου στρατιώτη αιχμαλώτου, αυτός δεν θα εξαγοράζεται, αλλά θα παραμένει ως λάφυρο, στα χέρια εκείνων που τον συνέλαβαν. Η ποινή αυτού, θα ήταν, είτε να πουληθεί ως δούλος είτε να εκτελεστεί. Ο νικητής της μάχης, θα στεφανώνεται με αρκετά προνόμια. Του προσφέρουν υπηρεσίες διατροφικές, ύμνους, ενώ κάνουν θυσίες και γιορτές προς τιμή του. Όσοι πάλι πέφτουν ένδοξα στους αγώνες, αυτοί τιμώνται ως ήρωες και αποκτούν βωμό¹¹⁴, τον οποίο οι άλλοι οφείλουν και να σέβονται. Αυτοί, λοιπόν, οι ήρωες, κατατάσσονται πλέον στο «χρυσό γένος». Ανάλογα και οι φύλακες, που θα φθάσουν σε μεγάλη ηλικία, στη ζωή τους, αφού θα καταφέρουν να υπηρετήσουν, με την πείρα τους, την πολιτεία και το κράτος, αυτοί θα έχουν την ίδια ακριβώς τιμή με τους ήρωες¹¹⁵.

11. Η Εκπαίδευση των Φιλοσόφων

¹¹² βλ. *Πολιτεία* 467 d 5 – 7 .

¹¹³ Jeager W., ό.π., σελ.317-320.

¹¹⁴ Βλ. *Πολιτεία* 468 d 8 – e 2 .

¹¹⁵ Βλ. *Πολιτεία* 468 e 4 – 469 b 3 .

Στην κορυφή της αξιακής αντιπροσώπευσης της ιδανικής πολιτείας και της διακυβέρνησής της, ο Πλάτων, τοποθετεί τους «παντελείς φύλακας»¹¹⁶, οι οποίοι είναι οι διαλεκτοί φύλακες, από τον ανδρικό και γυναικείο πληθυσμό των πολιτών, εξαιτίας των ικανοτήτων τους των στρατιωτικών, αλλά και για την φιλοσοφική τους παιδεία. Εκείνοι, λοιπόν, τοποθετούνται, ύστερα από μια πορεία, στην τάξη των φιλοσόφων. Μέχρι τα 35 τους χρόνια, εκπαιδεύονται και βιώνουν τη ζωή των φυλάκων. Από τα 35-50 έτη, δοκιμάζονται στην πολιτική σκηνή και τη διοίκηση της πολιτείας, ενώ παράλληλα, εκπαιδεύονται στα ανώτερα μαθηματικά και τη φιλοσοφία. Οι φιλόσοφοι, κατά τον Πλάτωνα, είναι οι : «φιλήκοοι» και «φιλοθεάμονες»¹¹⁷. Είναι οι άνθρωποι που επιδιώκουν και αναζητούν την αλήθεια και, ύστερα από εντατική προσπάθεια, κατορθώνουν και να την προσεγγίσουν, να ξεπεράσουν την άγνοια και το σκοτάδι και να αντικρύσουν τις ιδέες και την απώτερη αλήθεια. Ο Πλάτωνας, αντιπαραθέτει στον ωφελιμισμό και την επιφανειακή κατάρτιση που παρέδιδαν οι σοφιστές, το πνεύμα το ανθρώπινο, όταν αυτό-αντικρίσει, μέσα από την παιδεία την αληθινή, τις αιώνιες αξίες. Ως εκ τούτου, στον κύκλο της *Διαλεκτικής*, παραμένει όποιος μπορεί να κατανοήσει τις ιδέες. Οι φιλόσοφοι, συνεπώς, οι οποίοι και αναζητούν την αλήθεια και βρίσκονται έξω από τον κόσμο τον αισθητό, είναι και αυτοί που μπορούν να διοικούν την πολιτεία ορθά, καθώς και να μεριμνούν, για την πραγματική ευτυχία των πολιτών. Η απουσία τους από την πολιτεία και τη διοίκησή της, θα δώσει μόνο κακά και συμφορές στους ανθρώπους¹¹⁸. Η παιδεία των φιλοσόφων, ακολουθεί τρία στάδια. Θεωρεί ότι, η γυμναστική και η μουσική, δεν μπορούν να μεταδώσουν τη γνώση, όπως αυτή απαιτείται, για να αγγίξουν τον κόσμο των ιδεών. Στο πρώτο στάδιο, ενσωματώνονται τα μαθήματα της αριθμητικής, της γεωγραφίας, της αστρονομίας και της αρμονίας. Τα μαθήματα αυτά, συνιστούν και την βάση, για τη μελέτη της *Διαλεκτικής*. Συγκεκριμένα, η αριθμητική βοηθά, ώστε να αναπτυχθεί η αφαιρετική σκέψη του ανθρώπου, να συλλάβει κάποιος και να κατανοήσει τον κόσμο των αριθμών¹¹⁹. Ο Πλάτωνας, έδινε μεγάλη σημασία στα μαθηματικά και αυτό, οφείλεται στην επίδραση των Πυθαγορείων. Σύμφωνα με τις απόψεις του, η μαθηματική γνώση, τοποθετείται μεταξύ του «νου», «της νοήσεως» και της «δόξας». Ονοματίζεται δε,

¹¹⁶ Βλ. *Πολιτεία* 414 b 2 .

¹¹⁷ Βλ. *Πολιτεία* 475 d 2-3 .

¹¹⁸ Σακκάς Ν.Δ., ό.π., σελ.130.

¹¹⁹ Βλ. *Πολιτεία* 525 a 1 -2 .

από τον Πλάτωνα, ως «διάνοια». Τα μαθηματικά, ενισχύουν την αφαιρετική σκέψη, η οποία αποτελεί τη βάση, για να πορευθεί η ψυχή, πάνω στον καθαρό λόγο και να προσεγγίσει την αλήθεια¹²⁰. Στο επόμενο στάδιο, δηλαδή περίπου στα είκοσι χρόνια των υποψηφίων, γίνεται η επιλογή των πολιτών εκείνων, οι οποίοι και θα πορευθούν εις την μελέτη της φιλοσοφίας. Σε αυτή την φάση γίνεται η σε βάθος μελέτη των στοιχείων που ήδη διδάχθηκαν στο πρώτο στάδιο, με αποτέλεσμα αυτό το υλικό, να μπορέσουν να το εκβαθύνουν, εις την ψυχή τους και να το κατέχουν¹²¹. Στο τρίτο στάδιο της σπουδής, προχωρούν όσοι έχουν πετύχει και έχουν πορευθεί στην προπαιδευτική τους περίοδο και, συνακόλουθα, προόδευσαν και διακρίθηκαν. Είναι το στάδιο όπου και θα ενασχοληθούν με τη *Διαλεκτική*, την επιστήμη των ιδεών, του πραγματικού όντος. Αυτές οι ιδέες, είναι που αποτελούν, όπως είχαμε αναφέρει και ανωτέρω, τα πρότυπα των αισθητών πραγμάτων. Και ανάμεσα σε αυτές, βρίσκεται και η ιδέα του *Αγαθού*, που είναι η ύψιστη ιδέα. Η ιδέα του *Αγαθού*, μάλιστα, είναι και εκείνη η οποία κάνει τον κόσμο ανώτερο και θαυμαστό¹²². Οι πολίτες που δρομολογούνται για τη γνώση της φιλοσοφίας, είναι και εκείνοι που θα διαπαιδαγωγηθούν με τη *Διαλεκτική*, ώστε να μπορέσουν και να συλλάβουν την αλήθεια. Ηλικιακά, θα πρέπει να είναι τριάντα χρονών, ώστε να μπορούν να διαθέτουν μια ωριμότητα, αλλά και σταθερότητα, εις τη θεμελίωση του χαρακτήρα τους. Εν τούτοις, ο Πλάτωνας, δεν επιθυμεί να εισέρχονται πολλοί, στο χώρο της *Διαλεκτικής*¹²³. Ειδικότερα, ο ίδιος αναφέρει «Γιατί, υποθέτω, πως δε σου έχει διαφύγει ότι οι άμεστοι ακόμα νέοι, όταν πρωτογευτούν τη διαλεκτική, κάνουν κατάχρησή της σαν να ήταν ένα είδος διασκέδαση και τη χρησιμοποιούν αδιάκοπα σε αντιλογίες και, για να μιμηθούν εκείνους που τους αποστομώσαν με τα επιχειρήματά τους, ζητούν κι αυτοί ν' αποστομώσουν άλλους κι ευχαριστιούνται σαν τα σκυλάκια να τραβούν και να ξεσκίζουν ό,τι τύχει να βρεθεί κοντά τους. Με αφάνταστη, πραγματικώς, ευχαρίστηση. Αφού λοιπόν σ' αυτές τις συζητήσεις πολλούς κι αυτοί αποστομώσουν, κι από πολλούς αποστομωθούν, και οι ίδιοι καταντούν, και πολύ γρήγορα μάλιστα, να μην πιστεύουν πια τίποτ' απ' όσα πίστευαν πριν· και μ' αυτό δίνουν αφορμή στους άλλους και μαζί τους να τα βάζουν και τη φιλοσοφία να

¹²⁰ Βλ. *Πολιτεία* 526 a 8 – b 3 .

¹²¹ Βλ. *Πολιτεία* 537 c 4 – 5 .

¹²² Βλ. *Πολιτεία* 508 e 1 – 509 a 5 .

¹²³ Βλ. *Πολιτεία* 539 b 1 – 2 .

κατασφυοφαντούν. ... Σε ηλικία όμως περισσότερο προχωρημένη δε θα το θέλουν βέβαια πια να θυσιάζουν σ' αυτή τη μανία και θα μιμούνται περισσότερο εκείνους που με τη διαλεκτική ζητούν να βρουν την αλήθεια, παρά εκείνον που παίζει και αντιλέγει έτσι για διασκέδαση· μ' αυτό τον τρόπο και οι ίδιοι θα γίνουν πιο μετρημένοι και την ενασχόληση αυτή θα κάνουν πιο τιμημένη από καταφρονημένη που είναι τώρα...Κι όσα λοιπόν ακόμα έχουμε πει και πριν δεν ήταν μια προφύλαξη για τον ίδιο το σκοπό, πως πρέπει δηλαδή να είναι από φυσικού τους κόσμιοι και σταθεροί εκείνοι που θα τους μεταδώσαμε τη διαλεκτική και να μην καταπιάνεται μ' αυτήν ο πρώτος που λάχει και που καμιά φυσική προδιάθεση δεν έχει; Όταν οι νέοι γνωρίσουν την ομορφιά της Διαλεκτικής, τότε κάνουν κατάχρηση χρησιμοποιώντας την σαν παιχνίδι...Τη χρησιμοποιούν συνέχεια για αντιλογία και μιμούμενοι εκείνους που ελέγχουν τους άλλους, ελέγχουν και αυτοί τους άλλους και τους προκαλεί ευχαρίστηση το να προσελκύουν και να κατασπαράζουν σαν σκυλιά όποιον τύχει να βρουν κάθε φορά κοντά τους. Αυτό τους προξενεί υπερβολική ευχαρίστηση. Έτσι όταν πια οι ίδιοι ελέγχουν πολλούς και με τη σειρά τους ελεγχθούν από πολλούς, τότε αποφασιστικά και γρήγορα ξεπέφτουν στην ολοκληρωτική απάρνηση όλων των πεποιθήσεων που είχαν πιο πριν.Αυτό αποτελεί αφορμή να έχει διαδοθεί γι' αυτούς και για ολόκληρη τη φιλοσοφία, στο αφιλοσόφητο κοινό η γνωστή κακοφήμιση. Ο άνθρωπος όμως της προχωρημένης ηλικίας δε θα θελήσει να έχει τίποτε κοινό με μια τέτοια τρέλα, αλλά θα προτιμήσει να μιμηθεί αυτόν που αγαπά την πραγματική διαλεκτική και την έρευνα της αληθείας κι όχι εκείνον που για παιχνίδι απλά διασκεδάζει αντιλέγοντας. Έτσι και ο ίδιος θα γίνει πιο μετρημένος άνθρωπος και την ασχολία του θα κάνει περισσότερο τιμημένη και όχι περισσότερο ατιμασμένη»¹²⁴. (μτφρ. Γρυπάρης)

Η αγωγή, μέσα στα πλαίσια της Διαλεκτικής, απαιτεί πέντε χρόνια. Μετά από αυτά, θα πρέπει οι μελλοντικοί άρχοντες, να λειτουργήσουν στην πράξη, κάτω από την παρακολούθηση των αρχόντων, μέχρι να προσεγγίσουν τα πενήντα τους χρόνια και να τους καλέσουν να αναλάβουν την εξουσία. Η μελέτη της Διαλεκτικής του Πλάτωνα, έγινε αργότερα και αντικείμενο μελέτης της κοινωνιολογίας¹²⁵. Διαμορφώνοντας το πλαίσιο στο οποίο θα διαπλαστεί η ψυχή και το πνεύμα των επικειμένων αρχόντων, ο φιλόσοφος θεωρεί ότι, μόνον η επιλεγμένη παιδεία θα

¹²⁴ Βλ. Πολιτεία 539 b 2 – d 6 . http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=111&page=103

¹²⁵ Ξηροτύρης Ν.Ι., *Η Κοινωνιολογική Σκέψη και ο Πλάτων*, Θεσσαλονίκη 1969, σελ.50-52.

μπορέσει να διαπλάσει τους ηγέτες τους ικανούς, μιας ιδανικής πολιτείας, ώστε να μη μείνουν μόνον ηγέτες πολιτικής μερίδας των πολιτών ή υπήκοοι της απληστίας τους¹²⁶. Αυτοί, είναι οι μόνοι που, με το παράδειγμά τους, οι ηθικά συγκροτημένοι, θα αγωνίζονται για τη διαμόρφωση «ἀγαθῶν πολιτῶν»¹²⁷, καθώς και για την συγκρότηση ενός ιδανικού κοινωνικού μοντέλου. Αυτό θα γίνει μέσα από την κατάκτηση της αρετής και τη μετάδοσή της στους πολίτες. Οι φύλακες, οφείλουν να μην αποδειχθούν άνθρωποι παραδόπιστοι και που εξαγοράζονται με δώρα¹²⁸, ούτε άδικοι, αλαζόνες ή δειλοί, είτε προωθηθούν στην τάξη των αρχόντων «παντελών φυλάκων», είτε μείνουν επίκουροι των αρχόντων¹²⁹. Οι φύλακες, λοιπόν, θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από σθένος ψυχικό, πνευματική δύναμη, να αγαπάνε και να έχουν συγγένεια με την αλήθεια, να έχουν αυτοκυριαρχία, να είναι ανδρείοι, θεοσεβείς¹³⁰, καθώς και συνετοί. Ο συνδυασμός αυτών των χαρακτηριστικών, κάνει τους άρχοντες να μην έχουν ψυχικές και πνευματικές ελλείψεις στα χαρακτηριστικά τους, να είναι δηλαδή «πάγκαλοι»¹³¹. Οι δυο ετούτες μορφές αγωγής που περικλείει ο Πλάτωνας, στα πλαίσια της εκπαίδευσης των φυλάκων, δηλαδή την μουσική και τη γυμναστική, προσπαθούν να συνδυασθούν, ώστε η θυμοειδής φύσις τους, να διαπλαστεί σε ανδρεία και όχι σε σκληρότητα, ενώ η φιλοσοφία, σε σύνεση και όχι σε μαλθακότητα. Και οι δυο τους, επιδιώκουν να άγουν την ψυχή και να συνδυάσουν δυο χαρακτηριστικά της φύσης τους: το «θυμοειδές» και το «φιλόσοφον». Τα μαθηματικά, προετοιμάζουν μόνο το μυαλό τους για την φιλοσοφία, διαμορφώνοντας τη σκέψη κατάλληλα, ώστε να οδηγηθεί στη γνώση, ενώ προσδίδουν γνώσεις, για την κατάκτηση της ιδέας¹³². Απώτερος σκοπός της εκπαίδευσής τους, είναι η κατάκτηση του *Αγαθού*¹³³. Η πολιτική κατάρτιση και συνετή σκέψη, προκύπτει μέσα από επίμονη πορεία και προσπάθεια για εσωτερική ενατένιση και κατάκτηση του *Αγαθού*, μέσα από τον μαθηματικό συλλογισμό και τη φιλοσοφική θεώρηση των πραγμάτων. Ο Πλάτων, υποστηρίζει ότι, η ενασχόληση με τη φιλοσοφία, βοηθά στην κατάκτηση της αρετής και τη σώφρονα προσφορά προς το κοινωνικό σύνολο. Όταν ο

¹²⁶ Βλ. *Πολιτεία* 342 e 6 – 11, 419 a 5 – 10.

¹²⁷ Βλ. *Πολιτεία* 335 a 3 – 4.

¹²⁸ Βλ. *Πολιτεία* 390 d 7 – 8.

¹²⁹ Βλ. *Πολιτεία* 414 b 1 – 5 και 486 b 6 – 8.

¹³⁰ Βλ. *Πολιτεία* 395 c 1, 487 a 4 – 5, 490 c 2, 503 c 2 – 3 και 378 e 2 – 3.

¹³¹ Βλ. *Πολιτεία* 540 c 3.

¹³² Βλ. *Πολιτεία* 510 c 1 – 511 a 1, 536 d 5 – 8.

¹³³ Βλ. *Πολιτεία* 505 a 2.

κυβερνήτης μιας πολιτείας, διαθέτει φιλοσοφική σκέψη, τότε μπορεί να οδηγηθεί και σε εσωτερική ανύψωση, αλλά και να οδηγήσει και το σύνολο στην ευδαιμονία. Αυτοί που κατορθώνουν να ανυψώσουν τα μάτια της ψυχής τους και τον εαυτό τους προς το υπέρτατο *Αγαθό*, είναι και αυτοί που μπορούν να οργανώσουν, και τη ζωή τη δική τους, αλλά και των υπολοίπων πολιτών¹³⁴. Βασικός στόχος της δράσης των αρχόντων, είναι αυτό που θεωρείται ορθότερο και συμφέρον για την πόλη. Θα πρέπει να έχει διασφαλισθεί και αυτό, προκύπτει από το ήθος τους, ότι σε κάθε περίπτωση, θα πράξουν σύμφωνα με ότι συμφέρει την πόλη, μακριά από τυχόν προσωπικές επιδιώξεις, φοβίες ή και βία. Όπως αναφέρεται, θα πρέπει να είναι δοκιμασμένοι στα εύκολα και στα δύσκολα και κανένας φόβος να μην τους κάνει να χάσουν την αγάπη για την πατρίδα¹³⁵. Αρχή τους, είναι να μην ενεργούν με βάση το προσωπικό τους συμφέρον, ούτε όμως και με αυτό των ολίγων, αλλά με εκείνο που πραγματικά συμφέρει το σύνολο¹³⁶. Θα πρέπει να είναι ταγμένοι να ζουν έναν βίο υποδειγματικό, για το κοινωνικό σύνολο, μέσα από τη συμπεριφορά του και τη δράση τους, «...ζωῆς ἀγαθῆν τε καὶ ἔμφορον»¹³⁷, ενόσω γνωρίζουν ότι επηρεάζεται άμεσα το ήθος των υπολοίπων πολιτών¹³⁸. Αν αυτοί, οι «εκλεκτοί», δεν μπορέσουν να κυβερνήσουν υποδειγματικά, τότε η πόλη, ενδέχεται και να υποστεί δυσμενείς συνέπειες, καθώς θα πέσει στα χέρια άλλων, μη χρηστών ηγετών. Η πολιτεία, οφείλει και να προετοιμάζει αυτούς τους ικανούς ηγέτες, τους άριστους, ώστε να υπηρετηθεί το συμφέρον της πόλης. Η μακροχρόνια εκπαίδευση, η πνευματικότητα μέσα στην οποία προετοιμάζονται τα πρόσωπα αυτά, η αδιάκοπη άσκηση και η συνεχής δοκιμασία, η παράπλευρη ανάπτυξη ψυχικών και πνευματικών χαρακτηριστικών, θα δώσουν τη δυνατότητα να αναδειχθούν οι άριστοι, οι οποίοι και θα αναλάβουν τις ευθύνες διακυβέρνησης της πολιτείας¹³⁹. Αυτή η αριστοκρατία, ως προς την καταγωγή των προσώπων, θα διαμορφωθεί σε αριστοκρατία του πνεύματος¹⁴⁰. Η καταγωγή των αρχόντων της πολιτείας, προέρχεται σχεδόν αποκλειστικά από την τάξη των φυλάκων και όχι από την τάξη των τεχνιτών και των γεωργών. Βέβαια, εύλογα θα σκέφτονταν κάποιος ότι, αυτό αντιβαίνει το δημοκρατικό πλαίσιο της αθηναϊκής κοινωνίας του

¹³⁴ Βλ. Πολιτεία 484 c 6 – d 3, 540 a 4 – b 1.

¹³⁵ Βλ. Πολιτεία 503 a 1 -7.

¹³⁶ Βλ. Πολιτεία 342 e 2 – 4.

¹³⁷ Βλ. Πολιτεία 521 a 4.

¹³⁸ Βλ. Πολιτεία 500 d 4 – 8.

¹³⁹ Βλ. Πολιτεία 415 b 4 – e 4, 423 d 2 – 6.

¹⁴⁰ Ασπρουλάκης Κ., ό.π., σελ.45-50.

χρυσού αιώνα. Επιπλέον, η επιλογή των αρχόντων, γίνεται πάλι από άρχοντες, χωρίς τη συμμετοχή των υπολοίπων πολιτών. Αυτή, όμως, η ιδιομορφία, έχει σαν στόχο να εξυπηρετηθεί το κοινό συμφέρον, όσο το δυνατόν καλύτερα. Η πολιτεία, οφείλει να κάνει επιλογή και να προάγει τους άριστους, εις τα αξιώματα τα υπεύθυνα, καθώς και να απαιτεί την απόδοση «τροφείων»¹⁴¹. Επίσης, αποτελεί υποχρέωση των κυβερνητών να προετοιμάζουν άξιους διαδόχους τους: φύλακες, κυβερνήτες¹⁴². Αυτή, όμως, η ακολουθία και συνέπεια, στον τρόπο επιλογής των εκλεκτών, θα βοηθήσει, ώστε να υπάρχει ορθή διοίκηση, ούτως ώστε να ευεργετηθεί ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο. Παρά ταύτα, τονίζεται στην *Πολιτεία*, ότι δεν θα πρέπει οι άρχοντες που έχουν την πλήρη δικαιοδοσία από την πολιτεία, να σφετερίζονται την εξουσία που έχουν. Δεν θα πρέπει να μεταβάλλονται, σε καμιά περίπτωση, από φίλοι και «σωτήρες», σε «ἀγρίοις δεσπότηις», εξαιτίας της πολιτικής τους δύναμης και της πνευματικής ανωτερότητας που διαθέτουν¹⁴³. Επιπλέον, οι άρχοντες που είναι «πάγκαλοι» και προέρχονται από επιλεγμένη παιδεία, έχοντας πλήρη συναίσθηση της πολιτικής τους ευθύνης, ασκούν περιοδικά την εξουσία, για να περιορίζεται ο κίνδυνος της διαφθοράς τους, από την εξουσιαστική δύναμη την οποία και διαθέτουν. Πέρα, όμως, από το γεγονός ότι, ο Πλάτωνας, δίδει μεγάλη δικαιοδοσία στους άριστους ηγέτες της πολιτείας, δεν δέχεται σε καμιά περίπτωση, να υπάρξει τυραννική διακυβέρνηση στην πόλη. Ξεκάθαρα καταδικάζει οποιαδήποτε τυραννική συμπεριφορά, ειδικά από τους άρχοντες. Μάλιστα, θεωρεί πως ο τύραννος, ο βασανιστής γονέων και της πατρίδας, κυριαρχείται από αδάμαστες επιθυμίες και επιδιώξεις, καθώς και από φόβο, ενώ είναι ανελεύθερος, άδικος και γεμάτος φθόνο, δόλιος, χωρίς φίλους και χωρίς ιερό και όσιο¹⁴⁴. Οι τιμωρίες μιας τέτοιας συμπεριφοράς, καταγράφονται στην *Πολιτεία*, για την τιμωρία που αφορά τον Αρδιαίο τον τύραννο της Παμφυλίας, κάτω στον Άδη. Εκεί, λοιπόν, τον έδεσαν χέρια και πόδια και κεφάλι μαζί, τον έσερναν γυμνό και γδαρμένο πάνω σε ασπαλάθους, αγκαθερούς θάμνους, κατασχίζοντας το κορμί του¹⁴⁵. Σε μια προσπάθεια να εφαρμόσει ο Πλάτωνας έμπρακτα την πολιτική του φιλοσοφία, σχετικά με τη διοίκηση της ιδανικής του πολιτείας, προσπάθησε να εκπαιδεύσει τον Διονύσιο τον

¹⁴¹ Βλ. *Πολιτεία* 520 b 1 – c 1 .

¹⁴² Βλ. *Πολιτεία* 540 b 2 – c 2 .

¹⁴³ Βλ. *Πολιτεία* 416 b 2 .

¹⁴⁴ Βλ. *Πολιτεία* 569 b 1 - 2, 575 c 1 – d 1 , 577 d 10 -11 , 580 a .

¹⁴⁵ Βλ. *Πολιτεία* 615 c 6 – 616 a 4 .

νεότερο, θέλοντας να τον αλλάξει, από τύραννο σε βασιλιά φιλόσοφο, καθώς και να διαμορφώσει την πολιτική ζωή στις Συρακούσες. Βεβαία, το αποτέλεσμα, χαρακτηρίστηκε από τον ίδιο, ως «πλάνη και ατυχία»¹⁴⁶, στοιχείο το οποίο και τον απογοήτευσε, όσον αφορά στην εφαρμογή του συστήματος. Όμως, πέρα από αυτά τα δεδομένα, όλο αυτό το εγχείρημα, μας δηλώνει πόσο σημαντική θεωρούσε την διαπαιδαγώγηση των αρχόντων. Αιώνες αργότερα, αναφορικά με το μύθο του Πλάτωνα, για την παραδειγματική τιμωρία του τυράννου Αρδιαίου, εμπνέεται και γράφει το ποίημά του ο Σεφέρης, σχετικά με την τύχη που περιμένει τους τυράννους. Το ποίημα «*Επί άσπαλάθων...*», είναι και το τελευταίο που συνέθεσε ο Γιώργος Σεφέρης. Αποτελεί δε, μια καταγγελία κατά της δικτατορίας και -πολύ περισσότερο- ένα πρόκριμα για τη βίαιη τιμωρία που θα έπρεπε να αποδοθεί στους μισαρούς δικτάτορες . Το καθεστώς ανελευθερίας, προκαλούσε έντονη δυσαρέσκεια στον ποιητή, ο οποίος, μέσα από έναν τυχαίο συνειρμό, φέρνει στο νου του την τιμωρία που είχε επιβληθεί στον Αρδιαίο -έναν αδελφοκτόνο και πατροκτόνο τύραννο της Παμφυλίας- όπως αυτή καταγράφεται, εις την Πολιτεία του Πλάτωνα. Είναι το τελευταίο ποίημα του Σεφέρη και δημοσιεύτηκε στο *Βήμα* (23-9-71) τρεις μέρες μετά το θάνατό του στην περίοδο της δικτατορίας. Το ποίημα, βασίζεται σε μια περικοπή του Πλάτωνα¹⁴⁷, που αναφέρεται στη μεταθανάτια τιμωρία των αδίκων και, ιδιαίτερα, του Αρδιαίου. Ο Αρδιαίος, τύραννος σε μια πόλη της Παμφυλίας, ανάμεσα σε άλλες ανόσιες πράξεις, είχε σκοτώσει τον πατέρα του και τον μεγαλύτερο αδερφό του. Γι' αυτό και η τιμωρία του, καθώς και άλλων τυράννων, στον άλλο κόσμο, στάθηκε φοβερή. Όταν εξέτισαν την καθιερωμένη ποινή που επιβαλλόταν στους αδίκους και ετοιμάζονταν να βγουν στο φως, το στόμιο δεν τους δεχόταν αλλά έβγαζε ένα μουγκρητό. *«Ο Αρδιαίος αυτός υπήρξε τύραννος σε μια πόλη της Παμφυλίας, πάνε χίλια χρόνια από τότε· είχε σκοτώσει τον γέροντα πατέρα του και τον μεγαλύτερο αδελφό του κι είχε διαπράξει, όπως έλεγαν, και άλλα πολλά ανοσιουργήματα. Είπε λοιπόν ότι ο άνθρωπος που ρωτήθηκε απάντησε πως «Δεν έχει έλθει ο Αρδιαίος κι ούτε πρόκειται να έλθει. Γιατί πραγματικά ήταν κι αυτό ένα από τα φοβερά πράγματα που είδαμε. Εκεί που είμαστε κοντά στο στόμιο έτοιμοι να βγούμε απάνω, και τα παθήματα μας όλα είχαν πάρει τέλος, τον είδαμε ξαφνικά αυτόν και μερικούς άλλους που οι*

¹⁴⁶ Βλ. *Επιστολή Ζ'* 350 d 1.

¹⁴⁷ Βλ. *Πολιτεία* 614 b 2 κ. ε.

περισσότεροί τους υπήρξαν τύραννοι· ήσαν επίσης μαζί τους και ορισμένοι ιδιώτες, από αυτούς που είχαν διαπράξει μεγάλα ανομήματα. Φαντάζονταν ότι θα ανέβαιναν πια κι αυτοί, το στόμιο όμως δεν τους δεχόταν αλλά μούγκριζε κάθε φορά που κάποιος από 'κείνους τους έτσι αθεράπευτα αχρείους ή από όσους δεν είχαν τιμωρηθεί αρκούντως για τα κρίματά τους επιχειρούσε να βγει επάνω. Εκεί πια, είπε, άνδρες αγριωποί που φάνταζαν σαν γλώσσες φωτιάς και στέκονταν πλάι στο άνοιγμα, ακούγοντας το μουγκρητό, άλλους μεν τους έπιαναν και τους τραβούσαν, τον Αρδιαίο όμως και μερικούς άλλους, αφού τους έδεσαν χειροπόδαρα, μαζί και το κεφάλι, τους έβαλαν κατάχαμα και τους έγδαραν, έπειτα τους τράβηξαν έξω από το δρόμο, στο πλάι, σέρνοντάς τους απάνω σε ασπαλάθους, κι εξηγούσαν κάθε φορά στους περαστικούς γιατί το έκαναν αυτό και ότι τους πήγαιναν να τους ρίξουν στον Τάρταρο».

(μτφρ. Σκουτερόπουλος)

Ο Σεφέρης εμπνέεται από την Πολιτεία και θεωρεί πιθανή την επανάσταση του ελληνικού λαού έναντι στην τυραννία των Συνταγματαρχών . Οι τύραννοι κάθε εποχής τιμωρούνται αυστηρά και έχουν συνήθως βασανιστικό τέλος . Αυτό είναι το μήνυμα που θέλει ο ποιητής να απευθύνει προς αυτούς και επιθυμεί την αφύπνιση του λαού και γράφει: *Ήταν ωραίο το Σούνιο τη μέρα εκείνη του Ευαγγελισμού/πάλι με την άνοιξη./Λιγιστά/πράσινα φύλλα γύρω στις σκουριασμένες πέτρες/το κόκκινο χόμα κι/ασπάλαθοι/δείχνοντας έτοιμα τα μεγάλα τους βελόνια/και τους κίτρινους ανθούς./Απόμακρα οι αρχαίες κολόνες, χορδές μιας άρπας αντηχούν ακόμη .../Γαλήνη./- Τι μπορεί να μου θύμισε τον Αρδιαίο εκείνον;/Μια λέξη στον Πλάτωνα/θαρρώ, χαμένη στου μυαλού τ' αυλάκια:/τ' όνομα του κίτρινου θάμνου/δεν άλλαξε από εκείνους τους καιρούς./Το βράδυ βρήκα την περικοπή:/'Τον έδεσαν χειροπόδαρα' μας λέει/«τον έριξαν χάμω και τον έγδαραν/τον έσυραν παράμερα τον καταξέσκισαν/απάνω στους αγκαθερούς ασπάλαθους/και πήγαν και τον πέταξαν στον Τάρταρο, κουρέλι»./Έτσι στον κάτω κόσμο πλέρωνε τα κρίματά του/ο Παμφύλιος Αρδιαίος ο πανάθλιος Τύραννος. [31 του Μάρτη 1971]*

12. Η Εκπαίδευση των Παιδιών και των Γυναικών στην Πολιτεία

Όσον αφορά στην αντίληψη του Πλάτωνα, σχετικά με τις γυναίκες, θεωρεί ότι, είναι όμοια η φύση τους με τους άντρες και: «...δεν υπάρχει λοιπόν, κανένα έργο απ' όσα αναφέρονται στη διοίκηση της πολιτείας που να ανήκει στη γυναίκα επειδή είναι γυναίκα, ούτε στον άντρα επειδή είναι άντρας, αλλά είναι το ίδιο μερασμένες οι φυσικές

προδιαθέσεις και στα δύο φύλα, και το ίδιο είναι πλασμένη από τη φύση η γυναίκα να παίρνει μέρος σ' όλα τα επιτηδεύματα, το ίδιο και ο άντρας, μόνο πως σε όλα είναι η γυναίκα πιο αδύνατο πλάσμα από τον άντρα¹⁴⁸ ...οι γυναίκες θα πρέπει να εκλέγονται από την αριστοκρατική τάξη, για να συνοικούν και να φρουρούν την πόλη, μαζί με τους άνδρες-φύλακες, γιατί είναι ικανές και συγγενείς με αυτούς, ως προς τη φύση τους»¹⁴⁹.

Επιπλέον, πιστεύει στην κοινοκτημοσύνη των παιδιών και των γυναικών. Καταργεί την οικογένεια, διότι δεν μπορεί να την απορρίψει ως θεσμό, τόσο νομικά όσο και ηθικά. Περιορίζει την κοινοκτημοσύνη γυναικών και ανδρών, όσον αφορά στην τάξη των φρουρών, οι οποίοι υπηρετούν το κράτος, ενώ δεν την επεκτείνει στον υπόλοιπο εργαζόμενο πληθυσμό. Υπάρχει μια ομοιότητα της πολιτείας του Πλάτωνα με τη Σπαρτιατική, όσον αφορά το θέμα της οικογένειας, στην τάξη των αρχόντων, καθώς ενσωματώνει, στη φιλοσοφία της πόλης του, το έθιμο των γευμάτων, τα οποία είναι κοινά, για τους άνδρες¹⁵⁰, ενώ περιορίζει μόνο στην τάξη των φρουρών, την κοινοκτημοσύνη των γυναικών και των παιδιών, που υπηρετούν το κράτος και δεν το προχωρεί στο πλήθος των εργαζομένων κατοίκων.

Όσον αφορά τις γυναίκες, οι οποίες προορίζονται για τους φύλακες, ουσιαστικά δεν θα είναι μόνο σύζυγοι, αλλά και φύλακες¹⁵¹. Ο Πλάτων θεωρεί ότι, οι γυναίκες είναι πιο αδύναμες από τους άντρες, αλλά δεν πιστεύει ότι θα πρέπει να μένουν κλεισμένες σπίτι και να γεννούν και να μεγαλώνουν τα παιδιά, σύμφωνα με την παραδοσιακή άποψη. Τις θεωρεί κατώτερες από τους άντρες, ως προς τη δύναμη, αλλά έχει την πεποίθηση ότι, μπορούν και αυτές, να λάβουν μέρος, στη φύλαξη της πόλης. Εφόσον, λοιπόν, αναλάβουν το ίδιο έργο με αυτό που θα αναλάβουν και οι άντρες, τότε θα πρέπει και να εκπαιδευθούν ανάλογα με αυτούς. Να εκπαιδευτούν με τη μουσική και τη γυμναστική, δηλαδή, αλλά και με τη στρατιωτική εκπαίδευση. Αυτές, φυσικά, θα είναι οι γυναίκες της άρχουσας τάξης. Αυτός ο τρόπος εκπαίδευσης, αποτελεί νεωτερισμό, για την εποχή του, ειδικά όταν θα έπρεπε να γυμνάζονται και αυτές, γυμνές μαζί με τους άντρες. Αυτή τη συνήθεια, τη βρίσκουμε, για πρώτη φορά, στην Κρήτη και, αργότερα, στη Σπάρτη. Από εκεί, ο Πλάτωνας, την ενσωμάτωσε στο έργο του.

¹⁴⁸ Βλ. *Πολιτεία* 455 d 6 – e 2 . http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=111&page=63

¹⁴⁹ Σακκάς Ν.Δ., ό.π., σελ.130.

¹⁵⁰ Βλ. *Πολιτεία* 416 e 3 .

¹⁵¹ Βλ. *Πολιτεία* 451d 4 – e 2 .

Το γεγονός ότι, ο Πλάτωνας δέχτηκε και τις γυναίκες να εκπαιδεύονται με τον ίδιο τρόπο με τους άντρες, δεν σημαίνει ότι αλλοιώνεται η βάση του έργου του. Απλά, ο καθένας ακολουθεί την κλίση που του παρέχει η φύση του. Η υπεροχή του άντρα, μπορεί να είναι εμφανής, αλλά κάθε έργο θα μπορούσε να εκτελεστεί και από γυναίκες, αλλά και από άντρες, αντίστοιχα¹⁵².

Οι γυναίκες, θεωρεί, ότι θα μπορούσαν άριστα να ασχοληθούν με την ιατρική ή τη μουσική, αλλά και με τον αθλητισμό ή και τη χρήση των όπλων¹⁵³. Ο τρόπος αυτός της εκπαίδευσεως των γυναικών, στη μουσική και την γυμναστική, όπως αναφέρει, δεν είναι αντίθετη προς τη φύση τη γυναικεία. Επιπλέον, θεωρεί πως, αυτή η ομοιότητα, στην αγωγή γυναικών και ανδρών, βοηθά στην ενότητα της κοινωνίας και μας ωθεί να κατανοήσουμε τη διαφορά δύναμης και ανωτερότητας που υπάρχει, ανάμεσα στους άρχοντες και το λαό/υπηκόους¹⁵⁴.

13. Η Παιδεία, μέσα από την Επιστήμη και τη Φιλοσοφία

Η εκπαιδευτική διαδικασία, ξεκινάει με τη «λογιστική τε καί ἀριθμητική»¹⁵⁵. Με τον ορό «λογιστική», εννοούμε την πρακτική αριθμητική, η οποία και αποτελεί απαραίτητο εφόδιο, για τον άνθρωπο, στην καθημερινότητά του, ώστε να μπορεί να κάνει τους υπολογισμούς τους στις συναλλαγές του¹⁵⁶. Όμως, δεν πρέπει να διδάσκεται αποκλειστικά και μόνο γι' αυτό τον λόγο, αλλά κυρίως γιατί βοηθά το πνεύμα να κινείται, ενώ ωθεί την ψυχή να βρίσκεται σε κατάσταση απορίας και να αναζητά τους αριθμούς και την πραγματική αλήθεια.

Τον ίδιο σκοπό, εκπληρώνει και η γεωμετρία. Στόχος της δεν είναι να χρησιμοποιηθεί στη διαμόρφωση στρατοπέδων ή για τη διαμόρφωση στρατευμάτων, αλλά γιατί διαμορφώνει το έδαφος και το πνεύμα, ώστε να βρεθεί στην πορεία για να βλέπει προς τα πάνω.

Επιπρόσθετο επόμενο μάθημα, εις την εκπαιδευτική διαδικασία, αποτελεί και η αστρονομία. Το συγκεκριμένο μάθημα, τοποθετείται ως ένα από τα σημαντικά,

¹⁵² Βλ. Πολιτεία 455c 4 – d 5 .

¹⁵³ Βλ. Πολιτεία 455 e 6 – 456 a 3 .

¹⁵⁴ Jaeger W., ό.π., σελ.308-311.

¹⁵⁵ Βλ. Πολιτεία 525 a 9 .

¹⁵⁶ Βλ. Πολιτεία 522 e 3 -4 .

καθώς δεν στοχεύει στη γεωργία, τη ναυτιλία¹⁵⁷ ή τη στρατηγική, αλλά βοηθά την ψυχή να μπορεί να βλέπει προς τις ιδέες και να οδηγείται από τα αντικείμενα του φθαρτού αυτού κόσμου, στον χώρο αυτόν¹⁵⁸.

Ακόλουθο μάθημα στη σειρά, αποτελεί και η αρμονία. Ο παιδαγωγικός της χαρακτήρας, γίνεται αντιληπτός, όπως και οι άλλες επιστήμες, δηλαδή οντολογικά. Έτσι, σύμφωνα με τη διδασκαλία της, αντικείμενο αποτελεί το ποιοι αριθμοί είναι αρμονικοί μεταξύ τους και γιατί. Η αξιολόγηση και η αξία αυτών των μαθημάτων, γίνεται αντιληπτή, μέσα από τη συνθετική τους εξέταση, ώστε να αντιληφθεί κάποιος τη μεταξύ τους σχέση και συνάφεια.

Όμως, η κυρίως παρουσία της παιδείας, είναι η *Διαλεκτική*. Εάν εξετάσουμε, σε σχέση με αυτήν την επιστήμη, και τις υπόλοιπες γνώσεις, όπως το σύστημα των μαθηματικών, τότε εκείνες θα παρουσιαστούν λιγότερο άξιες και σημαντικές από αυτήν. Η *Διαλεκτική*, λοιπόν, παρουσιάζεται ως το κορυφαίο των μαθημάτων, μάθημα το οποίο και διαμορφώνει τις συνθήκες για την κατάκτηση του *Αγαθού*. Μέσα από τη διδασκαλία της, είναι δυνατόν να εισαχθεί στο ανθρώπινο πνεύμα, η «σοφία», καθώς επίσης και η «φρόνησις», οι οποίες αποτελούν κορυφαίες αρετές, που βασίζονται στην «ανδρεία» και τη «σωφροσύνη».

Την δε αξίωση και την κατάκτησή της, είναι προορισμένοι να αγωνίζονται: «...οί ἐν τῇ πόλει κυρίους τῶν μεγίστων εἶναι»¹⁵⁹.

¹⁵⁷ Ισηγόνης Α., ό.π., σελ.57-58.

¹⁵⁸ Βλ. *Πολιτεία* 529 a 1 – 2 .

¹⁵⁹ Δεσποτόπουλος Κ.Ι, *Πολιτική Φιλοσοφία του Πλάτωνος*, ό.π., σελ.93-96.

14. Η Μουσική Παιδεία

Η μουσική παιδεία, αποτελούσε, κατά την αρχαιότητα, βασικό στοιχείο στην αγωγή των νέων. Η μορφωτική της αξία, αναγνωρίζεται και από τον Πλάτωνα, καθώς επιδρά άμεσα στην ηθική, αλλά και στην πνευματική ανάπτυξη των εκπαιδευομένων¹⁶⁰.

Αποτελείται από τρία στοιχεία: τον λόγο, την αρμονία και το ρυθμό. Με την πρώτη μορφή, παρουσιάζεται ο λόγος, στα μικρά παιδιά, ως μύθος. Απαιτείται δε, κατά τον φιλόσοφο, μια προσεκτική επιλογή των μύθων, ενώ θεωρεί ότι, πρώτιστο έργο των εκπαιδευτών, αποτελεί η επίβλεψη εκείνων οι οποίοι κατασκευάζουν μύθους, ήτοι των μυθοποιών. Ασκείται λογοκρισία, προς τους μυθοποιούς, κατά τρόπο αυστηρό.

Ο παιδαγωγός, από την πλευρά του, θα πρέπει να εγκρίνει τους μύθους και να απομακρύνει τους κακούς: *«Θα επιτρέψομε λοιπόν έτσι εύκολα ν' ακούουν τα παιδιά τούς όποιους λάχει μύθους, που τους έπλασαν όποιοι λάχουν, και να δέχονται μες στη ψυχή των εντυπώσεις ως επί το πλείστον αντίθετες από τις ιδέες που θα παραδεχτούμε πως πρέπει να έχουν, όταν γίνουν τέλειοι άντρες;»*¹⁶¹.

(μτφρ. Γρυπάρης)

Συμβουλεύει, επίσης, τις μητέρες ότι, θα πρέπει να μην αναφέρουν μύθους, οι οποίοι παρουσιάζουν τους Θεούς να έρχονται τη νύχτα ως φαντάσματα. Και τούτο διότι, με τον τρόπο αυτόν, πράττουν ανόσια προς τους Θεούς και τα παιδιά, από την πλευρά τους, αποκτούν φοβίες¹⁶².

Επιπλέον, θα πρέπει να ελέγχονται, ακόμα και τα ποιήματα και αυτά τα έπη του Ομήρου, γιατί σε αυτά παρουσιάζονται: *«Γιατί ο νέος άνθρωπος δεν είναι σε θέση να διακρίνει τί είναι αλληγορικό και τί δεν είναι, αλλά οι γνώμες που θα ενστερνιστεί σ' αυτή την ηλικία δύσκολα αλλάζουν κι έχουν την τάση να γίνονται ανεξίτηλες»*¹⁶³.

(μτφρ. Σκουτερόπουλος)

Κατά τον Πλάτωνα: *«...ο ρυθμός και η αρμονία, εισχωρούν στα τρίςβαθα της ψυχής κι αδράχνοντάς την με δύναμη μεγάλη φέρνουν μέσα της ευπρέπεια»*¹⁶⁴ (μτφρ.

¹⁶⁰ Ασπρουλάκης Κ., ό.π., σελ.32.

¹⁶¹ Βλ. *Πολιτεία* 377 b 5 – 9 . http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=111&page=27

¹⁶² Βλ. *Πολιτεία* 381 e 1 – 6 .

¹⁶³ Βλ. *Πολιτεία* 378 d 7 – e 1 .

¹⁶⁴ Βλ. *Πολιτεία* 401 d 5 – e 1 .

Σκουτερόπουλος) Γι' αυτό και επιλέγει, με αυστηρό τρόπο, τα όργανα και τους μουσικούς ρυθμούς. Κυρίως, προτιμά τους ρυθμούς, ιδίως τους απλούς, οι οποίοι καλλιεργούν την καλοσύνη ενός ανθρώπου, με ανδρεία ψυχή. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, η μουσική με ήπια αρμονία, μπορεί να κάνει ηπιότερη την ψυχή, ακόμη και του πιο σκληρού ανθρώπου: «...*χρησίμων ἐξ ἀχρήστου καὶ σκληροῦ ποιεῖ*».

Απορρίπτονται δε, οι μελωδίες και οι αρμονίες εκείνες, οι οποίες σχετίζονται με θρήνους, καθώς και οι μαλθακές και οι χαλαρές μελωδίες, όπως είναι οι ιωνική και η λυδική, ενώ αποδέχεται τη δωρική και τη φρυγική. Ο διαχωρισμός αυτός, γίνεται για τον εξής λόγο: θεωρεί ότι, η δωρική διαμορφώνει τον ανδρείο χαρακτήρα, ώστε να μπορεί να μάχεται τη συμφορά και η δεύτερη, διαμορφώνει το συναίσθημα που καλλιεργείται από τη θρησκευτικότητα¹⁶⁵.

Παράλληλα με τη μουσική, απαιτεί και τις ανάλογες αλλαγές, και στα μουσικά όργανα¹⁶⁶. Από τα όργανα, αποδέχεται τη λύρα και την κιθάρα για τους αστούς, τη σύριγγα για τους ανθρώπους του αγρού, ενώ δεν αποδέχεται τα πολύχορδα όργανα, καθώς και τα όργανα εκείνα, τα οποία και παρέχουν πολλές αρμονίες¹⁶⁷.

Στα πλαίσια της μουσικής παιδείας, συμπεριλαμβάνεται και η εκμάθηση του τόνου και του στίχου, αλλά και της ποίησης. Ωστόσο, πάνω από όλα, δίνεται έμφαση στην αγάπη προς το ωραίο. Η μουσική παιδεία στον Πλάτωνα, έχει ουσιαστικά άμεση σχέση με την αισθητική και το ωραίο.

Βέβαια, η θεωρία του, έχει έρθει σε αντίθεση με τη θεωρία του Αριστοτέλη, ο οποίος θεωρεί ότι, θα πρέπει και να επιλέγεται η κατάλληλη μουσική παιδεία, η παιδεία δηλαδή που ταιριάζει στον καθένα, ιδίως εκείνη η οποία και είναι κατάλληλη για τους νέους και όχι να υπάρχει αυτός ο περιορισμός που επιβάλλει ο Πλάτωνας, με τις δωρικές και φρυγικές μουσικές αρμονίες¹⁶⁸.

Στον Πλάτωνα, η μουσική αγωγή, βρίσκεται στην ευθύνη της πολιτικής εξουσίας και δεν αφήνει στην τύχη της, την επιλογή αυτής, στα χέρια οποιουδήποτε μυθοποιού, καθώς επίσης και την επιλογή τυχαίων μύθων¹⁶⁹. Τάσσεται δε, εις το πλευρό της αυστηρής μελωδίας, ακολουθώντας τη βασική παράδοση, με απλές βασικές μορφές μελωδίας.

¹⁶⁵ Βλ. *Πολιτεία* 399 a 5 – c 1 .

¹⁶⁶ Ισηγόνης Α., ό.π., σελ.56-57.

¹⁶⁷ Βλ. *Πολιτεία* 399 c 10 – d 9 .

¹⁶⁸ Ασπρουλάκης Κ., ό.π., σελ.33.

¹⁶⁹ Ξηροτύρης Ν.Ι., ό.π., σελ.47.

Υποστηρίζει, επίσης, ότι η μουσική, θα πρέπει και να συνοδεύει το κείμενο, με αυστηρά σοβαρό τρόπο. Κάθε τι το περίεργο στη μουσική, το οποίο και ξεφεύγει από τα πλαίσια τα οποία έχει προσδιορίσει, θα πρέπει και να αποφεύγεται, καθώς ο ρυθμός και η μελωδία, διεισδύουν στην ψυχή του ανθρώπου, τη διαμορφώνουν, τη διαπλάθουν και, ανάλογα με το ρυθμό της, της δίνουν ένα συγκεκριμένο σχήμα, το οποίο και διέπεται από μια ωραία, ευγενική μορφή¹⁷⁰

¹⁷⁰ Ξηροτύρης Ν.Ι., ό.π., σελ.47.

15.Ο Ρόλος της Ποιήσεως και οι απόψεις για τη Γυμναστική

Ο ρόλος της ποιήσεως, εις την εκπαιδευτική δραστηριότητα των νέων, ήταν καταλυτικός. Δεν θα μπορούσαμε, ωστόσο, να συνάγουμε ότι, αποτελούσε κάτι το ρηξικέλευθο, για τον 4^ο π.Χ. αιώνα. Ήδη γνωρίζουμε ότι, αποτελούσε βασικό τμήμα της εκπαίδευσης, το να ακολουθείται η παιδεία από αποσπάσματα του Ομήρου, μέχρι και τις νεότερες εποχές.

Ο Πλάτωνας, απέναντι στην ποίηση, υιοθετεί μια στάση αμφιλεγόμενη. Εις την κριτική του, την οποία και ασκεί στην ποίηση, χρησιμοποιεί κριτήρια όχι αισθητικά, αλλά ηθικά και λογικά¹⁷¹. Μάλιστα, υιοθετεί μια αυστηρή στάση, απέναντι στους ποιητές. Θεωρεί, ειδικότερα, ότι στην *Πολιτεία*, είναι θεμιτό να θαυμάζουμε τον ποιητικό λόγο και τους ποιητές, αλλά δεν είναι θεμιτό να τον αποδεχθούμε ως μέλος της. Προτιμά, συνεπώς, να παραμένει στην πόλη κάποιος άνθρωπος που δεν έχει κατεξοχήν ως έργο του τη μίμηση, αλλά μιμείται τον λόγο ενός ανθρώπου ηθικού και χρηστού και, που στο λόγο του, υπάρχει ηθικό περιεχόμενο, το οποίο και είναι σύμφωνο με εκείνο το οποίο και έχει κατονομασθεί ως το πλέον αρμόζον, για την πόλη¹⁷².

Συγκεκριμένα, αναφερόμενος εις τους βασικούς ποιητές, οι οποίοι αποτελούσαν μέρος της κλασικής αγωγής των νέων, δηλαδή τον Ησίοδο και τον Όμηρο, ο Πλάτωνας τους αποδιώχνει από την *Πολιτεία* του. Το σκεπτικό του, είναι ότι, ο Πλάτωνας, με το έργο του, την επική του *Θεολογία*, εμφανίζει αλλοιωμένους και τους Θεούς και τους ήρωες. Θεωρεί πως οι παρουσίες των Θεών, όπως του Κρόνου και του Ουρανού, οι αντιδικίες και οι έριδες, αποτελούν κακό παράδειγμα για τα παιδιά και κυρίως για τους ανθρώπους που πρέπει να κυβερνήσουν, καθώς τους παρουσιάζουν μια κακή προοπτική, η οποία και χαρακτηρίζεται ως μη συμβατική, για τη συμβίωση, μέσα στην πολιτεία του. Το μοτίβο το οποίο και παρουσιάζεται, π.χ. στον Όμηρο, με τις αντιδικίες των Θεών, τις δολοπλοκίες και τις εμπάθειες, αποτελεί αρνητικό πρότυπο και, γι' αυτό τον λόγο, απομακρύνεται θεωρητικά από την αγωγή στη πολιτεία του. Όλα αυτά, πιστεύει πως επιδρούν αρνητικά, στον ψυχισμό των νέων¹⁷³. Έχει επίσης σχηματίσει τη γνώμη ότι, οι συμπεριφορές που παρουσιάζει στον τρωικό πόλεμο, τα γεγονότα και οι συμπεριφορές, δεν προωθούν την αγωγή των

¹⁷¹ Βλ. *Πολιτεία* 607 a 1 – e 2 .

¹⁷² Βλ. *Πολιτεία* 398 a 1 - b 4 .

¹⁷³ Βλ. *Πολιτεία* 378 a 1 – e 1 .

νέων, αλλά προωθεί την αγένεια και το ψέμα. Τα στοιχεία ετούτα, αποτελούν κατεξοχήν κακό θεμέλιο, για την θεμελίωση ιδανικής της πολιτείας¹⁷⁴.

Ο Πλάτων, υποστηρίζει ότι, οι ποιητές, είναι απλοί μιμητές. Ειδικότερα, μεταξύ άλλων, και ο Όμηρος, είναι μιμητές κακοί, των απεικασμάτων της αρετής και των στοιχείων/αντικειμένων, τα οποία και πραγματεύονται, μέσα στον ποιητικό τους λόγο. Αυτή, λοιπόν, η ενέργειά τους, δεν έχει καμιά σχέση με την αλήθεια. Αντιθέτως, η ποίηση, με τον τρόπο τον οποίο και ενεργεί, παρουσιάζει την αλήθεια στην απέναντι πλευρά, από αυτή που παρουσιάζονται οι ιδέες και ο κόσμος τους. Επιπλέον, καταγγέλλει την ποίηση, διότι εκείνη σχετίζεται, κατά το πιστεύω του, με το αισθησιακό μέρος του ψυχισμού και όχι με τη λογική, τον λόγο. Ο Πλάτωνας, εξορίζει κάθε είδος της ποιήσεως, από την πολιτεία. Πιστεύει δε, ότι ο ποιητής, είναι ένας απλός μιμητής ο οποίος, με το έργο του, ενασχολείται και ξυπνά το κατώτερο μέρος της ψυχής, το οποίο όμως αν ενδυναμωθεί, θα καταστρέψει τη λογική της φύση. Από τη στιγμή που ο κάθε πολίτης, αποτελεί φορέα της πολιτείας, αν η αγωγή του περιέχει την ποίηση ως τέχνη μιμήσεως, τότε θα διαμορφώσει την ψυχή του με μια κακή εικόνα της πολιτείας.

Αρνείται, λοιπόν, κάθε μιμητική τέχνη που περιέχει την αντιγραφή μέσα της, γιατί όπως πιστεύει, κάθε πολίτης θα πρέπει να έχει τη δική του ψυχική αγωγή, η οποία και είναι διαμορφωμένη, μέσα από τη δική του αρετή και όχι μέσα από κάποιο άλλο πρόσωπο. Όταν ο πολίτης έχει τη δική του αυτονομία και ασχολείται με την απόκτηση της δικής του αρετής, τότε δύναται να ασχοληθεί και με την αρετή του συνόλου της πολιτείας. Όταν ασχολείται με πολλά δεδομένα, τότε θεωρεί ότι αποπροσανατολίζεται και, ο δε νους του, αμβλύνεται. Τα άτομα, θα πρέπει να έχουν μια πνευματική αυτονομία και αυτό, θα το αποδείξουν, και με τη δράση τους. Στο θέμα της μίμησης, το μόνο που θεωρεί ως σωστό, στην προκειμένη περίπτωση για τους φύλακες, είναι να μπορέσουν να μιμηθούν προσωπικότητες οι οποίες και διακρίνονται για τη φύση τους, το πνεύμα τους, την ωριμότητά τους, καθώς και τη σωφροσύνη τους¹⁷⁵. Γι' αυτό τον λόγο, η ποίηση θα πρέπει να υπηρετεί το άριστο. Δεν μπορούμε, στο σημείο αυτό, να σχηματίσουμε την άποψη ότι, αποδιώχνει την

¹⁷⁴ Βλ. *Πολιτεία* 392 c 1 – 6 .

¹⁷⁵ Βλ. *Πολιτεία* 395 c 3- 5 .

ποίηση από την πολιτεία του, απλά την τοποθετεί σε φιλοσοφικό επίπεδο, καθώς επιθυμεί να εκφράζει την αλήθεια. Την επιθυμεί, κατά συνέπεια, ως: «*όχημα των φιλοσοφικών ιδεών*»¹⁷⁶.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την παιδευτική φιλοσοφία του, ο Πλάτωνας θεωρεί την ποίηση, ως κίνδυνο για το μοντέλο της πολιτείας που αυτός οικοδόμησε και της παιδείας που ήθελε να παρέχεται, σε αυτούς, τους «εκλεκτούς», της πολιτείας του¹⁷⁷.

Οι ποιητές, θεωρούνται ως νεωτεριστές, οι οποίοι και μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο την αυστηρή αγωγή της πολιτείας. Αποδέχεται αυστηρά τους ύμνους προς τους Θεούς και τα άσματα τα οποία και δημιουργούνται, για να επαινούν τις γενναίες πράξεις ανδρών¹⁷⁸. Δεν συμφωνεί δε, με όσους παρουσιάζουν τον Όμηρο ως καθοδηγητή στην παιδεία σπουδαίων ανδρών, που μπορεί επίσης και διαμορφώνει τις ανθρώπινες συμπεριφορές¹⁷⁹.

Μέσα στο έργο του, στους διαλόγους του, παρουσιάζει κάθε φορά, και μια διαφορετική θέση. Στο τρίτο βιβλίο της *Πολιτείας*, εμφανίζονται οι ποιητές να παρουσιάζουν στα έργα τους το «αγαθό ήθος»¹⁸⁰, η ποιητική τέχνη αποδίδεται θετικά, μόνον όταν αναφέρεται στο *Αγαθό*. Στο δέκατο βιβλίο του, αναφορικά με την τραγωδία και την τέχνη την ποιητική της μίμησης, αναφέρει ότι, αυτή είναι «*λωβή τῆς διανοίας*», όταν αυτοί που διαβάζουν και ασχολούνται με εκείνην, δεν έχουν σαφή εικόνα των έργων αυτών και του χαρακτήρα τους. Γι' αυτό τον λόγο, μάλλον, η απομάκρυνσή της από την πόλη, αποτελεί λογική ενέργεια¹⁸¹.

Παρατηρώντας το έργο του Πλάτωνα, ωστόσο, δεν δύναται και να λεχθεί ότι, είναι εξαντλητικά αρνητικός, απέναντι στην ποίηση. Και τούτο, διότι παραθέτει ορισμένα αποσπάσματα από τον Όμηρο, τον Πίνδαρο, τον Ησίοδο, τον Αισχύλο κ.α., ώστε να μπορέσει να ενισχύσει τα λεγόμενα του και να εμβαθύνει εις την σκέψη του. Επιπλέον, δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει ότι, ο ίδιος στα νιάτα του, ασχολήθηκε και με την ποίηση, με αποτέλεσμα ο λόγος του, να εμπεριέχει μια ποιητική υφή και,

¹⁷⁶ Ασπρουλάκης Κ., ό.π., σελ.29-32.

¹⁷⁷ Βλ. Stenzel J., *Platon als Erzieher*, Leipzig 1927.

¹⁷⁸ Βλ. *Πολιτεία* 607 a 3 – 5 .

¹⁷⁹ Βλ. *Πολιτεία* 598 d 7 - 600 e 2 .

¹⁸⁰ Βλ. *Πολιτεία* 401 b 1 – 3 .

¹⁸¹ Βλ. *Πολιτεία* 595 b 3-7 .

γενικότερα, να έχει την τάση να ελκύεται από τον ποιητικό λόγο¹⁸². Ο ίδιος, μάλιστα, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι: «...φιλία γέ τις με καί αιδώς έκ παιδός ἔχουσα περί Ὀμήρου»¹⁸³.

Στα πλαίσια διαμόρφωσης του εκπαιδευτικού προγράμματος του Πλάτωνα, συγκαταλέγεται και η παρουσία της γυμναστικής. Η γυμναστική, μάλιστα, είναι και αυτή, η οποία συντελεί στην ομαλή σωματική ανάπτυξη η οποία, σε συνεργασία με τη μουσική, η οποία αναφέρεται στην αγωγή του ψυχισμού του ατόμου, συντελεί με τη σειρά της, στην ομαλή ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Κατά τον Πλάτωνα, και η αγωγή της ψυχής, αλλά και αυτή του σώματος, αποτελούν αδιαχώριστα στοιχεία, καθώς συμβάλλουν στην ολοκληρωμένη διαμόρφωση της προσωπικότητας. Αν τυχόν τα διαχώριζε τότε, θα μπορούσε και να χαθεί η ισορροπία, ή θα έκλεινε προς την πλευρά της μονομερούς ανάπτυξης του σώματος ή στη μονομερή ανάπτυξη της ψυχής. Το αποτέλεσμα, θα ήταν η διαμόρφωση μιας παιδείας η οποία, είτε θα είχε κλίση προς τη σκληρή και αυστηρή Σπαρτιατική αγωγή, είτε προς μια αγωγή η οποία και θα χαρακτηρίζονταν από ηπιότητα και μαλθακότητα των προσώπων¹⁸⁴.

Γι' αυτό, λοιπόν, και οι δυο τομείς της αγωγής, θα πρέπει και να στρέφονται προς το πνεύμα, προς μια κατεύθυνση και κοινή πορεία.

Όσον αφορά την εκπαίδευση των φυλάκων, ο Πλάτωνας τη συνδυάζει πάντοτε με πολιτικούς συλλογισμούς. Οι παραδοσιακές αξίες και θεωρίες απέναντι στη λειτουργία της γυμναστικής και της μουσικής, καθώς και ο διαχωρισμός αυτών, ότι δηλαδή η γυμναστική αναφέρεται στην αγωγή του σώματος, ενώ η μουσική στην αγωγή του πνεύματος, δεν τον καλύπτουν. Πάνω από όλα, τη βασική προτεραιότητα, την έχει η αγωγή της ψυχής. Αυτή είναι που μπορεί και να διαμορφώσει το πνεύμα και, εν συνεχεία, το σώμα. Γι' αυτό τον λόγο, θα πρέπει και η γυμναστική, να συνδυαστεί άριστα με τη μουσική αγωγή. Και οι δυο, θα πρέπει να άγουν το θυμοειδές τμήμα της ψυχής¹⁸⁵.

¹⁸² Βλ. *Πολιτεία* 607 c 3 – d 1 .

¹⁸³ Βλ. *Πολιτεία* 595 b 9 – 10 .

¹⁸⁴ Tsakonas D., *Platon und der Sozialismus. Beitrag zur Geschichte der sozialen Theorien mit Bezug auf die Gegenwart*, Bonn 1959, σελ.27 κ.ε.

¹⁸⁵ Βλ. *Πολιτεία* 404 e 4 – 5 .

Από μόνη της η γυμναστική, κάνει κακό στο σώμα, ενώ από μόνη της η μουσική, καθιστά μαλθακή την ψυχή. Πιστεύει πως η γυμναστική αγωγή που θα πρέπει να έχουν οι φύλακες, δεν θα πρέπει να είναι όπως αυτή των αθλητών, αλλά θα πρέπει να τους προετοιμάζει, ώστε να είναι ικανοί να αντιμετωπίσουν τις συνθήκες πολέμου, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τυχόν εξωτερικό κίνδυνο/εχθρό.

Με αυτό το σκεπτικό ο Πλάτωνας, υποστηρίζει ότι, ο τρόπος διαβίωσης αυτής της συγκεκριμένης τάξης, θα πρέπει να είναι απλός, καθώς οποιαδήποτε ποικιλομορφία στη μουσική αγωγή, μπορεί να γεννήσει τη φθορά, την ασυδοσία και τη φυγή από την πειθαρχία που επιδίωκε ο Πλάτων, στην αγωγή τους, όσον αφορά την καλλιέργεια της ψυχής. Κάτι ανάλογο, θεωρεί ότι προκαλεί και ο πολυτελής τρόπος ζωής, όσον αφορά το σώμα, αλλά και την κοινωνία, στα πλαίσια της ιδανικής πολιτείας του¹⁸⁶.

Παράλληλα με την αγωγή και τη γυμναστική παιδεία, διαμορφώνεται και η «διάνοια», αποκτώντας έτσι μια κατεύθυνση: «...τά περί τό σῶμα ἀκριβολογεῖσθαι»¹⁸⁷. Ο Πλάτωνας, αποδοκιμάζει τη μέθη¹⁸⁸, αλλά και τη διατροφή (τη λεγόμενη «δίαιτα»), την ειδική των αθλητών. Αυτή θεωρεί ότι είναι: «...ὑπνώδης... καί σφαλερά πρός τήν ὑγείαν»¹⁸⁹.

Συν τοις άλλοις, όσον αφορά τις διατροφικές συνήθειες, ο Πλάτωνας προτείνει την απομάκρυνση από τα φαγητά εκείνα, τα οποία και έχουν γλυκιά γεύση, τα υπέρ-εύγευστα, ενώ προτείνει και αποστασιοποίηση από τις ερωτικές συνήθειες και την τριφυλή ζωή¹⁹⁰.

Ο άρχοντας της πόλης του, θα πρέπει και να διατηρεί μίαν ισορροπία ανάμεσα στη γυμναστική και τη μουσική, ώστε να μπορεί να υπηρετεί τη διοίκηση της πολιτείας του. Ως εκ τούτου, παρουσιάζει σαν πρότυπο, την με μετρημένο τρόπο γυμναστική, για τη διατήρηση μιας καλής υγείας και προτείνει την αποστροφή από την προσφορά της ιατρικής¹⁹¹.

¹⁸⁶ Ξηροτύρης Ν.Ι., ό.π., σελ.46-47, καθώς και σελ.49-50.

¹⁸⁷ Βλ. *Πολιτεία* 403 d 8 .

¹⁸⁸ Βλ. *Πολιτεία* 403 e 4 – 6 .

¹⁸⁹ Βλ. *Πολιτεία* 404 a 4 – 7 .

¹⁹⁰ Βλ. *Πολιτεία* 404 d 5 – 10 .

¹⁹¹ Βλ. *Πολιτεία* 409 e 4 - 410 b 4 .

Σχηματικά, το εκπαιδευτικό μοτίβο του Πλάτωνα, μέσα από τα στάδια της ψυχικής ωρίμανσης των φυλάκων και της γνωσιακής πνευματικής διαμόρφωσης, παρουσιάζεται ως εξής:

Το Εκπαιδευτικό Μοτίβο του Πλάτωνα

Πρώτο Στάδιο: Ευκασία-Πίστη	Δεύτερο Στάδιο: Διάνοια	Τρίτο Στάδιο: Νόηση
Μουσική	Μαθηματικά Γεωμετρία Στερεομετρία	Διαλεκτική
Γυμναστική	Αστρονομία Αρμονία	

Σύμφωνα λοιπόν, με τα λεγόμενα του φιλοσόφου, οι φύλακες της πολιτείας, θα πρέπει να διατηρούν μια αναλογία ανάμεσα στο θυμοειδές και την ψυχική ισορροπία, καθώς και την ανδρεία και τη φιλοσοφημένη διάθεση. Αυτός που συνδυάζει τα δυο αυτά στοιχεία, με όμορφο τρόπο, μπορεί να χαρακτηριστεί και ως ο «εὐαρμοστότερος»¹⁹².

Είναι χρέος των ανθρώπων να συνδυάζουν αρμονικά αυτά τα χαρίσματα που του έδωσαν οι Θεοί, δηλαδή να καλλιεργεί το σώμα και την ψυχή, μέσα από τη γυμναστική και την παιδεία¹⁹³. Η μονομερής ενασχόληση, θα αποτελέσει και τη βασική αιτία κατάπτωσης της ηθικής της πολιτείας των αρίστων, σε μια πολιτεία ολιγαρχική, όπου θα επιβάλλουν το ήθος τους μονομερώς, ανθρώπου ανδρείοι, αλλά αγενείς, ακαλλιέργητοι, όπου: «...η παιδεία τους, δεν στηρίζεται στην πειθώ, αλλά στη βία, αφού την αληθινή Μούσα, αυτή που πρέπει να τη συντροφεύει ο λόγος και η φιλοσοφία, θα την έχουν παραμελήσει και θα έχουν δώσει μεγαλύτερο βάρος στη

¹⁹² Βλ. *Πολιτεία* 412 a 6 .

¹⁹³ Βλ. *Πολιτεία* 411 e 4 – 412 a 2 .

σωματική άσκηση, από ότι στην πνευματική καλλιέργεια»¹⁹⁴. (μτφρ. Σκουτερόπουλος)
Έτσι, η πραγματική αρμονική ισορροπία, πραγματώνεται μέσα από το συνδυασμό της φιλοσοφίας και της μουσικής, όπου και θα δοθεί έμφαση στην καλλιέργεια του λογιστικού τμήματος της ψυχής, ενώ η γυμναστική, θα ενδυναμώσει το σώμα και το θυμοειδές μέρος της ψυχής. Συνεπώς, κάθε μέρος, θα κάνει αυτό που είναι προορισμένο να κάνει, από τη φυσική του ροπή.

¹⁹⁴ Βλ. *Πολιτεία* 548 b7 – c 2 .

16. Τα Υπόλοιπα Μαθήματα στην Πολιτεία

Παράλληλα με τα βασικά μαθήματα, τα οποία στοχεύουν στην αγωγή των εκλεκτών της Πολιτείας, παρουσιάζονται και άλλα, όπως εκείνο της αριθμητικής. Θεωρεί ο Πλάτων, ότι θα είναι σημαντικό, για έναν στρατηγό, σε περίπτωση πολέμου, αλλά και για όποιον στοχεύει να προσεγγίσει την πραγματική ουσία των όντων, αφού εκεί μπορεί να ελκύσει την ψυχή: «...έλκτικῶ ὄντι παντάπασιν πρὸς οὐσίαν»¹⁹⁵. Παράπλευρα με τούτο, η αριθμητική, μπορεί να κατευθύνει και να ασκεί τη νόηση. Οι άνθρωποι οι οποίοι ασχολούνται μαζί, της οξύνουν το νου¹⁹⁶.

Επιπλέον, η αγωγή, συμπεριλαμβάνει και τη γεωμετρία, την αρμονική και τη στερεομετρία¹⁹⁷. Όπως ο ίδιος πιστεύει, «...ὁ Θεός πάντα γεωμετρεῖ». Μάλιστα, πάνω στην είσοδο της Ακαδημίας του, υπήρχε η επιγραφή: «Οὐδείς ἀγεωμέτρητος εἰσίστω μοι τὴν στέγην». Φθάνει στην αρχή να πιστεύει ότι, υπάρχει ταύτιση της γεωμετρικής ισότητας με το δίκαιο.

Όσον αφορά την αρμονία, δέχτηκε τις επιδράσεις των Πυθαγορείων. Εκείνοι, εστίασαν στις μουσικές κλίμακες, οι οποίες γίνονται αντιληπτές στο αυτί μόνον. Ο Πλάτωνας, την επέκτεινε και πέρα από τη μουσική. Επιδίωκε να στηρίζεται η σκέψη, επάνω σε αρμονικούς αριθμούς, δημιουργώντας μια θεώρηση, πάνω στην αρχή της τέχνης και της φύσης. Στόχος του Πλάτωνα ήταν, μέσα από τη γνώση των μυστικών της φύσης, να φθάσει σε ένα ανώτερο επίπεδο, ώστε να μπορέσει να δομήσει ένα μαθηματικά διαμορφωμένο σύμπαν, μέσα από το πλαίσιο των ιδεών.

Τελευταίο μάθημα, εντός των πλαισίων των μαθημάτων του, ήταν αυτό της Διαλεκτικής. Η ετυμολογία της έννοιας, προέρχεται από το ρήμα: διαλέγομαι < διάλεξη < διαλεκτικός < διάλογος = συνομιλία για την εξαγωγή συμπερασμάτων και καθολικών εννοιών. Αρχικά, η μέθοδος/τεχνική, ξεκίνησε από τον Ζήνωνα τον Ελεάτη.

Η παιδευτική αυτή αγωγή, καλλιεργήθηκε και εφαρμόστηκε από τον δάσκαλο του Πλάτωνα, τον Σωκράτη, ως η «μαιευτική» μέθοδος, για την απόδοση ορισμών σε διάφορες έννοιες, μέσα από την τεχνική του διαλόγου. Η μέθοδος που ακολουθήθηκε, ήταν η επαγωγική και βασικό στόχο, είχε να προσδιορισθεί το βάθος του θέματος και να ερευνηθεί η αρχή της ουσίας που διαλέγονταν κάθε φορά. Η πορεία που

¹⁹⁵ Βλ. Πολιτεία 523 a 2 – 3 .

¹⁹⁶ Βλ. Πολιτεία 526a 8 - b 3 .

¹⁹⁷ Βλ. Πολιτεία 536 d 5- 537 a 11 .

ακολουθούσε, ήταν αυτή των ερωτήσεων¹⁹⁸, μέσα από «διαιρέσεις» (αναλύσεις), «συναγωγές» (συνθέσεις), ώστε «διαλέγεσθαι ἐπιστήμης τοῦ ὄντος»^{199, 200}.

Για να κατορθώσει να μπορέσει να κάνει ο φιλόσοφος το πέρασμα από το πλαίσιο των αισθήσεων, στον κόσμο της ουσιαστικής νόησης, έπρεπε να χρησιμοποιηθούν τα μαθηματικά. Την ενατένιση της ιδέας και του *Αγαθού*, την κατόρθωσε μέσα από τη *Διαλεκτική*, την οποία τοποθέτησε στο κορυφαίο σημείο των μαθημάτων του, μέσα στην *Πολιτεία*. Έτσι λοιπόν σκοπός της παιδείας ήταν η επαφή με τη διαλεκτική, ώστε να μπορέσει να φέρει την απελευθέρωση του ανθρώπου και να τον ωθήσει στη δύσκολη πορεία του, την ανοδική μέσα από το σπήλαιο των σκιών και τη θέαση του *Αγαθού*. Η αποκορύφωση της πορείας της αγωγής, μέσα από την *Διαλεκτική*, είναι η κατάκτηση της *Αλήθειας* και του «ὄντως ὄντος».

¹⁹⁸ Βλ. *Κρατύλος* 390 c 9 .

¹⁹⁹ Βλ. *Πολιτεία* 511 c 5 .

²⁰⁰ Δεληβογιαντζή Σ., "Οι Ενεργοποιήσεις της Διαλεκτικής ή Πλάτωνας και Hegel", στο: Αραμπατζής Γ. (επιμ.), *Πλάτων: Οντολογία, Γνωσιοθεωρία, Ηθική, Πολιτική, Φιλοσοφία, Φιλοσοφία της Γλώσσας, Αισθητική (Αφιέρωμα στον Δ.Ζ. Ανδριόπουλο)*. Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 2002, σελ.739.

17. Συμπεράσματα εν σχέσει προς της κατά Πλάτωνα Παιδεία και Αγωγή

Μέσα από το μεγαλειώδες τούτο έργο του Πλάτωνα, ήτοι την *Πολιτεία*, αντιλαμβανόμαστε τη μεγάλη αξία που έδινε ο φιλόσοφος, στην έννοια της παιδείας. Ο ίδιος αναφέρει ότι, χωρίς τροφή, το σώμα μπορεί να πεθάνει, χωρίς όμως την παιδεία μπορεί να εκπέσει στην απαιδευσιά και τη βάρβαρη κατάσταση. Ήδη στην *Πολιτεία*, αναφέρει ότι «*Εχθρός λοιπόν του λόγου και άμουσος νομίζω πως καταντά ο τέτοιος, κι ουδέ ζητά πια να πείσει κανένα με το καλό και τα λόγια, αλλά μεταχειρίζεται, σα να ήταν θηρίο, τη βία και το άγριο με όλους και ζει μέσα στην αμάθεια και την προστυχιά, χωρίς τον παραμικρό ρυθμό και χάρη στη ζωή του.*»²⁰¹.

(μτφρ. Γρυπάρης)

Το παιδευτικό σύστημα της *Πολιτείας*, έχει αρκετά ιδεαλιστικό πρόσωπο, στον τρόπο που εκφράζεται. Και ο ίδιος ο Πλάτωνας, κατά τον Jeager, θεώρησε ότι είναι δύσκολο στην επίτευξη του. Στόχος του, ήταν να διαμορφώσει μια διαπαιδαγώγηση τέτοια, ώστε να μπορέσει να οργανώσει μια κοινωνία και πολιτεία, που θα προέκυπτε από την εσωτερική ωρίμανση των πολιτών και των αρχόντων της και όχι από έναν εξωτερικό καταναγκασμό²⁰².

Όπως γίνεται αντιληπτό, από όλη τη ροή της θεωρίας του, ο Πλάτωνας συνδέει άμεσα την παιδεία της *Πολιτείας*, με την πολιτειακή οργάνωση και την πολιτειακή ομαλότητα. Η παιδεία είναι αυτή, η οποία και θα στηρίξει ολόκληρο το μηχανισμό της πολιτείας και θα αποτελέσει το στήριγμα, για τη σταθερότητα του πολιτεύματος και την ορθή οργάνωσή της²⁰³. Ένα πολιτειακό σύστημα, το οποίο έχει σωστές δομές και βασίζεται σε μια σταθερή τάξη και αρμονία, τότε θα μπορέσει να έχει και συνέχεια, ειδικά όταν στηρίζεται στην ορθή αγωγή²⁰⁴.

Κάθε πολιτική αστάθεια που παρουσιάζεται σε μια πολιτεία, η διαφθορά σε θεσμούς και πρόσωπα, η αδικία, η ανευθυνότητα των αρχόντων, αλλά και των αρχόμενων, προκύπτει από τη φθορά των ηθών, η οποία προέρχεται από μια μη λειτουργική παιδεία. Η αλλαγή και η αναδιαμόρφωση της πολιτειακής οργάνωσης,

²⁰¹ Βλ. *Πολιτεία* 411 d 7 e 2 . http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=111&page=44

²⁰² Σίτος Σ.Κ., ό.π., σελ.22.

²⁰³ Βλ. *Πολιτεία* 554 b 2 – d 3 .

²⁰⁴ Βλ. *Πολιτεία* 400 d 1 – e 7 .

προέρχεται μέσα από μια αυστηρά οργανωμένη και δομημένη παιδεία, η οποία και θα έχει θέσει υψηλούς στόχους. Το ήθος, διαπλάθεται μέσα από τις παιδαγωγικές αρχές που μπορεί να διαμορφώσει μια παιδεία, βασισμένη στην πειθαρχία και σε τιθέμενους υψηλούς στόχους.

Το εκπαιδευτικό και πολιτειακό σύστημα που διαμόρφωσε ο Πλάτωνας, στην *Πολιτεία* του, στηρίζεται στην αρετή. Η απόκτησή της, αποτελεί βασικό στόχο και των πολιτών αυτής, αλλά και της ίδιας της πολιτείας. Όλοι οι πολίτες, θα πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι, είναι θεμελιακοί παράγοντες της πολιτικής κοινότητας και θα πρέπει να αναλαμβάνουν τις ευθύνες που αρμόζει στον καθένα, μέσα στην πολιτεία, καθώς και να δραστηριοποιούνται, μέσα σε ένα πνεύμα «φιλότητος» προς τους υπολοίπους συμπολίτες τους, να σέβονται τους πολιτειακούς θεσμούς και την βούληση της πολιτείας²⁰⁵. Τα άτομα (ήτοι, οι πολίτες), θα πρέπει να εκπαιδευτούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να αντλούν την ευτυχία τους, μέσα στο οργανωμένο κοινωνικό σύνολο της πολιτείας. Κεντρικός άξονας της παιδείας, είναι να διαμορφώσει πολίτες, μέσα στο πνεύμα της αρετής και, κυρίως, οι πολίτες αυτοί, να είναι ικανοί να προασπίζουν την πολιτεία που τους περικλείει, στους κόλπους της.

Το πολιτειακό ιδεώδες που διαμορφώνει ο Πλάτωνας στην *Πολιτεία* του, είναι αυτό που μπορεί να διαμορφώσει πολίτες υπευθύνους, οι οποίοι θα χαρακτηρίζονται από την επιδίωξη να επιβιώνουν μέσα σε κανόνες αμοιβαίας συνύπαρξης και πνευματικότητας. Διαχωρίζει σε τάξεις την πολιτεία του, καθώς πιστεύει στην αναγκαιότητα καταμερισμού των ευθυνών και στην ορθολογική άσκηση της εξουσίας. Το οργανωτικό του πολιτειακό σχέδιο, βασίζεται στην ηθική και την πνευματική ανάταση αυτών που το έχουν αναλάβει, ενώ θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αυστηρά πειθαρχημένο.

Οι Κεντρικοί Άξονες της Πλατωνικής Παιδείας

Εκτιμώντας την διαμόρφωση της πλατωνικής παιδείας, στην *Πολιτεία* του Πλάτωνα, θα λέγαμε ότι, μπορούμε να εστιάσουμε στα εξής σημεία:

- Η παιδεία έχει σαν στόχο, την ενατένιση υψηλών πνευματικών ιδεών και, κυρίως, τη σύλληψη της ιδέας του *Αγαθού*.

²⁰⁵ Ασπρουλάκης Κ., ό.π., σελ.87-90.

- Συνδέεται άμεσα με τη διακυβέρνηση της ιδεώδους πολιτείας και στηρίζεται σε ηθικές αρχές, οι οποίες επιβάλλονται με τον ορθολογισμό.
- Βασίζεται στην πειθαρχία²⁰⁶: «*Η γάρ ἄγαν ἐλευθερία ἔοικεν οὐκ εἰς ἄλλο τι ἢ εἰς ἄγαν δουλείαν μεταβάλλειν καί ἰδιώτη καί πόλει*». Η οργάνωση και η πειθαρχία αυτή, υποτάσσεται στις αρχές της λογικής νόησης και θα πρέπει να υποτάσσεται κάθε απόφαση και αρχή, στο συμφέρον του συνόλου. Η πειθαρχία τούτη, εξασφαλίζεται όταν η ιδιοσυγκρασία, η αίσθηση του ωραίου και η πνευματικότητα, πλάθονται σύμφωνα με τις αρχές που συνέχουν την ιδανική πολιτεία.
- Κυρίαρχες δομές στις οποίες στηρίζεται η παιδεία, είναι αυτές της αρμονίας και του μέτρου²⁰⁷: «*...κάθε μια από τις τρεις διαφορετικές τάξεις που υπήρχαν σε αυτήν, ασχολιόνταν με το δικό της ἔργο*» (μτφρ. Σκουτερόπουλος), αλλιώς θα υπάρξει ασυδοσία, ασυμμετρία που αλλοιώνει την ψυχή και μεταβάλλει τις ισορροπίες στην πολιτεία²⁰⁸. Η απόκτηση της γνώσης, θα πρέπει να στηρίζεται στην υπακοή και την πειθαρχημένη εργασία, ενώ θα πρέπει να γίνεται σεβαστή η διαφορετικότητα του παιδαγωγού από τον μαθητή. Αν παραβλεφθούν αυτές οι αξίες, στη ζωή του ατόμου και της πολιτείας, τότε υπάρχει ο κίνδυνος να χάσουν και οι πολίτες, αλλά και η πολιτεία, την ελευθερία τους. Η «αρετή» των κοινωνικών τάξεων, δεν μπορεί να είναι κάτι το «μαθητόν», αλλά κάτι το «άσκητόν». Δεν αποτελεί παράγωγο διαφώτισης, αλλά πειθαρχησης²⁰⁹.
- Παράλληλα, ο δάσκαλος, θα πρέπει να στοχεύει στην καλοκαγαθία²¹⁰, ώστε να μπορέσει να μεταδώσει τις αιώνιες αξίες στον μαθητή, ο οποίος στη συνέχεια, θα εκφράσει με τη συμπεριφορά του, μέσα στην πολιτεία. Μόνον τότε, θα οδηγηθεί στην ευδαιμονία και ο πολίτης και, γενικότερα, το κοινωνικό σύνολο.

²⁰⁶ Βλ. *Πολιτεία* 564 a 3 – 4 .

²⁰⁷ Βλ. *Πολιτεία* 441 d8 – 10 .

²⁰⁸ Βλ. *Πολιτεία* 411 d 1 – 5 .

²⁰⁹ Taylor A.E., *Πλάτων: Ο Άνθρωπος και το Έργο του*, Τ Έκδ., Εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 2000, σελ.166-167.

²¹⁰ Βλ. *Πολιτεία* 563 a 3 – b 2 .

- Ο Πλάτωνας, αντιτίθεται στην επιφανειακή γνώση, αλλά και δεν επιδιώκει την πολυμάθεια²¹¹, καθώς πιστεύει ότι, οι πολλές γνώσεις, αποτελούν μεγάλο κίνδυνο για την αγωγή, με την ασάφεια που μπορεί να διαμορφώσουν στο πνεύμα. Γι' αυτό τον λόγο, η εκπαίδευση θα πρέπει να επιδιώκει, όχι την «πολυμαθίην», αλλά την «πολυνοῦϊν». Αυτή την αντίληψη, σχετικά με την πολυμάθεια, την εξέθεσαν πιο πριν ο Ηράκλειτος και ο Δημόκριτος. Αυτή την αυστηρή κριτική προς την πολυμάθεια, είχε εκφράσει και ο Σωκράτης προς τους σοφιστές, οι οποίοι δίδασκαν αρκετές γνώσεις, προκειμένου να εντυπωσιάσουν, επιπόλαιες γνώσεις, χωρίς όμως να αποσκοπούν στην κριτική σκέψη.
- Σύμφωνα με τον φιλόσοφο, επίσης, βασικός σκοπός της παιδείας, είναι να κατευθύνει τις επιθυμίες και τις ηδονές των παιδιών μαθητών, προς την κατεύθυνση εκείνη που θα ωθήσει στην επίτευξη των στόχων τους. Άρα, η παιδεία, θα πρέπει να αναπτύσσει τον ψυχισμό του ατόμου, ο οποίος θα επικοινωνεί, μέσα από το παιχνίδι, με τα αντικείμενα του επιστητού, ισχυρό «έρωτα» για το αντικείμενο που θα πρέπει να γνωρίζει καλά, για να τελειοποιηθεί ως οντότητα²¹². Χαρακτηριστικά ο Αθήναιος αναφέρει : *«Λέγω, λοιπόν, και υποστηρίζω ότι όποιος άνθρωπος έχει σκοπό να γίνει ενάρετος σε ό,τι τον ενδιαφέρει, πρέπει να ασχολείται από την πρώτη του παιδική ηλικία αστεία και σοβαρά με τα σχετικά ζητήματα του κλάδου του. Όποιος θέλει, παραδείγματος χάριν, να γίνει καλός γεωργός ή οικοδόμος, ο δεύτερος πρέπει να παίζει χτίζοντας κανένα παιδιάστικο οικοδόμημα, κι ο πρώτος να καλλιεργεί τη γη. Κι όποιος ανατρέπει τον καθένα απ' αυτούς τους δυο, πρέπει να τους φτιάχνει μικρά εργαλεία, απομιμήσεις των αληθινών. Επίσης όσα μαθήματα πρέπει να μάθει, να τα προμελετά. Ο οικοδόμος, λόγου χάριν, να μάθει να χρησιμοποιεί το μέτρο, ή το νήμα της στάθμης και ο πολεμιστής να καβαλλικεύει παίζοντας τα άλογα ή κάμνοντας κάτι παρόμοιο, και να προσπαθεί ο νομοθέτης με τα παιχνίδια να στρέφει τις απολαύσεις και τις επιθυμίες των παιδιών εκεί όπου όταν φτάσουν πρέπει να τελειώσουν. Βασικό, λοιπόν, σκοπό της παιδείας νομίζουμε την σωστή ανατροφή που, με το παιχνίδι, θα οδηγήσει όσο το δυνατό*

²¹¹ Βλ. *Νόμοι* 819 a 2 – 4 .

²¹² Βλ. *Νόμοι* 643 b 4 – d 3 .

αποτελεσματικότερα την ψυχή του παιδιού ν' αγαπήσει με όλη του την ύπαρξη εκείνο, στο οποίο όταν γίνει άντρας, θα παραστεί ανάγκη να είναι τέλειος Η αξία του παιχνιδιού, ενέχει σημαντικό ρολό, μέσα στην αγωγή του παιδιού, αφού συμβάλλει στη διαμόρφωση του ήθους. Αυτό μπορεί να βοηθήσει στην πειθαρχία των ηθών και να καλλιεργήσει το πνεύμα νομιμότητας.»²¹³.

(μτφρ. Μοσκόβης)

- Ο ταξικός διαχωρισμός που κάνει ο Πλάτωνας στην *Πολιτεία* του, δεν προωθεί την ανισότητα ή την αδικία, αλλά την κοινωνική δικαιοσύνη. Στόχος της ιδεώδους πολιτείας, είναι η ύπαρξη δικαιοσύνης.
- Παράλληλα με την πολιτική φιλοσοφία του, ο Πλάτωνας εισάγει και μια αυστηρή ειδίκευση, θα λέγαμε, αφού ο καθένας, μέσα στην πόλη, θα πρέπει να έχει το δικό του έργο. Ο φιλόσοφος, να ασχολείται με τη σύλληψη της ιδέας του *Αγαθού* και να διοικεί. Ο αγωνιστής, να προστατεύει την πόλη από τον εχθρό. Ο γεωργός, να ασχολείται με τη γη και οι εργάτες, να απασχολούνται με τις ανάλογες υποθέσεις τους²¹⁴.

Μελετώντας καταληκτικά το σπουδαίο έργο του Πλάτωνα και τον οραματισμό της ιδεώδους Πολιτείας, «τήν καλλίπολιν», αντιλαμβανόμαστε τον καθοριστικό ρόλο που έδινε ο Πλάτωνας στην παιδεία, σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Η ορθή λειτουργία του συστήματος της πολιτείας προϋποθέτει την παιδεία και πάνω σε αυτή αναζητείται το ουσιαστικό θεμελιώμα της πολιτικής και κοινωνικής σταθερότητας. Ο φιλόσοφος έχοντας απογοητευτεί από το πολιτικό σύστημα της εποχής του, την τυραννία των Τριάκοντα, την αστάθεια και πολιτική αβεβαιότητα με την αποκατάσταση της δημοκρατίας, την καταδίκη του διδασκάλου του, Σωκράτη, την αδικία, τη διαφθορά των κοινωνικοπολιτικών θεσμών και των ηθών, θεώρησε ότι αυτό έπρεπε να αντιμετωπιστεί με γενικότερη πολιτική και κοινωνική αναδιαμόρφωση, βασιζόμενη στον αυστηρό έλεγχο στο χώρο της παιδείας.

Το σύστημα το παιδευτικό που οραματίζεται είναι αρκετά πειθαρχημένο και στηρίζεται στην επιλεκτικά πειθαρχημένη αγωγή, επειδή συντελεί στη διαμόρφωση του ήθους. Όλο το πολιτειακό οικοδόμημα που οραματίζεται, θεμελιώνεται στην

²¹³ Βλ. *Πολιτεία* 424 e -425a. http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?m=1&t=518

²¹⁴ Σακκάς Ν.Δ., ό.π., σελ.135-147.

αρετή. Θα έλεγε κάποιος μελετώντας το, ότι έχει πολύ ιδεαλιστικό χαρακτήρα, αφού απέβλεπε σε μια οργάνωση που θα επέλθει μέσα από μια εσωτερική αναγκαιότητα και ωρίμανση και όχι από εξωτερική επιβολή.

Ο τρόπος που οργανώνεται διέπεται από έναν αριστοκρατικό χαρακτήρα, αφού στηρίζεται στη διαίρεση των τάξεων και την αυστηρή κατανομή αρμοδιοτήτων και πειθαρχημένης αγωγής των τάξεων αυτών, που εμπεριέχονται στο σύστημά του. Η κατανομή αυτή στηρίζεται στην έκφραση του Σωκράτη αναφορικά με το ρόλο του κάθε ανθρώπου μέσα σε μια κοινωνία, «τό τὰ ἑαυτοῦ πράττειν», ο καθένας δηλαδή οφείλει να πράττει για το κοινωνικό σύνολο αυτό, για το οποίο είναι αρμόδιος από τη φύση του. Μέσα λοιπόν από την ειδημοσύνη του το άτομο, οφείλει να προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο. Έτσι η θεωρία του αποκτά κοινωνιοκεντρικό χαρακτήρα.

Η θέση του Σωκράτη και κατ' επέκταση του Πλάτωνα είναι, πως οι επίλεκτοι φορείς της γνώσης, οι φιλόσοφοι-φύλακες, οφείλουν να είναι κοντά στους «δεσμώτες», στους απαίδευτους. Η παιδεία εδώ αποτελεί πρωταρχικό εφόδιο για την ανάληψη σημαντικών κοινωνικών ρόλων. Το χρέος τους αντιστοιχεί με αυτό των πνευματικών ανθρώπων, οι οποίοι σε κάθε εποχή οφείλουν να βρίσκονται στο πλευρό των συνανθρώπων τους, να αφυπνίζουν συνειδήσεις και να υποδεικνύουν τον ορθό τρόπο ζωής και δράσης.

Η εξειδίκευση που κυριαρχεί στις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα των τάξεων, δεν βασίζεται όπως γίνεται αντιληπτό στην καταγωγή, αλλά στο πνεύμα. Εδώ κυριαρχεί η αριστοκρατία του πνεύματος μέσα από τον κορυφαίο ρόλο που έχουν οι φιλόσοφοι. Σκοπός της ιδεώδους πολιτείας άρα, είναι η ευδαιμονία ολόκληρης της πόλης και όχι μιας ομάδας. Και αυτός είναι και ο ρόλος τους μέσα στο κοινωνικό σύνολο.

Αναφορικά τώρα με την αλληγορία του σπηλαίου, θα λέγαμε ότι αποδεικνύει τη γνωστική πορεία της ανθρώπινης ψυχής και την κατάσταση της πολιτικής κοινωνίας. Η εικόνα του, συμπυκνώνει το νόημα του αγώνα του ανθρώπου να λυτρωθεί από τα δεσμά της φαινομενικότητας που τον κρατούν εγκλωβισμένο στην άγνοια και την πλάνη και να ορθωθεί στο φως της αλήθειας. Η λύτρωση είναι δύσκολη και γεμάτη εμπόδια. Σε αυτήν, ωστόσο ο φωτισμένος άνθρωπος, αυτός που κατορθώνει να φτάσει στο φως της αλήθειας, γίνεται παιδευτής και συμπαραστάτης του άλλου στον αγώνα της απελευθέρωσής του.

Γίνεται αντιληπτό ότι ο Πλάτωνας οραματίστηκε ένα αξιοθαύμαστο και λαμπρό παιδευτικό σύστημα, που έδωσε άλλη διάσταση στην αναγκαιότητα της εσωτερικής αγωγής του ανθρώπου και της σύλληψης της γνώσης και επηρέασε και τους σύγχρονους παιδαγωγούς. Ιδιαίτερα η έννοια «της παιδιάς», του παιχνιδιού, που δόθηκε μέσα από τους διαλόγους του, που χρησιμοποιεί για τη λογοτεχνική του έκφραση. Αυτοί υιοθετούν τη μορφή του διανοητικού παιχνιδιού, στο τέλος του οποίου το συμπέρασμα δε δίνεται με την πληκτική μορφή του «μαθήματος», αλλά μένει άρρητο, για να το εξάγει μόνος του ο συνομιλητής. Η μέθοδος αυτή επηρέασε και τα σύγχρονα παιδαγωγικά συστήματα των νεότερων εποχών, που στήριζαν την αυτενέργεια του μαθητή.

Όμως λόγω της φύσης του, το σύστημα που σχεδίασε διανοητικά, είναι αρκετά ιδεαλιστικό και δυσεπίτευκτο στην πράξη, στοιχείο που και ο ίδιος διέγινωσεν, όταν προσπάθησε να το εφαρμόσει στο δεύτερο ταξίδι του στις Συρακούσες, το 366π.Χ., όταν προσπάθησε να μεταμορφώσει τον τύραννο Διόνυσο, σε φιλόσοφο – βασιλέα και βρέθηκε τελικά όμηρος των πολιτικών συγκρούσεων Δίωνα και Διονύσου.

Αναμφίβολα η *Πολιτεία*, συνιστά ένα μνημειώδες έργο, μέσα από το οποίο διαφαίνεται η πολιτική του φιλοσοφία, η οποία σχετίζεται άμεσα με την παιδεία. Ο φιλόσοφος, ανέδειξε θέματα τα οποία και τη σήμερον, βρίσκονται στο προσκήνιο φιλοσοφικών συζητήσεων, ιδιαίτερα στο θέμα της πολιτικής. Ήδη από την αρχή της *Πολιτείας*, παρουσιάζει το κύριο θέμα, το οποίο είναι η συσχέτιση της πολιτικής με την ηθική. Η διανοητική ζωή και η ηθική, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την πολιτική. Η φιλοσοφία, για τον Πλάτωνα, αφού πρωτίστως σχετιστεί με την ιδέα του *Αγαθού*, μπορεί να υπηρετήσει το αγαθό²¹⁵. Η θέαση του, ολοκληρώνει την ψυχή και εξασφαλίζει την ευτυχία.

Βασική θέση στο έργο του, κατέχει η δικαιοσύνη. Αυτή, όπως ορίζεται, σε αντίθεση με τη σοφιστική επιχειρηματολογία, μπορεί να διαμορφώσει ένα ολοκληρωμένο κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο, αυτό της ιδανικής πολιτείας. Σημαντικό ρολό, όμως, κατέχει και η αγωγή. Το πρόγραμμα που διαμορφώνει, στοχεύει στην αγωγή του σωστού πολίτη, ο οποίος διαπαιδαγωγείται με τα ορθά

²¹⁵ Said S., ό.π., σελ.279.

μαθήματα, κατ' αυτόν. Η πολιτεία που οραματίζεται, μέσα από την παράθεση της θεωρίας του περί των ιδεών, είναι εκείνη που θέτει τις βάσεις, για την κατάκτηση της αληθείας, μέσα από μια γνωσιακή λειτουργία υψηλού επιπέδου. Δεν αποτελεί μόνον ένα πολιτικό σύγγραμμα, αλλά μια σύνθεση επιστημονολογικών, οντολογικών και αξιολογικών θεμάτων, για τη διαμόρφωση ενός πλήρους ηθικό-πολιτικού πνεύματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αραμπατζής Γ. (επιμ.), *Πλάτων: Οντολογία, Γνωσιοθεωρία, Ηθική, Πολιτική, Φιλοσοφία, Φιλοσοφία της Γλώσσας, Αισθητική (Αφιέρωμα στον Δ.Ζ. Ανδριόπουλο)*. Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 2002.

Ανδρόνικος Μ., *Ο Πλάτων και η Τέχνη*, Εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1986.

Ασπρουλάκης Κ., *Νόμοι και Άρχοντες σε Σχέση με το Παιδευτικό Πρόβλημα στον Πλάτωνα*, Αθήνα 1979.

Bormann K., *Πλάτων*, μτφρ. Ι. Καλογεράκος, Εκδ. Ινστιτούτου του Βιβλίου-Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα 2006.

Γεωργούλης Κ.Δ., *Ιστορία της Ελληνικής Φιλοσοφίας*, Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1994.

Γεωργούλης Κ.Δ., *Ιστορία της Ελληνικής Φιλοσοφίας*, Αθήνα 1975.

Δεσποτόπουλος Κ.Ι., *Πολιτική φιλοσοφία του Πλάτωνος*, Αθήνα 1957.

Δεσποτόπουλος Κ.Ι., *Πολιτική Φιλοσοφία του Πλάτωνος*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1980.

Δεσποτόπουλος Κ.Ι., “Περί Ψυχής στο Έργο του Πλάτωνος Πολιτεία”, *Φιλοσοφία* 25-26 (1995 – 1996), σελ.154.

Ζιώγου – Καραστεργίου Σ., *Η Παιδαγωγική Σκέψη από τον Πλάτωνα ως τη Μ. Μοντεσσόρι: Ανθολογία Κειμένων*, Εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1996.

Θεοδωρακόπουλος Ι., *Εισαγωγή στον Πλάτωνα*, Εκδ. Εστία, Αθήνα 2002.

Ισηγόνης Α., *Ιστορία της Παιδείας*, Αθήνα 1964.

Jaeger W., *Παιδεία*, Τόμοι 'Α και 'Β, μτφρ. Γ.Π. Βερροίου, Εκδ. Παιδεία, Αθήνα 1971.

Κατσιμάνης Κ. *Πλάτων και Αριστοτέλης*, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2001.

Κοπιδάκης Μ.Ζ. & Πατρικίου Ε., *Αρχαία Ελληνικά Φιλοσοφικός Λόγος*, Έκδ. Η', Εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2006.

Legras B., *Πολιτισμός και Εκπαίδευση στον Αρχαίο Ελληνικό Κόσμο (8ος αιώνας π.Χ.-4ος αιώνας μ.Χ.)*, μτφρ. Α. Καραστάθη, Εκδ. Κριτική, Αθήνα 2005

Μιχαηλίδης Σ., *Εγκυκλοπαίδεια της Αρχαίας Ελληνικής Μουσικής*, Εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1982.

Μπαμπινιώτης Γ., *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Εκδ. Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998.

Ξηροτύρης Ν.Ι., *Η Κοινωνιολογική Σκέψη και ο Πλάτων*, Θεσσαλονίκη 1969.

Πανταζάκος Π. – ppp.uoa.gr – Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο
www.ppp.uoa.gr/fileadmin/ppp.uoa.gr/uploads/cvs/pantazakos_memo_gr.pdf.

Παπανούτσος Ε., *Φιλοσοφία και Παιδεία*, Εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1966.

Παππά Ε., *Ο Πλάτωνας στην Εποχή μας*, Εκδ. του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 1997.

Πελεγρίνης Θ., *Λεξικό της Φιλοσοφίας*, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004.

- Πιαζέ Ζ., *Ψυχολογία και Παιδαγωγική*, Εκδ. Νέα Σύνορα – Λιβάνη, Αθήνα 1979.
- Πλάτων, *Πολιτεία*, 5 Τόμοι, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1991.
- Πλάτων, *Νόμοι*, 5 Τόμοι, Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1991.
- Πλούταρχος, *Περί Παίδων Αγωγής*, μτφρ. Ε. Κεκροπούλου, Εκδ. Ενάλιος, Αθήνα 1997.
- Said S., Trede M. & Le Boulluec A., *Ιστορία Της Ελληνικής Λογοτεχνίας*, Τόμος Ι, Έκδ. Β', Επιστ. Επιμ. Γ. Ξανθάκη-Καραμάνου, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2001.
- Σακκάς Ν.Δ., *Πλάτωνας: Μια Κριτική Ανάλυση της Κοινωνικής – Πολιτικής Θεωρίας του*, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1985.
- Σατώ Ζ., *Οι Μεγάλοι Παιδαγωγοί: Από τον Πλάτωνα και τον Σωκράτη ως το Τζων Ντιούι και τη Μαρία Μοντεσσόρι*, μτφρ. Κ. Κίτσου, Εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1983.
- Σίτος Σ.Κ., *Πλατωνικά Παιδαγωγικά Κείμενα*, Ιωάννινα 1990.
- Σίτος Σ.Κ., *Πλατωνικά Παιδαγωγικά Κείμενα*, Ιωάννινα 1985.
- Σκουτερόπουλος Ν.Μ. , *Πλάτων Πολιτεία*, Εκδ. Πόλις, Αθήνα 2003.
- Taylor A.E., *Πλάτων: Ο Άνθρωπος και το Έργο του*, Έκδ., μτφρ. Ι. Αρζόγλου, Εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 2000.
- Taylor A.E., *Πλάτων: Ο Άνθρωπος και το Έργο του*, Αθήνα 1992.
- Τσέλλερ Ε. & Νέστλε Β., *Ιστορία της Ελληνικής Φιλοσοφίας*, μτφρ. Χ. Θεοδορίδη, Εκδ. Εστία, Αθήνα 2008.

Vegetti M., *Ιστορία της Αρχαίας Φιλοσοφίας*, 17^η Έκδ., Εκδ. Τραυλός, Αθήνα 2000.

Χουϊζίγκα Γ., *Ο Άνθρωπος και το Παιχνίδι*, Εκδ. Γνώση, Αθήνα 1989.

Ξενογλώσση:

Adam J., *The Republic of Plato II*, Cambridge University Press 1975.

Chen L., “Education in General (Rep. 518 c4-519b5)”, *Hermes 115* (1987), p.70.

Ricoeur P., "Plato et Aristotele", *Centre de Documetation Universitaire 953* (1954), p.18.

Stenzel J., *Platon als Erzieher*, Leipzig 1927.

Tsakonas D., *Platon und der Sozialismus. Beitrag zur Geschichte der sozialen Theorien mit Bezug auf die Gegenwart*, Bonn 1959.

<https://eclass.upatras.gr/.../Πλάτων-Πολιτεία%20%26%20Νόμοι.%20>

<http://www.greek-language.gr>